

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Violeta Švaikovskaja

Kalbotyros MA studijų programa (Bendrosios kalbotyros šaka)

ZOOMORFINIAI FRAZEOLOGIZMAI ISPANŲ IR LIETUVIŲ KALBOSE

Magistro darbas

Darbo vadovas
asist. dr. Alfonso Rascón Caballero

Vilnius, 2022

Violeta Švaikovskaja, *Zoomorfiniai frazeologizmai ispanų ir lietuvių kalbose*. Magistro darbas, vadovas asist. dr. Alfonso Rascón Caballero, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas. 2022, 76 p.

Raktažodžiai: zoomorfiniai frazeologizmai, lietuvių kalbos frazeologija, ispanų kalbos frazeologija, funkcinis ekvivaletiškumas, gretinamoji kalbotyra

Anotacija

Šiame darbe tiriami ispanų ir lietuvių kalbų naminio gyvūno komponento zoomorfiniai frazeologizmai. Frazeologinis junginys apibrėžiamas kaip pastovios formos ir perprasmingos reikšmės sakinyje funkcionuojanti žodžių kombinacija. Žinoma, kad frazeologizmų perteikimas iš vienos kalbos į kitą labiau problematiškas, nei laisvųjų žodžių junginių. Šiame darbe aptariami vertimo, sisteminiai ir funkciniai frazeologizmų ekvivalentai. Darbo tikslas – išsiaiškinti, kokie zoonimai produktyvūs ispanų, o kokie lietuvių kalbos frazeologijoje, kokie žmogaus bruožai apibūdinami tiriamų kalbų zoomorfiniais frazeologizmais, ar tarpusavyje gali būti randama funkcinų ekvivalentinių zoomorfinių junginių bei koks jų tipas. Taip pat siekiama atsakyti į klausimą, jei naminio gyvūno zoomorfinio komponento frazeologizmas atitikmens neturi, kaip turėtų būti pateikiamas jo vertimas.

Kadangi zoomorfiniai frazeologizmai – universalus reiškiny, nuspręsta ištirti šią grupę. Darbe kelta hipotezė, kad bendros kilmės zoomorfiniai frazeologizmai turės semantinių panašumų, tačiau ne visi pasižymės identiška vartoseną.

Tyrimo medžiagą sudaro 212 zoomorfiniai frazeologizmai, iš kurių 80 išrinkti iš ispanų bei 130 – iš lietuvių kalbos frazeologijos žodynų. Atskleista, kad lietuvių ir ispanų kalbų zoomorfiniai frazeologizmai nelinkę turėti vienodos reikšmės. Semantiniai panašumai atspindi bendros kilmės frazeologizmuose, kurie, dažniausiai, gali būti vienas kito funkcinio ekvivalentu.

Šiame tyrime ne kartą pabrėžiama ne tik frazeologinių junginių panašumų, bet ir skirtumų svarba. Jame pateikti rezultatai gali būti naudingas dvikalbius frazeologijos žodynus rengiantiems leksikografams.

Turinys

ĮVADAS	5
1. TEORINIAI FRAZEOLGIZMO SAMPRATOS IR FUNKCINIO EKVIVALENTIŠKUMO NUSTATYMO TYRIMO PAMATAI	8
1.1. Frazelogijos mokslo raida	8
1.2. Terminologija	11
1.3. Frazelogizmo samprata.....	13
1.3.1. Frazelogizmų bruožai	14
1.3.1.1. Pastovumas.....	14
1.3.1.2. Reikšmės perprasminimas	17
1.3.1.2.1. Idiomos	18
1.3.1.2.2. Motyvuotieji frazeologizmai.....	18
1.3.1.3. Daugiažodiškumas.....	20
1.3.1.4. Variantiškumas	21
1.3.1.5. Mentalinio leksikono dalis	22
1.3.1.6. Dažnumas	22
1.3.1.7. Sakinio dalis	23
1.3.2. Frazelogizmo apibrėžimas	23
1.4. Frazelogizmų ekvivalentiškumo problematika.....	24
1.4.1. Sisteminių frazeologizmų ekvivalentų tipai.....	25
1.4.1.1. Absolūtieji ekvivalentai.....	25
1.4.1.2. Daliniai ekvivalentai.....	26
1.4.1.3. Nuliniai ekvivalentai.....	26
1.4.2. Funkciniai ekvivalentai	27
1.4.2.1. Semantiniai parametrai	28
1.4.2.1.1. Netikrieji frazeologiniai draugai.....	28
1.4.2.1.2. Tarpkalbiniai kvazisinonimai	29
1.4.2.1.3. Asimetrinė polisemija	29
1.4.2.2. Pragmatiniai parametrai.....	29
1.4.2.3. Sintaksiniai parametrai	30
2. ISPANŲ IR LIETUVIŲ KALBŲ FUNKCINIŲ EKVIVALENTŲ NUSTATYMO TYRIMAS	31
2.1. Metodologija.....	33

2.2. Ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologiniai junginiai	35
2.2.1. Išvaizda	36
2.2.2. Judesys	37
2.2.3. Charakterio savybės ir elgesys.....	38
2.2.4. Fizinės savybės	40
2.2.5. Veiksmas.....	41
2.2.6. Veiksmo aplinkybė.....	42
2.2.7. Būsena	42
2.2.8. Kita.....	43
2.3. Lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai.....	43
2.3.1. Išvaizda	43
2.3.2. Judesys	45
2.3.3. Charakterio savybės ir elgesys.....	45
2.3.4. Fizinės savybės	46
2.3.5. Veiksmas.....	47
2.3.6. Veiksmo aplinkybė.....	48
2.3.7. Mentalinės savybės	48
2.3.8. Būsena	49
2.3.9. Kita.....	50
2.4. Ispanų ir lietuvių kalbos ekvivalentiški zoomorfiniai frazeologizmai.....	50
2.4.1. Funkciniai ekvivalentai	51
2.4.2. Tarpkalbiniai kvazisinonimai.....	55
2.4.3. Asimetrinė polisemija	56
2.4.4. Semantiniai ekvivalentai.....	61
2.4.5. Nuliniai ekvivalentai	64
IŠVADOS	67
SANTRUMPOS.....	69
ŠALTINIAI	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
SUMMARY	76

Įvadas

Temos aktualumas ir naujumas. Frazeologizmų kilmė siejama su iš kartos į kartą sakytiniu būdu perduodamais, o vėliau įvairių tautų tautosakoje ir mitologijoje užrašytais junginiais. Vartodamas tokio tipo junginius, kalbėtojas ne tik praturtina ir padaro kalbą vaizdingesnę, bet ir nesąmoningai perteikia savo protėvių kultūrą, įsitikinimus, mąstymo būdą bei tuo metu susidariusį tikrovės vaizdą.

Kiekviena kultūra pasižymi skirtingomis ypatybėmis bei pasaulio suvokimu. Tokios realijos gali būti suprantamos ir kitų kalbinių visuomenių, tačiau jų perteikimas kalba nebūtinai privalo sutapti. Ta pati reikšmė vienoje kalboje gali būti perteikiama viena leksema, o kitoje – frazeologizmu. Taip pat esama atvejų, kad keliose kalbose konkreiti reikšmė perteikiama frazeologizmais, kurių sandara gali sutapti arba skirtis. Kadangi frazeologija yra neatsiejama kiekvienos kultūros dalis (Szyndler 2014a: 21–22), jos vartojimas kalboje neišvengiamas, o vertimas į kitą – būtinas. Taigi, šiame darbe bandoma išsiaiškinti, kokios ispanų ir lietuvių kalbų naminių gyvūnų komponentą turinčių frazeologizmų perteikiamos reikšmės bei, esant semantinių panašumų, bandoma pateikti funkcinius ispanų kalbos frazeologizmų ekvivalentus.

Kaip empirinis tyrimų laukas frazeologija susikūrė XX amžiuje, tačiau šios disciplinos tyrimų raida bei kryptis priklausė nuo jai įtaką padariusios ir sekamos teorinės mokyklos. Išskiriamos tris pastarame amžiuje dominavusios frazeologinių junginių tyrimų kryptys: Vakarų Europos struktūralizmo, Sovietų Sąjungos lingvistų tyrimai ir Jungtinėse Amerikos Valstijose rengiami darbai¹ (Corpas Pastor 1996: 19, 2003: 126–127, García Rodríguez 2019: 37). Nepaisant to, kad ispanakalbėje lingvistinėje tradicijoje frazeologinių junginių tyrimai didesnio mokslininkų susidomėjimo sulaukė tik pastarojo amžiaus 8 deš.², tačiau nuo to laiko sparčiai pagausėjo ne tik atliekamų tyrimų skaičius, bet ir įvairovė (García-Page Sánchez 2008: 38–44, Szyndler 2014a: 31–35). Didelę įtaką kitiems mokslininkams padarė Gloria Corpas Pastor (1996) ir Leonor Ruiz Gurillo (1997) darbuose pateiktos frazeologinių junginių taksonomijos, sudariusios tvirtą pagrindą tolimesnėms ir nuodugnesnėms tyrimams. Šiuo metu vienas iš tokių lingvistų, deskriptyvinės kalbotyros aspektu frazeologiją aprašiusių tyrėjų yra Mario García-Page'ė Sánchez'as (2008). Taip pat netrūko ir teorinių darbų bei praktinių pasiūlymų apie frazeologinių junginių pateikimą dvikalbiuose ispanų-katalonų ir katalonų-ispanų (García Rodríguez 2019), ispanų-lenkų ir lenkų–ispanų (Sosiński 2006) kalbų žodynuose, diskutuota apie frazeologinių junginių vertimo

¹ Plačiau apie tai žr. **1.1.**

² Pirmasis XX a. 5 deš. ispanų kalbos frazeologijos klausimą gvildenęs Julio Casares Sánchez nesulaukė didelio pasekėjų skaičiaus. Nepaisant tais laikais neišpopuliarėjusių mokslininko darbų, Casares laikomas frazeologizmų tyrimų pradininku, kurio pateiktu frazeologinio junginio apibrėžimu iki šiol remiasi ir performuluoja kiti tyrėjai (Penadés Martínez 2012: 19–22). Frazeologinių junginių tyrimus pastūmėjo Alberto Zuluaga Ospina publikuota daktaro disertacija *Introducción al estudio de las expresiones fijas* (Corpas Pastor 2003: 42, García-Page Sánchez 2008: 40–41).

problematiką, aptariant ispanų ir ukrainiečių kalbų zoomorfinių frazeologizmus (Suárez Cuadros 2006) ispanų ir italų (Timofeeva 2008), ispanų ir lenkų (Szyndler 2014b) frazeologizmus. Pateikta tyrimų įvairovė iliustruoja Corpas Pastor pastebėjimą, kad ispanų kalbos frazeologija besidomintys lingvistai išsiskiria gretinamųjų tyrimų gausa ir įvairove (Corpas Pastor 2003: 32)³.

Lietuvoje frazeologiniai junginiai plačiai tiriami etnolingvistiniu aspektu; verta paminėti Birutės Jasiūnaitės (2010) tarmių bei Jelenos Konickajos (2021) gretinamuosius lietuvių ir rusų kalbos frazeologizmų tyrimus. Taip pat lingvistų dėmesio sulaukė frazeologinių junginių terminologijos bei klasifikacijos klausimas (Jakaitienė 2009, Marcinkevičienė 2010). Frazeologinių junginių vertimo problematika aptariama Aurelijos Leonavičienės (2010, 2014) darbuose. Vis dėlto, įžvelgiamas akivaizdus ispanų ir lietuvių kalbų frazeologinių junginių gretinamųjų tyrimų trūkumas; Danguolė Melnikienė ir Monika Jankauskaitė tyrė ispaniškų ir angliškų kolokacijų pavyzdžių pateikimus dvikalbiuose žodynuose (Melnikienė, Jankauskaitė 2012), o Julija Korostenskienė ir Greta Tarnauskaitė lyginamuoju aspektu pažvelgė į anglų, lietuvių ir ispanų kalbų arklinių šeimos frazeologizmus.

Lietuvių ir ispanų frazeologinių junginių tyrimai patyrė skirtingų lingvistinių mokyklų poveikį, kas lėmė kiek skirtingą terminų apibrėžimą, frazeologinių junginių klasifikaciją ir jų ribų nustatymą. Dėl įvairialypio ir, atrodytų, nesibaigiančio frazeologizmų tyrimo lauko, šiame darbe buvo apsiribota pažvelgti iš arčiau ir susitelkti į zoomorfinius naminių gyvūnų semantinį komponentą turinčius frazeologinius junginius.

Šio **darbo objektas** – naminių gyvūnų zoomorfiniai ispanų ir lietuvių kalbų frazeologiniai junginiai. **Darbo tikslas** – išsiaiškinti, kokie zoonimai produktyvūs ispanų, o kokie lietuvių kalbos frazeologijoje, kokie žmogaus bruožai apibūdinami tiriamų kalbų zoomorfiniais frazeologizmais, ar tarpusavyje gali būti randama funkcinų ekvivalentinių zoomorfinių junginių bei koks jų tipas. Taip pat siekiama atsakyti į klausimą, jei naminio gyvūno zoomorfinio komponento frazeologizmas atitikmens neturi, kaip turėtų būti pateikiamas jo vertimas.

Kad tikslas būtų pasiektas, kelti tokie **uždaviniai**:

1. Iš tiriamosios medžiagos išrinkti naminių gyvūnų semantinį komponentą turinčius frazeologizmus bei sugrupuoti juos pagal reikšmę.
2. Aptarti pagal reikšmę sugrupuotus zoomorfinius frazeologizmus, išryškinti sutampančias reikšmes ir aptartis besiskiriančias.
3. Palyginti rastus panašios reikšmės zoomorfinius lietuvių ir ispanų kalbų frazeologinius junginius bei jų vartojimo pavyzdžius ir nustatyti jų ekvivalentų tipus.

³ Šiame darbe pateikiama nuo 1987 iki 2002 metų publikuotų iš skirtingų perspektyvų tiriamų frazeologinių junginių daktaro disertacijų apžvalga (Corpas Pastor 2003: 15–38).

Tirimoji medžiaga:

Darbo tiriamąją medžiagą sudaro 212 zoomorfiniai frazeologizmai: 80 ispanų ir 132 lietuvių. Lietuviški frazeologiniai junginiai buvo renkami iš Lietuvių kalbos instituto parengto *Frazeologijos žodynas* (toliau FŽ) (2001) ir jo elektroninės versijos bei Jono Paulausko parengto *Lietuvių kalbos frazeologijos žodyno* (toliau LKFŽ) (2003). Ispanų kalbos empirinė medžiaga surinkta iš F. Varela ir H. Kubarth parengto *Diccionario fraseológico del español moderno* (toliau DFEM) (1994), M. Seco, O. Andrés ir G. Ramos publikuoto *Diccionario fraseológico documentado del español actual* (toliau DFDEA) (2005) bei Penadés Martínez parengto elektroninio žodyno *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual* (DiLEA) (2019). Taip pat naudotasi Alfonso Rascón parengtu *Ispanų–lietuvių lietuvių–ispanų kalbos žodynu*, kuriame rasti kai kurių analizuojamų frazeologizmų ekvivalentai. Šio darbo tyrimąją medžiagą sudaro tik naminių gyvūnų ir gyvūlių komponentą turintys frazeologizmai.

Tyrimo metodas. Darbe naudojamas kokybinio tyrimo metodas. Iš tyrimo medžiagos išrinkti bei pagal reikšmę sugrupuoti ispanų ir lietuvių kalbų zoomorfiniai frazeologizmai. Plačiau aptariami perteikiamos reikšmės panašumai, skirtumai ir pavartoto zoonimo motyvacija. Nustačius panašias frazeologizmų reikšmes, tikrinamas jų, kaip funkcinių ekvivalentų suderinamumas.

Joanna Szerszunowicz ir Ivana Vidović Bolt (2014) teigia, kad frazeologizmo reikšmėje atsispindi daug kultūrinių elementų, tad jų perteikimas į kitą kalbą neįmanomas. Šiame darbe keliami **hipotezė**, kad dėl naminių gyvūnų zoonimai nepasižymi universaliomis reikšmėmis, nes konkreti kalbinė visuomenė nepriklausomai nuo kitos frazeologizmais apibrėžia ir perteikia skirtingas realijas, o bendros kilmės frazeologizmai turėtų sutapti reikšmės atžvilgiu, tačiau jų pragmatinės ypatybės gali būti pakitusios.

Darbo struktūra. Darbą sudaro šios dalys: teorinė ir tiriamoji dalys, išvados,

65-erių literatūros ir 6 šaltinių sąrašas. Teorinėje dalyje nagrinėjamos darbo tyrimui svarbūs klausimai: frazeologizmų apibrėžimų lietuviškoje ir ispaniškoje mokslinėje literatūroje bei gvildenama frazeologinių junginių ekvivalentiškumo problematika. Tiriamojoje dalyje pateikiami ispaniškuose ir lietuviškuose žodynuose rasti zoomorfiniai frazeologizmai bei, nustačius panašių reikšmių zoomorfinius frazeologinius junginius, pateikiami jų funkciniai ekvivalentai.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados 6 šaltinių ir 65 pozicijos literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe yra 17 lentelių ir 1 paveikslas.

1. Teoriniai frazeologizmo sampratos ir funkcinio ekvivalentiškumo nustatymo tyrimo pamatai

Pasak Evaldos Jakaitienės, frazeologijos terminas gali būti suprantamas kaip frazeologinių junginių visuma arba kaip minėtųs junginius tirianti kalbotyros šaka⁴ (Jakaitienė 2009: 279). Pastebima, kad kalbininkai laikosi skirtingų nuomonių dėl frazeologijos kaip kalbotyros šakos statuso. Vieni tyrėjai (Corpas Pastor 1996: 15, Lachur 2004: 222, Jakaitienė 2009: 279) pasisako, kad tai leksikologijos atšaka, kiti (Ruiz Gurillo 1997: 43-44, Szyndler 2014a: 49) yra linkę suteikti jai autonominių statusą, tuo pat metu pabrėždami frazeologijos ir kitų kalbotyros šakų, tokių kaip semantika, sintaksė, leksikologija, pragmatika, sociolingvistika, psicholingvistika ar stilistika, glaudų ryšį. Inmaculada Penadés Martínez (2019: 433–434), neneigia frazeologijos tarpdiscipliniškumo, tačiau šį bruožą išvelgia ir kitose kalbotyros šakose, o frazeologiją interpretuoja kaip savarankišką mokslą, tiriantį išskirtiniais bruožais pasižyminčius junginius⁵. Taip pat pastebima, jog kai kurių mokslininkų nuomonė gali kisti. Taip nutinka Corpas Pastor, teigiamai įvertinusiai frazeologijos srityje padarytus pasiekimus ir pripažinusiai frazeologijos savarankiškumą ir lygiavertiškumą kitoms kalbotyros šakoms (Corpas Pastor 2003: 39). Šiame skyriuje glaustai aptariami svarbiausi frazeologijos raidos etapai (1.1.), išgryninama vartojama terminologija (1.2.), svarstomi būtinieji ir fakultatyvūs frazeologinio junginio bruožai kartu pateikiant jo apibrėžimą (1.3.). Paskutiniame teorinės dalies poskyryje gvildenama frazeologinių junginių ekvivalentiškumo problematika (1.4.).

1.1. Frazeologijos mokslo raida

Kaip buvo minėta darbo įvade, XX a. frazeologija buvo trijų – Vakarų Europos, Sovietų Sąjungos⁶ bei Didžiosios Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų⁷ – lingvistinių mokyklų, tyrimų objektas. Toks geografinis suskirstymas paremtas tuo, kad kiekviena iš šitų teorinių mokyklų vadovavosi skirtingomis metodologinėmis prieigomis, akcentavo kitokius frazeologinių junginių bruožus, ribas bei kūrė jų mąstyseną atspindinčią terminologiją. Kaip pastebi Stefan’as Gries’as, net frazeologijos terminas kai kurių tyrėjų buvo apibrėžtas netiksliai arba keli terminai būdavo suliejami į vieną (Gries 2008: 4). Nevienodas mokslininkų požiūris ir aiškaus tyrimų objekto ribų

⁴ Kai kurie mokslininkai (Montoro del Arco 2005) didžiąja raide – *Fraseología* (Frazeologija) – žymi discipliną, tiriančią frazeologinius junginius, o mažąja – *fraseología* (frazeologija) – frazeologinių junginių visumą. Toks žymėjimas nėra būtinas, nes, viena vertus, įprastai nekylo sunkumų skiriant šias termino reikšmes, kita vertus, šis skirstymas gali būti taikomas tik rašytinėje kalboje.

⁵ Lingvistė priduria, kad frazeologija vis dažniau atsiranda kaip atskiras dalykas universitetinėse studijų programose, šia tema atliekama įvairių krypčių tyrimų, publikuojama straipsnių ir monografių, rengiama tarptautinių kongresų.

⁶ Kai kurie lingvistai (Corpas Pastor 1996: 19, Granger, Paquot 2008: 28) pastebi, kad Vakarų Europos ir Sovietų Sąjungos lingvistinės mokyklos buvo tarpusavyje susijusios, tad jų skyrimas į atskirus blokus nėra būtinas.

⁷ Nepaisant Didžiojoje Britanijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose skirtingos teorinės prieigos, daugelio kalbininkų darbuose (Corpas Pastor 1996: 16, 2003: 125–154) šios dvi kryptys suliejamos į vieną ir vadinamos anglakalbiu JAV tyrimų bloku.

trūkumas lėmė skirtingą tolimesnių tyrimo kryptių raidą. Toliau bus trumpai aptariama minėtų trijų frazeologijos tyrimų kryptių esminiai skirtumai.

Kaip mokslinis terminas *frazeologija* pirmą kartą buvo pavartotas Charles'o Bally darbuose. Analizuodama frazeologijos pradininko darbus, Larisa Timofeeva mini, kad, atsižvelgęs į kalboje vartojamas nevienodo pastovumo ir reikšmės laipsnio frazes, Bally išskyrė laisvuosius (pranc. *groupements passagers*) ir neskaidomus žodžių junginius (pranc. *unités indecomposables*), pastaruosius sugrupavęs į nesavarankiškus, semantiškai besiskiriančius nuo jo sandaros elementų reikšmių sumos frazeologinius junginius (pranc. *unités phraséologiques*) ir santykinai rišlius, bendrą semantinę turinį sustiprinančius pusiau laisvus žodžių junginius (pranc. *séries phraséologiques*) (Bally 1951, cit. iš Timofeeva 2008: 95–96). Kaip pabrėžia Joseph'as García Rodríguez'as (2019: 37), lingvisto pasiūlytos sąvokos iki šiol plačiai vartojamos frazeologizmu apibrėžimuose ir klasifikacijose. Timofeeva, visgi, pasigenda aiškesnių, skirtų tarp frazeologinių ir pusiau laisvų žodžių junginių nurodančių parametrų, tačiau palankiai vertina tiksliai nustatytus neskaidomų žodžių junginių atpažinimo kriterijus, t. y. pagal vidinius bruožus neskaidomi junginiai gali būti keičiami tos pačios reikšmės viena leksema, o jų dėmenų sumos reikšmė nesutampa su pažodine, išoriniai nurodo neskaidomų žodžių junginių daugiažodiškumą (sudaryti iš daugiau nei 2 dėmenų) ir pastovumą, mat tokių junginių komponentai negali būti keičiami net semantiškai panašiomis leksemomis, o sintaksiškai neįmanomas jų praleidimas arba perkėlimas (Bally 1951, cit. iš Timofeeva 2008: 97–98). Taigi, nors Bally'io teorinėje prieigoje pastebima nenuoseklumų, mokslininko indelis skiriant laisvuosius nuo frazeologinių junginių neatsiejamas ir XXI a. mokslininkų publikuojamuose darbuose.

Bally pasiekimai frazeologijos tyrimų srityje nesulaukė didelio susidomėjimo. Tik po kelių dešimtmečių jas perėmęs Viktor'as Vladimirovich'ius Vinogradov'as paskleidė besikuriantį mokslą ne tik Sovietų Sąjungos teritorijoje, bet ir grąžino jį į Vakarų Europą. Kaip teigia Josefina Velasco Menéndez, Vinogradov'as bandė paaiškinti žodžių jungimosi dėsnius bei išvystė rusų kalbos, vėliau universaliai paplitusią, motyvacijos laipsniu paremtą semantinę frazeologinių junginių klasifikaciją: 1) semantiškai nedalomi, nekompozicinės ir nemotyvuotos reikšmės frazeologinės sąaugos (rus. *frazeologicheskie srashcheniia*); 2) tam tikrą motyvacijos laipsnį išlaikę frazeologiniai vienetai (rus. *frazeologicheskie edinstva*), semantiškai nesutampantys su bendra tokio junginio leksemų reikšme, bet nuspėjami iš pažodinės ir, 3) gausiausi, analitinės sandaros frazeologiniai sujungimai (rus. *frazeologicheskie sochetaniia*), kurių vienas iš elementų suprantamas pažodžiui, o kitas gali būti perprasminamas (Vinogradov 1977, cit. iš Velasco Menéndez 2010). Vinogradov'o pasiekimai didžiausią įtaką padarė slavų, germanų ir Kubos frazeologinių frazeologijos tyrimams (Corpas Pastor 2003: 127, Timofeeva 2008: 111).

Galima įžvelgti tam tikrų panašumų tarp Sovietų Sąjungoje ir Vakarų Europoje veikusių mokyklų; abiejų kryptų mokslininkai atkreipė dėmesį į pastovią frazeologizmų sintaksinę ir semantinę formą, tačiau nepateikė nei aiškių terminų apibrėžimų, nei taksonomijos. Svarbiausia, tiek Vakarų Europoje, tiek Sovietų Sąjungoje išleisti darbai padėjo teorinį pagrindą tradicinei frazeologijos ir frazeologizmų sampratai bei šio mokslo raidai. Lingvistines mokyklas skyręs bruožas buvo nevienoda teorinė prieiga: Vakarų Europoje frazeologiniai junginiai analizuoti atsižvelgiant į pastovumą ir reikšmės perprasminimą, šiuos kriterijus atitinkančius junginius vaizduojant frazeologijos centre, o pastovius, tačiau mažesnio reikšmės perprasminimo laipsnio – paribyje, o Sovietų Sąjungoje į frazeologinius junginius pažvelgta iš leksinės semantikos prizmės bei, kaip pastebi Corpas Pastor (2003: 127), jų teoriniai aprašymai rėmėsi gausesniu būdingų bruožų aptarimu: vartosenos dažnumas, pastovumas, reikšmės vientisumas, motyvacijos laipsnis. Bally frazeologija buvo suprantama kaip leksikologijos arba stilistikos atšaka, o Vinogradov'as ją laikė savarankiška disciplina. Kaip matoma, jau nuo pat pirmųjų frazeologijos tyrimų pastebėtas šio mokslo įvairumą ir nevienodą jiems būdingų bruožų pasireiškimo laipsnį.

Panašiai kaip SSRS, Jungtinėse Amerikos Valstijose frazeologiniai junginiai tirti atsižvelgiant į junginio semantinį nedalomumą ir motyvacijos laipsnį, tačiau jų stabilumas ir iki tol publikuota mokslinė literatūra palikta nuošalėje, kas lėmė naujų bei tiksliai neapibrėžtų terminų atsiradimą (Corpas Pastor 2003: 129–130). Tačiau toks požiūris pakito Didžiojoje Britanijoje įvykusių mokslinių naujovių dėka. XX a. pab. susiformavęs tekstynų lingvistikos mokslas suteikė galimybę sukaupti ir apdoroti didelį duomenų kiekį, o tuo pasinaudojęs britų mokslininkas John'as Sinclair'is įrodė, kad kalboje esama riboto junglumo statistiškai reikšmingai dažnai vartojamų drauge junginių – kolokacijų⁸ (Sinclair 2004). Corpas Pastor pabrėžia, kad vėlesnėse autoriaus publikacijose svarbiausias kolokacijų atpažinimo kriterijus tampa dažnumas, taip pat joms būdingas ribotas junglumas bei tam tikras reikšmės pastovumas (Corpas Pastor 2003: 132), semantiškai vienas iš kolokacijos elementų gali būti perprasminamas, o sintaksiškai jos yra laisvesnės, nei frazeologiniai junginiai (Kovalevskaitė, Rimkutė 2017: 3, Bielinskienė et al. 2017: 98). Taigi, remiantis šiais argumentais galima teigti, kad kolokacijos užima tarpinę vietą tarp laisvųjų ir frazeologinių junginių. Praeito amžiaus pabaigoje atlikti tyrimai padarė didelį poveikį frazeologijos sampratai; vis daugiau tyrėjų įtraukė kolokacijas į frazeologijos empirinį lauką taip praplečiant šio mokslo ribas⁹. Sylviane Granger ir Magali Paquot pastebi, kad frazeologinių junginių ir paremių

⁸ Kolokacijomis susidomėta ir šis terminas įtvirtintas besivystant tekstynų lingvistikos mokslui, tačiau jau prieš tai būta mokslinių diskusijų šia tema, tik skyrėsi tuo metu vartojama terminologija (Marcinkevičienė 2010 70–71, Volungevičienė 2013 15). Mario García–Page'ė Sánchez'as (2008 67–68, 177) pažymi, kad Bally'io išskirti pusiau laisvi žodžių junginiai iš esmės atitinka dabartinę kolokacijų sampratą.

⁹ Tradicinėje lietuvių kalbos frazeologijos sampratoje kolokacijos yra už jos ribų. Vis dėlto, vis dažniau kolokacijos įtraukiamos į frazeologijos tyrimų objektą (Marcinkevičienė 2010, Volungevičienė 2013).

vartojimas yra kur kas retesnis, nei kolokacijų, tad būtent jos sudaro didžiąją kalbos dalį (Granger, Paquot 2008: 29), o tradiciniai frazeologizmai nėra visų atpažįstami (Marcinkevičienė 2010: 123–124), tad jų nagrinėjimas duoda mažiau praktinės naudos.

Šio magistro darbo autorės nuomone, frazeologijos lauko praplėtimas – taiklus, sprendimas, juolab, užsienio mokslinėje literatūroje ne tik kolokacijos, bet ir paremijos priskiriamos frazeologijos tyrimo objektui (Jakaitienė 2009: 281, Kovalevskaitė, Rimkutė 2017: 3–4). Taip pat Bally ir, ypač, Vinogradov'o taksonomijose įžvelgiama nevienodo pastovumo, reikšmės perprasminimo ir dažnumo frazeologinių junginių, tad, pasirinkus būtinuosius bruožus, šio mokslo empirinis laukas galėtų būti išdėstytas tam tikroje skalėje. Visgi, kaip pabrėžia Penadés Martínez (2012: 13), nebūtina priskirti savęs tradicinei arba naujai teorinei mokyklai, kur kas svarbiau apibrėžti dominantį tyrimų lauką ir neišeiti už jo ribų. Šiame darbe vadovaujamosi minėtos mokslininkės požiūriu, tad nediskutuojama, kas sudaro frazeologijos mokslą, o pasirenkamas vienas iš galimų kelių – tiriami tradiciniai frazeologiniai junginiai, pasižymintys vaizdingesne, ekspresyvesne raiška bei atspindintys kalbinės visuomenės kultūrinės realijas. Manoma, kad toks pasirinkimas ypač svarbus analizuojant skirtingų kalbų (lietuvių ir ispanų) frazeologiją, nes ekvivalentų nustatymas turi praktinį pritaikymą verčiant, mokant svetimųjų kalbų bei sudarant dvikalbius žodynus.

1.2. Terminologija

Frazeologijos terminologijos klausimas plačiai nagrinėtas tiek ispanų, tiek lietuvių mokslininkų¹⁰, tad šiame magistro darbe aptariami tik tyrimo objekto išgryninimui relevantiški terminai. Visų pirma, pravartu pabrėžti, kad šiame darbe analizuojami tradiciškai suvokiami frazeologiniai junginiai, t. y. remiamasi leksinio ir sintaksinio formos pastovumo bei reikšmės perprasminimo kriterijais, o tų pačių leksemų dažnas ėjimas drauge nėra nei būtinas, nei frazeologinius junginius identifikuojantis bruožas¹¹. Visų antra, naujesnė frazeologijos samprata praplėtė jos tiriamąjį lauką, taip kolokacijos¹² tapo dar vienu frazeologiniams junginiams lygiaverčiu frazeologijos empirinio lauko objektu, t. y. jų kohiponimu. Tai reiškia, kad atsirado šiuos terminus aprėpiančio hiperonimo poreikis.

Ispanakalbėje mokslinėje literatūroje (Corpas Pastor 1996, 2003, 2021) kolokacijos laikomos viena iš frazeologinių junginių grupių. Tik nedidelis tyrėjų skaičius (Ruiz Gurillo 1997) neįtraukia jų į frazeologijos tyrimų lauką. Esama mokslininkų (Penadés Martínez 2012, 2019), pasisakančių, kad svarbiau yra išskirti tyrimų objektą, o ne priskirti save vienai, ar kitai tyrėjų grupei.

¹⁰ Palyginęs ispanakalbėje mokslinėje literatūroje vyraujančią terminologinę įvairovę, Estéba'as Tomás'as Montoro'as del Arco'as (2005) teigia, jog ji nėra tokia gausi, kaip, pavyzdžiui, vokiškoji, kurioje Xx a. 9 deš. vartota virš 1000 terminų, apibrėžiančių frazeologijos objektą. Plačiau apie ispanų kalbos terminologiją žr. Corpas Pastor (1996: 18–19), García–Page'ė Sánchez'as (2008: 16–18), apie lietuvių – Marcinkevičienė (2010: 119–122).

¹¹ Plačiau apie frazeologizmų dažnumą žr. **1.3.1.6.**

¹² Vis dažniau paremijos taip pat įtraukiamos į frazeologijos mokslą (Jakaitienė 2009: 281). Lietuvių kalboje ši tendencija nėra pastebima, o ispanų mokslinėje tradicijoje paremijos suprantamos kaip vienas iš frazeologijos pogrupių (Corpas Pastor 1996).

Lietuviškoje mokslinėje literatūroje randami tokie terminai: *pastovusis* ir/arba *stabilusis junginys*, *frazeologizmas*, *frazeologinis junginys* bei *idioma*. Bendrasis terminas įvardijantis frazeologijos tyrimų objektą yra *pastovieji junginiai* (Kovalevskaitė, Rimkutė 2017, Bielinskienė et al. 2017, 2019), kuris skyla į *frazeologizmus* ir *kolokacijas*. Naujosios frazeologijos sampratos tyrėja Rūta Marcinkevičienė kaip šio mokslo hiperonimą renkasi *stabiliųjų junginių* terminą, o jo hiponimai vadinami *frazeologizmais* arba *frazeologiniais junginiais* ir *kolokacijomis* (Marcinkevičienė 2010). Jakaitienės darbuose randami visi minėti terminai, tačiau *frazeologizmo* ir *pastovaus* arba *stabilaus junginio* terminai vartojami sinonimiškai (Jakaitienė 2009).

Atlikusi nuo XXI a. pradžios frazeologijos tema publikuotų darbų analizę, Penadés Martínez išskiria du dominuojančius 2 frazeologijos tyrimų objektą apibrėžiančius terminus: *unidad fraseológica*¹³ ir *fraseologismo* (Penadés Martínez 2019: 435), kurie, kaip buvo minėta, lietuviškoje mokslinėje tradicijoje vadinami pastoviais arba stabiliais junginiais. Ispanų kalboje taip pat randamas skirtingus konceptus įvardijantis *locución*¹⁴ terminas, kuris gali būti suprantamas kaip tradicinės frazeologijos tyrimų objektas bei kai kurių šios krypties pasekėjų sinonimiškai vartojamas su *fraseologismo* ir *unidad fraseológica* terminais, o naujoje sampratoje *locución* tampa pastarųjų terminų hiponimu bei kolokacijų ir paremiųjų kohiponimu (García-Page Sánchez 2008: 16). Taigi, lietuvių kalboje terminą *locución* atitinka *frazeologizmas* arba *frazeologinis junginys*, o *fraseologismo* ir *unidad fraseológica* į lietuvių kalbą turėtų būti verčiamas kaip *pastovusis* arba *stabilusis junginys* (kaip matoma, tradicinė ir naujoji frazeologijos samprata ispanų kalboje nelėmė dar vieno hiperoninio termino atsiradimo. Tai tik pabrėžia, kad šiuolaikiškesnė prieiga praplėtė, o ne iš esmės pakeitė frazeologijos tyrimų lauką). Montoro'as del Arco'as (2005: 157) priduria, jog būtent *locución* visada buvo frazeologijos centre, ne periferijoje. Galima teigti, kad *locución* yra prototipinis frazeologinis junginys, kuriam pritaikomi tie bruožai, kurie pritaikomi jo hiperonimui – *fraseologismo* arba *unidad fraseológica* (pastoviam junginiui (García Rodríguez 2019: 90, Penadés Martínez 2019: 446).

Analizuodama anglų kalbos tekstynų duomenimis paremtus pastovius junginius, Rita Juknevičienė tai pat išskiria prototipinį frazeologijos tyrimų objektą vadindama jį *idioma* (angl. *idiom*) (Juknevičienė 2017: 25), o daktaro disertacijoje apie anglų kalbos gimtakalbių ir negimtakalbių leksinių samplaikų vartoseną kalbininkė sinonimiškai vartoja *idiomas* ir

¹³ Terminas *unidad fraseológica* buvo ir lieka plačiai vartojamas kitų Europos šalių mokslininkų darbuose, tad siekdamai terminologijos aiškumo ispanų lingvistai taip pat perėmė šią tendenciją (Szyndler 2014a: 50), tik mažiau paplitęs anglosaksiškoje tradicijoje (García-Page Sánchez 2008: 16). Corpas Pastor atmeta tokius, anksčiau plačiai vartotus terminus kaip *expresión fija* (pastovus junginys) ir *expresión idiomática* (perpresmintas junginys), nes juose išskiriamas vienas – pastovumo arba perprasminimo – bruožas (Corpas Pastor 1996: 18–19).

¹⁴ Taip pat randami sinonimiškai vartojami terminai, tokie kaip *frase hecha* ir *modismo*, kurie, anot García-Page'ės Sánchez'o (2008: 46) nėra absoliutūs *locución* termino sinonimai. Montoro del Arco manymu, šie terminai nėra apibrėžti, tad mokslinėje literatūroje jų vartojimas nėra būtinas (Montoro del Arco 2005: 162–163). Terminas *locución* yra plačiai vartojamas ispanų kalboje, tačiau dėl pirminės leksemos reikšmės – kalbėjimo būdas – ir sąsajos su lotyniška leksema dažnai jis suprantamas klaidingai (Montoro del Arco 2005).

frazeologizmo terminus (Juknevičienė 2011). Tokia tendencija matoma ir Skaistės Volungevičienės (Volungevičienė 2013) darbuose, tad galima teigti, jog ir *frazeologizmas* (arba *frazeologinis junginys*), ir *idioma* yra ispaniškojo *locución* ekvivalentas. Visgi, Jakaitienė *idiomos* terminą vartoja nemotyvuotos reikšmės frazeologizmais įvardinti (Jakaitienė 2009: 286)¹⁵. Agnės Bielinskienės, Jolantos Kovalevskaitės, Erikos Rimkutės ir Lauros Vilkaitės tyrime apie pastoviųjų junginių atpažinimo kriterijus įžvelgiamas didesnis nuoseklumas; atsisakoma termino *idioma*, o angliškasis terminas *idiom* į lietuvių kalbą verčiama kaip *frazeologizmas* (Bielinskienė et al. 2017, 2019).

Montoro'as del Arco'as tvirtina, jog *locución* neturėtų būti suprantamas kaip angliškojo *idiom* ekvivalentas, nes pastarasis terminas vartojamas apibrėžiant net perprasmintos reikšmės žodžių junginius bei vieną leksemą (Montoro del Arco 2005: 92). Terminai *locución* ir *frazeologizmas* (arba *frazeologinis junginys*) nesiremia tik semantiniu kriterijumi, o reikšmė gali būti perprasminta skirtingu laipsniu, priešingu atveju, lietuvių kalboje nebūtų nemotyvuotus ir perprasmintos reikšmės frazeologizmus įvardijančio *idiomos* termino poreikio.

Šiame darbe vartojami Kovalevskaitės ir Rimkutės bei Bielinskienės et al. pasirinkti terminai. Taigi, pastoviais junginiais vadinami visi frazeologijos tyrimų laukui priklausantys junginiai, o frazeologizmais – pastoviųjų junginių hiponimai. Terminai *frazeologizmas* ir *frazeologinis junginys* bus vartojami sinonimiškai.

1.3. Frazeologizmo samprata

Apibrėžti frazeologinį junginį gali pasirodyti sudėtinga dėl kelių priežasčių: 1) žodynuose pateiktos frazeologinio junginio definicijos yra per plačios ir sinonimiškos su kitų sustabarėjusių junginių apibrėžimais bei 2) skirtinguose žodynuose randami nevienodi frazeologinių junginių pavyzdžiai, t. y. tas pats žodžių junginys gali būti interpretuojamas kaip frazeologizmas arba kolokacija (García-Page Sánchez 2008: 22–23). Tai rodo, kad, nepaisant neaprepiamos literatūros gausos, vis dar neprieita bendros išvados dėl frazeologinių junginių ribų ir jas nustatančių kriterijų. Šiame darbe siekiama aptarti frazeologizmų bruožus bei, apibendrinus šia tema besidominčių mokslininkų nuomones, pateikti šio darbo objektą atspindinčią definiciją. Kadangi apibrėžimai privalo įtraukti tik būtinuosius frazeologizmo kriterijus (Penadés–Martínez 2019: 437), darbe ne tik pateikiami frazeologizmų bruožai, o taip pat bandoma išgryninti, kurie iš jų yra būtinieji, o kurie – fakultatyvūs. Manoma, kad toks sprendimas naudingas siekiant rasti tinkamą ne per plačią ir ne per siaurą definiciją.

Dažniausiai išskiriami šie frazeologinių junginių bruožai: pastovumas (Corpas Pastor 1996: 23–26, Ruiz Gurillo 1997: 86, Paulauskas 2001: 7, Montoro del Arco 2005: 102–109, Alvarado Ortega 2008, García-Page Sánchez 2008: 24–25, Ishida 2008: 276, Jakaitienė 2009: 281, Penadés Martínez 2012: 36–41, Timofeeva 2016: 679–681, Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 52), reikšmės

¹⁵ Plačiau apie tai žr. **1.3.1.2.1.**

perprasminimas (Corpas Pastor 1996: 26–27, Ruiz Gurillo 1997: 91, Paulauskas 2001: 7, Montoro del Arco 2005: 109–115, Alvarado Ortega 2008, Ishida 2008: 276, Penadés Martínez 2012: 41–45, Timofeeva 2016: 679–681, Juknevičienė 2017: 26, Kovalevskaitė, Rimkutė 2017: 3, Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 52), daugiažodiškumas (Montoro del Arco 2005: 99–101, García-Page Sánchez 2008: 23–24, García Rodríguez 2019: 47–48, Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 53), variantiškumas (Corpas Pastor 2003: 205, García-Page Sánchez 2008: 26), vaizdingumas (Paulauskas 2001: 7, Jakaitienė 2009: 281), laipsniškumas (Corpas Pastor 1996: 45–46), dažnumas (Corpas Pastor 1996: 20–21, García-Page Sánchez 2008: 32), atkūrimas iš atminties (Corpas Pastor 1996 21–23, García-Page Sánchez 2008: 29–30, Jakaitienė 2009, Marcinkevičienė 2010, Bielinskienė 2017), sakinio elementas (García-Page Sánchez 2008: 30–31, Jakaitienė 2009: 298, Penadés Martínez 2019: 446). Toliau bus aptariami dažniausiai išskiriami frazeologinių junginių bruožai, iš kurių, siekiant pateikti tinkamą apibrėžimą, išryškinami distinktyviniai.

1.3.1. Frazeologizmų bruožai

1.3.1.1. Pastovumas

Vienas iš dažniausiai išskiriamų frazeologinių junginių bruožų yra pastovumas (isp. *fijación*)¹⁶, pasižymintis sintaksiniu, leksiniu ir morfologiniu frazeologizmo dėmenų nekintamumu, o taip pat, kaip priduria Alberto'as Zuluaga Ospina, anomalijomis, t. y. nuokrypiu nuo sintaksinių ar morfologinių kalbos dėsnių arba leksine junginio sandara, kurioje frazeologiniame junginyje esanti leksema nevartojama kituose kontekstuose (Zuluaga Ospina 1975: 226). Ne visi mokslininkai sutinka su šiuo teiginiu. García-Page'ė Sánchez'as argumentuoja, kad leksiniai, semantiniai ar sintaksiniai nuokrypiai gali pasitaikyti, tačiau nėra būtini frazeologiniams junginiams, be to, panašūs netaisyklingumai randami paremijose, kolokacijose, sudurtiniuose žodžiuose, etc. (García-Page Sánchez 2008: 33–34). Taigi, nėra tik frazeologizmams būdingas bruožas.

Frazeologinių junginių pastovumas susidaro diachroniškai, kai konkrečiame kontekste pavartotas laisvasis žodžių junginys kartojamas iki tol, kol kontekstinitė informacija išsitraukia į jo turinį, o jis tampa visuotinai atpažįstamu ir nekaitomu frazeologiniu junginiu (Timofeeva 2016: 680). Pastovią formą ir reikšmę įgavę junginiai – kaip ir žodžiai – saugomi leksikone, tad pokalbio metu atkuriami iš atminties (Corpas Pastor 1996: 21–22, Marcinkevičienė 2010: 117, Bielinskienė et al. 2019: 92). Timofeeva patikslina, jog frazeologizmai išlieka ilgalaikėje atmintyje bei priduria,

¹⁶ Tam pačiam reiškiniui apibūdinti kai kurie lingvistai (Corpas Pastor 1996, Montoro del Arco 2005) sinonimiškai vartoja du terminus: *pastovumo* ir *stabilumo* (isp. *estabilidad*). García-Page'ė Sánchez'as (2008: 25, 63) pastovumo terminą aiškina kaip tvirtesnį, neleidžiantį nuokrypių nuo bendros taisyklės, o stabilumo – leidžiantį; kadangi frazeologiniai junginiai pasižymi tam tikrais variantais ir bendros taisyklės neatitikimais, autorius šiuos terminus vartoja sinonimiškai. Tam, kad darbe būtų išvengta tą patį reiškinį apibūdinančių sąvokų pertekliaus, šiame darbe pasirinkta vartoti pastovumo terminą. Penadés–Martínez (2012: 21) jį laiko labiau paplitusiu ir plačiau vartotinu mokslinėje literatūroje. Terminas *stabilus junginys* taip pat randamas lietuviškoje literatūroje (Marcinkevičienė 2010; Jakaitienė 2009), tačiau jis dažniau vartojamas apibūdinant frazeologinį junginį plačiąja prasme, t.y. į šį apibrėžimą įtraukiant kolokacijas bei kitus sustabarėjusius, dažnai kartu einančius junginius.

kad jų suvokimas yra spartesnis nei stabiliųjų junginių (Timofeeva 2016: 680–684). Taigi, pastovi frazeologinio junginio forma yra reikšminga ne tik perteikiant turinį, bet ir jį suvokiant.

Analizuodama anglų ir japonų kalbų pyktį reiškiančius frazeologinius junginius, Priscilla Ishida pastovumą vadina sustingimu (angl. *frozenness*), kurį suskaido į 1) frazeologizmo dėmenų keitimo arba panaikinimo neleidžiančio formos, 2) dėmenų struktūros nekaitomą sintaksinį ir 3) perprasminotos reikšmės, šiame darbe kaip atskirą bruožą aptarsimą¹⁷, semantinį sustingimą (Ishida 2008: 276). Šioje klasifikacijoje pasigendama komentaro apie tiek lietuvių, tiek ispanų kalbai reikšmingą morfologinį pastovumą, mat ne visi frazeologizmai gali būti kaitomi pagal įprastai kalboms būdingas taisykles.

Diskutuodamas apie ispanų kalbos frazeologinių junginių pastovumą, Zuluaga Ospina skiria 4 jo tipus (Zuluaga Ospina 1975: 227–228), kuriuos taip pat galima pritaikyti lietuvių kalbai. Toliau aptariami frazeologinių junginių pastovumo tipai.

1. Frazeologinio junginio dėmenų eiliškumo pastovumas – frazeologizmo dėmenų eiliškumas negali būti keičiamas nepaisant tai leidžiančių sintaksinių taisyklių.

Šį pastovumo tipą skiria ir kiti mokslininkai (Corpas Pastor 1996: 23, Ruiz Gurillo 1997: 86, Paulauskas 2003: 4, Montoro del Arco 2005: Jakaitienė 2009: 279, Marcinkevičienė 2010: 117). Nepaisant lietuvių ir ispanų kalboms nebūdingos griežtos žodžių tvarkos, pažeidus šias taisykles frazeologizmas taptų laisvuju junginiu arba jo semantinis turinys liktų nesuprastas. Taigi, frazeologinis junginys *nors galvą duok į sieną* negalėtų būti perfrazuotas **nors į sieną galvą duok*.

Frazeologizmai gali turėti daugiau nei vieną reikšmę, taip pat pasitaiko atvejų, kai dėl savo leksinės ir sintaksinės sandaros juos galima supainioti su laisvaisiais junginiais. Šią problemą išspręsti padeda Jakaitienės išskirta frazeologinė aplinka¹⁸, t. y. greta frazeologizmo esančios leksemas, padedančias 1) identifikuoti poliseminio frazeologizmo reikšmę arba 2) atskirti jį nuo laisvojo junginio (Jakaitienė 2009: 282–283). Kaip iliustracinį pavyzdį kalbininkė pateikia daugiareikšmį frazeologinį junginį *kaip ant žarijų*. Kai norima perteikti „apie nenustygstantį“ reikšmę, šalia jo privalo eiti judėjimą reiškiantys veiksmažodžiai, o jei frazeologizmo reikšmė yra „jaustis nesmagiai“, jį lydi veiksmažodžiai *jaustis, sėdėti, stovėti* (ibid.). Galima teigti, jog frazeologinė aplinka padeda išvengti dviprasmybių, tačiau gali kilti sunkumų praktiškai atskiriant frazeologinio junginio ir frazeologinei aplinkai priklausančius leksinius komponentus.

Frazeologinė aplinka nėra būtina visiems frazeologizmams. Tam tikri frazeologiniai junginiai pasižymi savo archajiška leksine arba sintaksine sandara, dėl to jų reikšmė negali būti painiojama su laisvaisiais junginiais (ibid.). pvz., ispaniško frazeologizmo *a la virulé*

¹⁷ Apie frazeologizmų reikšmės perprasminimą žr. **1.3.1.2.**

¹⁸ Frazeologinė aplinka skiriama kaip atskiras frazeologizmų požymis, tačiau dėl to, kad jis padeda atskirti laisvuosius nuo pastovios formos ir leksinės sandaros junginių, apie ją kalbėti nuspręsta aptariant frazeologinių junginių pastovumą.

„netvarkingas“ (DFDEA) dėmuo *virulé* vartojamas tik šiame junginyje, o žodynuose jo apibrėžimas nerandamas¹⁹.

2. Gramatinės kategorijos pastovumas – nekeičiamas frazeologizmų dėmenų gramatinė kategorija.

Morfologinis pastovumas riboja frazeologizmų sandaroje esančių žodžių klasės arba gramatinių kategorijų kaitą (Penadés Martínez 2012: 36–37). Gramatinė kategorija suprantama kaip skaičiaus ir giminės pastovumas (Timofeeva 2016: 679, 681), o žodžių klasė, kaip priklausymas tam tikrai kalbos daliai. Pavyzdžiui, frazeologizmo *pagar alguien los platos rotos* (lit. sumokėti už sudužusius indus)²⁰ reiškiančio „būti neteisingai nubaustas už tai, ko nepadarė arba yra kaltas nevienintelis“ dėmuo *los platos* negali būti keičiamas vienaskaita **el plato* (indas), o veiksmažodis *pagar* (mokėti) negali patirti nominalizacijos **el pago* (mokėjimas).

3. Frazeologinio junginio dėmenų nejudrumas – joks elementas negali būti pridėtas arba pašalintas iš frazeologinio junginio.

4. Frazeologinio junginio dėmenų nekeičiamumas – joks frazeologizmo dėmuo negali būti keičiamas kitu, net ir sinonimišku dėmeniu.

Anot Zuluaga'os Ospina'os, 4. yra svarbiausias pastovumo tipas, leidžiantis atskirti frazeologinį junginį nuo laisvojo (Zuluaga Ospina 1975: 227). 3. ir 4. tipai liečia frazeologizmo leksinius elementus, todėl gali būti sujungti į vieną leksinės sandaros pastovumo tipą, kurį, kaip ir ankstesnius, pravartu aptarti.

Taigi, tokio frazeologizmo, kaip *no valer un pimiento* (nebūti vertas paprikos) „būti labai mažai vertas“ frazeologinio junginio dėmuo *pimiento* negali būti keičiamas leksema *manzana*. (obuolys). Tačiau esama leksemų, galinčių įsiterpti į frazeologinius junginius nekeičiant jų semantikos. Dažniausiai tai yra reikšmę intensifikuojantys būdvardžiai *santo* (šventas), *verdadero* (tikras) arba prieveikmiai *muy* (labai) *bien* (gerai) (García-Page Sánchez 2008: 25).

Zuluaga'os Ospina'os frazeologinių junginių pastovumo tipų klasifikacija orientuota į formaluosius kriterijus, todėl dažnai lingvistų vadinamas formos pastovumu (isp. *fijación formal*) (Ruiz Gurillo 1997: 86). Tačiau tolimesniuose darbuose atsižvelgiama ne tik į frazeologizmo dėmenų formą, bet ir į jo vartosenos kontekstus. Remdamasi Harald'o Thun'o pasiūlytais terminais Corpas Pastor (1996: 23–26) išskiria vidinį (isp. *fijación interna*) ir išorinį pastovumą (isp. *fijación externa*) Montoro'o del Arco'o (2005: 106) vadinama pragmatiniu. Vidinio pastovumo terminas sutampa su formos, o išorinis arba pragmatinis pastovumas nurodo, kokiose šnekos aktose vartojami frazeologizmai (ibid.).

¹⁹ Toks atvejis sutinkamas šio tyrimo empirinėje medžiagoje. Žr. 2.2.2.

²⁰ Čia ir toliau šiame darbe iš ispanų kalbos versta šio darbo autorės.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad randama pavyzdžių rodančių, kad bent vieno iš išvardytų kriterijų pažeidimas, nebūtinai lemia semantinį pokytį. Viena vertus, toks frazeologinis junginys, kaip *costar algo los ojos / un ojo de la cara* (kainuoti veido akis / akį) reiškiantis „būti per brangus“ rodo, kad vienaskaitos ir daugiskaitos kaita frazeologiniame junginyje įmanoma. Kita vertus, FŽ randamas pavyzdys vaizduojantis, kad gali vykti ir kitų morfologinių pokyčių, tokių kaip žodžių daryba: *galvą guldyti* „mirti“; *Ir pamatė tada bernelis, kad vėlu jam mergelės ieškoti, kad vienui vienam teks galvelė guldyti* (FŽ). Taip pat randamos sinonimiško konstrukcijos, kai vienas frazeologizmo dėmuo keičiamas kitu, pvz. *atpirkimo / atleidžiamasis ožys*. Zuluaga Zuluaga's Ospina's teigia, kad frazeologinių junginių pastovumas yra arbitralus, tad paaiškinti, kodėl vienas junginys yra pastovesnis už kitą nėra įmanoma (Zuluaga Ospina 1975: 229). Pateikti pavyzdžiai gali kilti abejonė, ar tikrai nevienodo pastovumo junginiai yra frazeologizmai. Šį klausimą svarsto Penadés Martínez ir remdamasi Prahos struktūralistinėje mokykloje išskirtu, vėliau kognityvinės lingvistikos tyrėjų išvystytu,²¹ centro ir periferijos konceptu konstatuoja, kad frazeologinis junginys gali neturėti visų jam būdingų bruožų bei turėti panašumų su laisvaisiais junginiais arba kolokacijomis taip atsidurdamas ne frazeologijos centre, o periferijoje (Penadés Martínez 2012: 40–41). Taigi, galima daryti išvadą, jog vieno iš pastovumo tipų nuokrypis nepaneigia jo frazeologinio statuso. Taip pat derėtų atkreipti dėmesį, kad tiek lietuvių, tiek ispanų kalbos sakinio struktūros, kaip buvo minėta, nepasižymi griežtu sakinio dalių eiliškumu, o morfologiškai abi kalbos sintetinės, tad, šio darbo autorės nuomone, tokių kalbų frazeologiniuose junginiuose galima tikėtis dažnesnių nuokrypių nuo žodynuose pateikiamų pastovių formų.

Apžvelgus pastovumo bruožą galima teigti, jog kiekvienas frazeologinis junginys gali būti tokiu laikomas jei yra daugiau ar mažiau pastovus. Taigi, šiame darbe šis kriterijus išskiriamas kaip būtinas.

1.3.1.2. Reikšmės perprasminimas

Reikšmės perprasminimas (isp. *idiomaticidad*)²², kitaip vadinamas reikšmės nekompoziciškumas apibūdinamas kaip frazeologinio junginio dėmenų reikšmės visumos nesutapimas su bendra frazeologinio junginio reikšme (Lachur 2004: 222, Jakaitienė 2009: 282, Timofeeva 2016: 679–681) ir, kaip pastebi Jakaitienė (2009: 280), gali būti perfrazuota viena leksema. Corpas Pastor aiškina, kad reikšmės perprasminimas – aukščiausias leksikalizacijos laipsnis, vykstantis tik po to, kai frazeologinis junginys įgauna sintaksiškai, leksiškai ir morfologiškai pastovią formą (Corpas Pastor 1996: 26).

²¹ Plačiau apie tai žr. Lakoff (1987: 91–114).

²² Kai kurių mokslininkų (Juknevičienė 2011) šis terminas verčiamas kaip idiomiškumas, tačiau lietuvių kalba rašytoje mokslinėje literatūroje dominuoja reikšmės perprasminimo arba reikšmės vientisumo terminai.

Reikšmės perprasminimas buvo laikomas fakultatyviu frazeologizmų bruožu (Timofeeva 2016: 681) bei iki šiol yra vienas iš daugiausiai mokslininkų kritikos sulaukiančių kriterijų (García-Page Sánchez 2008: 27, García Rodríguez 2019: 57). Šio kriterijaus svarba apibrėžiant frazeologinius junginius sulaukia skirtingų nuomonių; kai kurie mokslininkai (Timofeeva 2016: 681), tvirtina, kad reikšmės perprasminimas yra lygiavertis pastovumui, kiti (Corpas Pastor 1996: 26–27, Montoro del Arco 2005: 103) jo nelaiko būtinuoju frazeologizmų bruožu teigdami, jog ne visi frazeologizmai yra perprasminimi, Penadés Martínez (2012: 44–45) išreiškia nuomonę, jog perprasminimo laipsnis lemia pastovios sandaros frazeologizmo vietą šiame tyrimų lauke: pastovūs ir visiškai perprasmintos reikšmės frazeologiniai junginiai atsiduria frazeologijos centre, o pastovūs, tačiau mažiau perprasminimi arba neperprasminimi frazeologizmai – periferijoje.

Jakaitienė žvelgia į frazeologinius junginius iš semantinės prizmės ir siūlo juos klasifikuoti pagal semantinės motyvacijos laipsnį, taip skirdama idiomias (nemotyvuotos reikšmės frazeologinius junginius) ir motyvuotas reikšmės frazeologizmus, kuriuos skirsto į mažesnes grupes (Jakaitienė 2009: 286–287).

1.3.1.2.1. *Idiomas*

Idiomų dėmenys patiria desemantizaciją, kas reiškia, jog tokio junginio leksemų reikšmė nesudaro bendros idiomų semantikos, o taip pat dėl dažnai sudaromo keisto ir nerealistiško vaizdo, idiomų nelinkstama painioti su laisvaisiais žodžių junginiais (Jakaitienė 2009: 286–287). Czesław’as Lachur’as (2004: 225) priduria, kad tokių junginių sandaroje randamos archajiškos, laisvuosiuose junginiuose nevartojamos leksemos.

1.3.1.2.2. *Motyvuotieji frazeologizmai*

Motyvuotieji frazeologizmai, kaip ir idiomos, pasižymi reikšmės perprasminimu, tačiau ji vis dar gali būti suprantama iš dėmenų reikšmės sumos (Bielinskienė et al. 2017: 94), tad yra silpnėsnis. Dmitrij’us Dobrovol’skij’us ir Elisabeth’a Piirainen (2010) tikina, kad didžioji frazeologizmų dalis motyvuota²³, o jų perprasminimą reikšmė suprantama iš frazeologinio junginio leksinės sandaros, kuriais perteikiamas vaizdinys (angl. *image component*) lemia su frazeologizmų kilme susijusius jų vartojimo kontekstus. Motyvuotus frazeologinius junginius Jakaitienė (2009: 289–294) skiria į tropinius, lyginamuosius frazeologizmus ir frazeologines samplaikas.

1.3.2.2.2.1. *Tropiniai frazeologizmai*

Sustabarėję tropai skirstomi į metonimiją ir metaforą. Juozo Pikčilingio (1975: 275–276) nuomone, šiuos du tropus – metaforą ir metonimiją – vienija asociacijų būdu kuriamas vaizdas, tačiau asociacijos prigimtis nėra vienoda; metafora remiasi vaizduotės sukurtu vaizdu, o metonimija susidaro iš realybėje esančio santykio tarp daiktų. Dobrovol’skij’us ir Piirainen (2010: 76, 2018: 11)

²³ Autoriai išskiria semantinę, sintaksinę, intertekstualią ir lingvistinę (angl. *index-based*) frazeologizmų motyvaciją (Dobrovol’skij, Piirainen 2018: 10–28).

akcentuoja, kad metaforos pagrindu sudarytų ir perprasmintų frazeologinių junginių randama daugiausiai. Taip pat verta pažymėti, kad praktikoje šie du tropai nėra lengvai atskiriami, tad šiame darbe apie metaforas ir metonimijas nebus kalbama plačiau.

1.3.2.2.2. Lyginamieji frazeologizmai

Sustabarėję, emocingi, vaizdingi, atkuriami iš atminties, globaliai vartojami ir dėmesį traukiančius vaizdus apibūdinantys palyginimai vadinami lyginamaisiais frazeologizmais (Jakaitienė 2009: 292–293). Kazimieras Župerka akcentuoja, kad meniniams palyginimams būdingos 3 dalys, t. y. tema (lyginamas dalykas), vaizdas arba rema (vaizdas, su kuriuo lyginama) ir lyginimo pagrindas, o lyginamieji frazeologizmai išlaiko tik vaizdo dėmenį (Župerka 2012: 59–60).

Penadés Martínez (2012: 194–195) įžvalgos šiuos klausimu atskleidžia, jog tik nemotyvuotos žodžių kombinacijos gali būti laikomos pastoviaisiais junginiais, o dėl to, kad jie funkcionuoja kaip sakinio dalis– frazeologizmais. Taigi, toks palyginimas, kaip *como una regadera*²⁴ (kaip laistytuvas) „pakvaišęs“ yra frazeologizmas, o motyvuotos reikšmės *como el carbón* (kaip anglis) „itin juodas“ junginys nėra frazeologinis. Ši įžvalga reikšminga, nes atkreipiamas dėmesys į universalios leksinės struktūros palyginimus, tačiau mokslininkė nepaiso, kad motyvuotos reikšmės palyginimai nėra universalūs. Įsigilinę į frazeologinių palyginimų klausimą, Dobrovol'skij'us ir Piirainen įžvelgė, kad net tokios pačios leksinės konstrukcijos palyginimai nepasižymi visų kultūrų atpažįstama reikšmės; autoriai pateikia vienodos leksinės sandaros – *kalbėti kaip knyga* – palyginimą anglų, vokiečių ir prancūzų kalbose, kurių reikšmė nėra tokia pati, mat anglų kalboje šis palyginimas reiškia „kalbėti aiškiai ir pedantiškai“, vokiečių – „kalbėti greitai, nedarant pauzių“, o prancūzų kalboje toks palyginimas aiškinamas kaip „kalbėti elegantiškai, rafinuotai, moksliškai ir kultūringai“ (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 58–62, 151–152). Autorių taiklus pastebėjimas ne ginčija, o papildoma Penadés Martínez teiginį apie tai, kaip reikėtų vertinti palyginimus bei išryškina, kad pastovios leksinės sandaros junginiai gali akcentuoti skirtingus to paties dalyko bruožus.

Tirdama ispanų ir serbų kalbos lyginamuosius frazeologizmus, Andjelka Pejović pažymi, kad esama tiek kompozicinės, tiek nekompozicinės reikšmės frazeologinių palyginimų, tačiau dėl besiskiriančios semantikos ir vartojimo kontekstų jų reikšmė nėra universali, tad būtų pravarti gretinamoji panašių konstrukcijų analizė, atskleisianti lyginamųjų frazeologizmų ekvivalentus ir tapsianti vertingu informacijos šaltiniu kalbų mokymo, vertimo ir leksikografiniuose tyrimuose (Pejović 2011). Šio darbo autorės nuomone, dėl pastovios konstrukcijos ir nevienodo perprasminimo laipsnio bei neuniversalios reikšmės, frazeologiniai palyginimai turėtų būti įtraukiami į frazeologijos tyrimų lauką.

²⁴ Pavyzdys iš Penadés Martínez (2012: 194).

1.3.2.2.3. Samplaikiniai frazeologizmai

Frazeologinės samplaikos apibrėžiamos kaip du tos pačios kalbos dalies sustabarėję, semantiškai ir gramatiškai nedalomi žodžių junginiai, esantys frazeologijos parybije (Jakaitienė 2009: 294). Kadangi samplaikos priklauso frazeologijos periferijai ir tiriamojame dalyje nebuvo rasta panašių junginių, šiame darbe jos nebus aptariamoms detaliau²⁵.

1.3.1.3. Daugiažodiškumas

Daugiažodiškumas (isp. *pluriverbalidad*, *polilexicalidad*) taip pat vadinamas žodžių kombinacija (isp. *combinación de palabras*), reiškia, kad frazeologiniai junginiai sudaromi iš dviejų arba daugiau dėmenų. Šis kriterijus gali atrodyti savaime suprantamas vien tik pažvelgus į terminą *frazeologinis junginys*, suponuojantį daugiažodį tyrimų objektą. Esama tyrėjų (Corpas Pastor 1996: 20), pabrėžiančių, jog frazeologinis junginys sudaromas iš daugiau nei dviejų grafinių žodžių, tačiau Penadés Martínez siūlo atsisakyti tokio apibrėžimo argumentuodama, jog rašytinės sistemos neturinčiose kalbose taip pat esama frazeologinių junginių (2019: 437).

Dėl akivaizdaus daugiažodiškumo kriterijaus atsispindėjimo empirinį lauką apibrėžiančioje terminologijoje, neretai jis nebuvo išskiriamas kaip reikšmingas (Corpas Pastor 1996: 20). Tačiau esama priešingų nuomonių; daugiažodiškumas laikomas vienas iš svarbiausių frazeologinių junginių bruožų (García Rodríguez 2019: 47), o Montoro'as del Arco'as (2005: 101) pasisako, kad jis yra lygiavertis pastovumo bruožui.

Vienas iš šio bruožo privalumų yra tas, kad jis leidžia efektyviai atskirti frazeologijos tyrimų objektą bei į šį tyrimų lauką neįtraukti dūrinių, pavyzdžiui, *lavavajillas* (indaplovė), socialinės reikšmės leksemų, pavyzdžiui, *¡hola!* ispanų ir *labas* lietuvių kalboje (García-Page Sánchez 2008: 23–24). Taip pat pabrėžtina, kad kiti frazeologinių junginių bruožai – pastovumas, reikšmės perprasminimas, variantiškumas, laipsniškumas – atsiranda iš to, kad kalbama apie daugiau nei dviejų žodžių junginį. Taigi, galima pritarti Montoro'ui del Arco'ui, kad pastovumas ir daugiažodiškumas – vienodos svarbos frazeologinių junginių bruožai.

Penadés Martínez pastebi, kad šis kriterijus turi akivaizdžių trūkumų, nes šnekos akte pasakymai, sakiniai taip pat sudaromi iš leksemų, tad daugiažodiškumo bruožas gali būti taikomas tik esant sąveikai su pastovumu ir reikšmės perprasminimu (Penadés Martínez 2019: 439). Šiame darbe laikomasi nuomonės, kad daugiažodiškumas yra relevantiškas ir būtinas frazeologinių junginių bruožas, visgi pateikiant definiciją siūloma jį keisti, kaip tai daro Penadés Martínez (2012: 27) *žodžių kombinacijos* terminu. Toks sprendimas apibrėžime neįtrauktų žodžio *junginys*, o ši mintis būtų perteikta kita leksema.

²⁵ Plačiau apie tai žr. Marcinkevičienė 2010).

1.3.1.4. Variantiškumas

Aptariant frazeologinių junginių pastovumą buvo minėta, kad jis neprivalo būti vienodo laipsnio, bet gali pasižymėti variantiškumu (isp. *variación*), t.y. tuo pačiu metu gali funkcionuoti keli to paties frazeologizmo variantai. „(...) [L]eksiniais ir gramatiniais PJ [pastoviojo junginio] variantais laikomi to paties PJ [pastoviojo junginio] pavidalai, kuriuose, nepaisant leksikos, morfologijos, sintaksės ar kitokių skirtumų, išlaikoma ta pati reikšmė“ (Bielinskienė et al. 2019: 99). Pavyzdžiui, vienas iš autorių pateiktų frazeologizmų variantiškumo pavyzdžių *galvą sukti* ir *galvą pasukti* semantiškai nesiskiria, dėl to laikomi vienu frazeologizmu. Kazumi'is Koike'ė išvelgia, kad variantais laikomi tą pačią reikšmę turintys panašios struktūrinės ir leksinės sandaros pastovieji junginiai, o jei pastovieji junginiai pasižymi semantiniu panašumu, jie laikomi sinonimais (Koike 2003: 47). Remiantis lingvisto, diatopiniai ir diafaziniai variantai laikomi tuo pačiu frazeologiniu junginiu.

Diskutuodama apie pastoviųjų junginių variantiškumą, Corpas Pastor pastebi, jog esama ne tik reikšmei įtakos nedarančių frazeologizmų variantų, bet sąmoningai sudarytų modifikacijų²⁶, kuriomis, kūrybiškai pridėdant papildomą reikšmę, siekiama paveikti adresatą, o modifikuotų frazeologinių junginių atpažinimas priklauso nuo frazeologinio junginio stabilumo ir vartojimo; kuo pastovesnė frazeologinio junginio forma bei kuo dažniau jis vartojamas, tuo didesnė tikimybė adresatui atpažinti jį modifikuotą (Corpas Pastor 1996: 27–30). Frazeologizmų modifikacijų nevertėtų laikyti variantais, nes jie sudaromi ir vartojami turint tam tikrą tikslą, yra laikini bei pridėda naują reikšmę ar emocinį krūvį. Corpas Pastor išskirtus frazeologinius variantus María Belén'a Alvarado Ortega supranta kaip vienos leksemos pridėjimą, redukavimą arba keitimą kita frazeologiniame junginyje nekeičiant jo semantikos (Alvarado Ortega 2008: 18). Taip pat mokslininkės laikomi to paties frazeologinio junginio variantais ir tie junginiai, kurie vartojami skirtinguose registruose arba vykstant kodų kaitai tuo atveju, jei adresatas juos supranta (ibid.)²⁷. Taigi, vadovaujantis autorės nuomone, identiškios reikšmės skirtingų kalbų frazeologizmai konkrečiame kontekste galėtų būti laikomi variantais. Šio darbo autorės nuomone, šis teiginys abejotinas, nes, kaip bus aptariama 1.4. tarpkalbinių ekvivalentų skaičius labai menkas.

Bielinskienė et al. skiria ne tik leksinį, bet ir gramatinį variantiškumą, kurį, analizuodamos delfi.lt tekstyno pastoviuosius junginius, skirsto į smulkesnius variantus: 1) žodžių klasės kaita pasižyminčius darybinius, 2) „reguliariai kaitybai“ nebūdingus morfologinius bei 3) žodžių tvarkos kaita ar naujų leksemų įterpimu būdingus sintaksinius (Bielinskienė et al. 2019: 100). Pastebima, kad lingvistės, priešingai nei Alvarado Ortega, naujos leksemos įterpimą į frazeologinį junginį laiko

²⁶ Laura Butkutė (2010) teigia, kad stilistikoje panašios modifikacijos vadinamos okazionaliųjų frazeologizmų terminu. Plačiau apie tai žr. Butkutė (2010: 16–20).

²⁷ Šiame darbe plačiau neaptariami diatopiniai, diafaziniai ir diastratiniai variantai. Apie diatopinius pastoviųjų junginių variantus plačiau žr. Koike 2003.

sintaksiniu variantu. Šiame darbe linkstama pritarti Alvarado Ortega nuomonei, nes, kaip pabrėžia Jakaitienė (2009: 279), frazeologija nėra sintaksės tyrimų objektas, tad modifikatorių įterpimas neturėtų keisti frazeologizmo funkcijos sakinyje. Kaip buvo minėta diskutuojant apie frazeologizmų pastovumą, esama atvejų, kai naujų leksemų įterpimas nedaro įtakos reikšmės pokyčiui.

Kadangi esama ir pastovių, variantų neturinčių frazeologinių junginių, suprantama, kad variantiškumas nėra būdingas visiems frazeologizmams. Tai reiškia, kad šis kriterijus negali būti traktuojamas kaip relevantiškas atskiriant frazeologizmą nuo laisvojo junginio (Corpas Pastor 1996: 28–29; Penadés Martínez 2012: 47). Be to, variantiškumo reiškinys būdingas ne tik frazeologiniams junginiams, o visiems kalbiniams elementams (Penadés–Martínez 2012: 46–55), tiek leksiniams, gramatiniams, fonologiniams, etc. Taigi, variantiškumas nėra pagrindinis pastoviųjų junginių, tad, tuo pačiu, ir frazeologizmų bruožas.

1.3.1.5. *Mentalinio leksikono dalis*

Kaip pažymi García-Page'ė Sánchez'as (2008: 29), frazeologizmas įtraukimas į leksikoną (isp. *institucionalización*), kai tam tikras laisvas žodžių junginys tampa visuotinai atpažįstamas ir identifikuojamas kaip kultūros išraiška. Atsiradę individų leksikone, frazeologizmai atpažįstami diskurse, atkuriami iš atminties, o, pasiekus šią stadiją, fiksuojami žodynuose (Corpas Pastor 1996: 22–23). García-Page'ė Sánchez'as (2008: 30) įžvelgia šio kriterijaus būvimą ne tik frazeologizmų, bet ir kolokacijų bei paremių susiformavimo procese.

1.3.1.6. *Dažnumas*

Nors tradicinėje frazeologijos sampratoje dažnumas (isp. *frecuencia*) nėra išskiriamas kaip vienas iš frazeologinių junginių bruožų, šis kriterijus gali būti randamas kai kurių mokslininkų darbuose. Corpas Pastor dažnumą supranta dvejopai: 1) dažnesnį frazeologizmo dėmenų vartojimą frazeologiniame junginyje nei atskirai ir 2) bendrai dažną frazeologinių junginio vartoseną (Corpas Pastor 1996: 20–21). García-Page'ė Sánchez'as (2008: 32) pabrėžia, kad diskusija apie pirmąjį dažnumo tipą turi prasmę tik aptariant kolokacijas, tačiau neneigia frazeologinių junginių dažnos vartosenos. Pavyzdžiui, žodžių kombinacijos, galinčios funkcionuoti kaip laisvieji junginiai arba frazeologizmai (pvz., *echar leña al fuego* (įdėti malkas į ugnį), „kurstyti blogį“) kur kas dažniau vartojamos kaip pastarieji (ibid.). Ši įžvalga pravarti lyginant laisvuosius ir frazeologinius žodžių junginius, tačiau jos pritaikymas neuniversalus, nes esama negausus kaip laisvieji ar pastovieji junginiai galinčių funkcionuoti frazeologizmų skaičius.

Župerka teigia, jog frazeologizmai dažniau sutinkami sakytinėje kalboje bei periodikoje (Župerka 2012: 58), taip pat jų galima rasti grožinėje literatūroje (Juknevičienė 2017: 25–26). Vis dėlto, atlikti tyrimai rodo priešingus rezultatus. 2015-aisiais metais Lina Milaševičienė ir Nijolė Bražienė (2015) atlikta šeštos klasės mokinių frazeologinių junginių atpažinimo ir vartosenos analizė atskleidė ne tik frazeologizmų neidentifikavimą, bet ir netaisyklingą jų vartoseną.

Kovalevskaitė ir Rimkutė aiškina, jog FŽ esama archajiškų leksinių konstrukcijų arba tarmėms būdingų frazeologinių junginių, nesuprantamų daugeliui lietuvių kalbos gimtakalbių (Kovalevskaitė, Rimkutė 2017: 5), kas galėtų būti viena iš jų retos vartosenos priežastimi. Tačiau svarbu paminėti, kad tekstyne autorės aptinka naujų frazeologinių junginių (ibid.: 8), tad galima daryti išvadą, jog laikui bėgant, vieni iš vartosenos išeinantys frazeologizmai keičiami kitais.

Priešingai nei Župerka, kai kurie mokslininkai (Penadés Martínez 2012: 58–60, Szerszunowicz 2016: 89–90, Vilkaitė 2016: 33) teigia, kad sakytinėje kalboje frazeologiniai junginiai nėra dažni, o vėlesnėse savo darbuose Penadés Martínez išskiria veiksnius, apsunkinančius frazeologizmų dažnumo tyrimus: 1) vieningos frazeologizmų klasifikacijos stoka, t. y. nesutarimas, ar tam tikros leksemos yra frazeologinio junginio dalis, ar jo frazeologinis laukas, 2) frazeologinių junginių polisemija, apsunkinanti labiau paplitusios reikšmės išgryninimą ir 3) homonimija, t. y. tų pačių leksemų kombinacija gali būti frazeologizmas arba laisvasis junginys (Penadés Martínez 2015: 261–263).

Apibendrinant atliktų tyrimų rezultatus galima teigti, kad dėl nedažnos frazeologizmų vartosenos šis kriterijus negali būti taikomas ir įtrauktas į jų apibrėžimą. Priešingu atveju, frazeologiniai junginiai atsидurtų frazeologijos periferijoje, o kolokacijos taptų pastoviųjų junginių empirinio lauko centru.

1.3.1.7. Sakinio dalis

Tai, kad frazeologiniai junginiai nesudaro sakinio, o eina sakinio dalimi, dažniausiai neišskiriama kaip atskiras jų kriterijus, o pateikiama, kaip, kaip tai daro Jakaitienė (2009: 298) arba Penadés Martínez (2012: 22), aptariant jų sintaksinę sandarą. Pasak García’os-Page’ės Sánchez’o, šis kriterijus praverčia atskiriant frazeologizmus nuo paremių²⁸, tačiau ne nuo taip pat sakinio nesudarančių kolokacijų (García-Page Sánchez 2008: 30–31). Nors šis bruožas ne visais atvejais atskiria frazeologinius junginius, dėl jo pritaikymo visiems frazeologiniams junginiams, nuspręsta jį laikyti būtinuoju.

1.3.2. Frazeologizmo apibrėžimas

Šiame darbe pristatyta diskusija apie frazeologinių junginių bruožus rodo, kad dauguma jų pasireiškia nevienodu laipsniu bei ne visi yra būtini. Manoma, kad panašus laipsniškumas vyksta dėl nuolat kalboje vykstančių pokyčių, lemiančių frazeologinių junginių atsiradimą, kaitą ir net išnykimą. Taigi, priklausomai nuo kalbos raidos ir frazeologizme atsispindinčių realiųjų aktualumo, vieni bruožai gali būti ryškesni, o kiti – nublankti.

²⁸ García-Page’ė Sánchez’as (2008 8–12, 30–31) tam tikrose į paremijas panašiose žodžių junginiuose išvelgia frazeologizmams būdingų bruožų, tad lingvisto darbuose randama pozicija, jog tokie junginiai gali būti laikomi frazeologizmais ir sudaryti sakinį. Prieš tai panašią nuomonę yra išdėstęs Montoraoánchez’as del Arcoánchez’as (2005). Šiame darbe lingvisto prielaidos validumas nebus aptariamas plačiau.

Esama nuomonių, kad parankiau išvardyti galimas frazeologizmų savybes nepateikiant konkrečios termino definicijos. Vis dėlto, tokiu atveju būtų dar sunkiau apibūdinti frazeologijos objektą, galimai atsirastų dar daugiau į bedugnę vedančių bruožų, o žodynuose pateikiami frazeologiniai junginiai neturėtų aiškaus kriterijaus. Dėl šių priežasčių darbo autorė sutinka su Penadés Martínez nuomone, kad negali egzistuoti mokslo be neapibrėžto empirinio lauko, o žodžių kombinacija, pastovumas, reikšmės perprasminimas ir sakinio elemento funkcija išskiriami kaip distinktyviniai frazeologizmų bruožai ir pateikiamas šis jų apibrėžimas: „(...) frazeologizmas – pastovi, kaip sakinio dalis funkcionuojanti žodžių kombinacija, kurios reikšmė neatitinka jos komponentų reikšmių sumos“ (...) *locución es una combinación fija de palabras que funciona como elemento de la oración y cuyo significado no se corresponde con la suma de los significados de sus componentes*) (Penadés Martínez 2012: 23). Lingvistė papildo, kad frazeologizmo negalėjimas funkcionuoti kaip savarankiškas sakinyss svarbus norint juos atskirti nuo kitų pastoviųjų junginių tipų (Penadés Martínez 2019: 446).

1.4. Frazeologizmų ekvivalentiškumo problematika

Būtų sudėtinga pateikti vienareikšmišką atsakymą į klausimą, ar visi kalbiniai vienetai – tiek laisvieji, tiek pastovieji žodžių junginiai – yra išverčiami, ypač jei tie vienetai perteikia kultūrinės realijas. Apžvelgęs anksčiau ekvivalentais laikytas frazeologinių junginių poras, Dobrovol'skij'us pateikia du galimus atsakymus; konkrečiame kontekste naudojant atitinkamas vertimo strategijas²⁹ frazeologinis junginys gali būti išverstas, tačiau nebūtinai vertimo kalbos³⁰ frazeologizmu, o, žvelgiant iš kalbos sistemos prizmės, išverčiamų frazeologizmų esama kur kas mažiau (Dobrovol'skij 2011: 7–11). Autorius išskiria frazeologizmų vertimo (arba teksto) ir kalbos sistemos ekvivalentus; pirmas ekvivalentų tipas remiasi santykiu tarp originalo kalbos frazeologizmo ir jo perteikimo vertimo kalboje, o antrasis – santykiu tarp K1 ir K2³¹ frazeologinių junginių kalbos sistemos lygmenyje (ibid.: 9).

Taigi, vertimo ekvivalentai grindžiami frazeologizmų reikšmės perteikimu. Esama ir tokių atvejų, kai originalo kalbos laisvasis žodžių junginys verčiamas frazeologizmu (Dobrovol'skij 2015: 27), tad, galima teigti, kad vertėjas neretai turi kelias galimybes perteikti tam tikrą reikšmę. Tirdamos gastronominių – terminų kartvelų *chačiapurio* ir lenkų *bigoso* – vertimus raštu, Irine Goskheteliani ir Joanna Szerszunowicz pastebi, kad šių gastronominių terminų vertimas nesudaro sunkumų, nes, priklausomai nuo teksto pobūdžio, pasitelkiamos skirtingos vertimų strategijos, perteikiančios kultūrinės reikšmės ir, tuo pačiu, neapkraunančias skaitytojų (Goskheteliani,

²⁹ Plačiau apie vertimo strategijas ir jų klasifikaciją žr. Leonavičienė (2014: 69–74) ir Leonavičiūtė, Kuzminskaitė (2021: 188–193).

³⁰ *Lingvodidaktikos terminų žodyne* pateiktas *tikslinės kalbos* terminas, tačiau *Vertimo žodyne* vartojamas *vertimo kalbos* terminas. Pastarasis terminas randamas Lionginas Pažūsis (2014) ir Leonavičienė (2014) darbuose, tad šiame magistro darbe pasirinkta vartoti *vertimo kalbos* terminą.

³¹ K1 ir K2 terminai vartojami norint atskirti sisteminius ekvivalentus nuo vertimo.

Szerszunowicz 2016). Taigi, kalbinis diskursas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančiu atitinkamo kalbinio vieneto vertimą. Tyrime pateiktos įžvalgos taip pat leidžia suponuoti, kad kiekviena originalo kalbos reikšmė gali būti perteikiama vertimo kalboje. Nepaisant to, Jean’as-Pierre’as Colson’as panašias vertimo strategijas vertina gana prieštaringai argumentuodamas, kad jų panaudojimas neperteikia originalo kalbos kultūrinių komponentų (Colson 2008: 200), tad kultūrinių realių neperteikimas ne visada yra optimaliausia vertimo išeitis.

Sisteminiai ekvivalentai remiasi formos ir reikšmės panašumu, o jų praktinė nauda atspindi sudarant dvikalbius frazeologijos žodynus. Kaip pažymi Dobrovol'skij’us (2015: 27), sisteminiai ekvivalentai abipusiai t. y. K1 frazeologizmas atitinka K2 frazeologizmą, o K2 – K1 frazeologizmą. Anot Carmen’os Mellado Blanco (2015: 154), tokie ekvivalentai nepriklausomi nuo kontekstinių veiksnių, tačiau, verčiant ne visada pasitelkiama žodynuose pateiktais duomenimis, nes, pasirodo, tarp jų dažnai esama subtilių semantinių arba stilistinių K1 ir K2 frazeologinius junginius skiriančių ypatybių, tad net absoliutieji ekvivalentai gali būti apgaulingi (Dobrovol'skij 2011: 11).

Tiriant sisteminius kalbos ekvivalentus taip pat atkreipiamas dėmesys į klausimus, kodėl tas pats konceptas vienoje kalboje įvardijamas frazeologizmu, o kitoje – laisvuju žodžių junginių arba atskira leksema, apibūdinamas nevienodu frazeologizmų skaičiumi ir kodėl net ekvivalentiški frazeologizmai pasižymi semantiniais, pragmatiniais arba junglumo skirtumais³² (Dobrovol'skij 2015: 26–27). Taigi, grįžtant prie šiame poskyryje užduoto klausimo, galima teigti, kad sisteminių ekvivalentų esama kur kas mažiau, nei vertimo, tačiau vertimo ekvivalentai gali ignoruoti kai kuria kalba perteikiamas kultūrinės realijas, o sisteminiai jas perteikti gali, tačiau K1 ir K2 esminiai semantiniai skirtumai neleidžia jų vartoti visuose kontekstuose.

1.4.1. Sisteminių frazeologizmų ekvivalentų tipai

Dobrovol'skij’us ir Piirainen aptaria tradiciškai laikomus sisteminių ekvivalentų tipus, skirstydami juos į absoliučiuosius, dalinius ir nulinius³³ (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 79–80).

1.4.1.1. Absoliutieji ekvivalentai

Kai K1 ir K2 frazeologizmas sutampa ne tik semantiškai, bet ir sintaksine bei leksine struktūra, jie vadinami absoliučiaisiais ekvivalentais (angl. *full (absolute) equivalents*) (Dobrovol'skij 2011: 7). Pavyzdžiui, Corpas Pastor pateiktas anglų ir ispanų absoliučiąjų ekvivalentų pavyzdys *the black sheep (of the family)* (juoda (šeimos) avis) ir *la oveja negra (de la*

³² Lucía Luque Nadal pasisako už lingvokultūrinių žodynų (isp. *diccionario lingüístico-cultural*) sudarymą, kuriuose frazeologiniai junginiai būtų išdėstyti ne abėcėlės tvarka, o pagal reikšmės semantinius laukus (Luque Nadal 2012: 229). Pasak tyrėjos, tokiu būdu būtų pateikiamas ne vienas frazeologinis junginys ir jo reikšmė, o keli panašios semantikos frazeologizmai bei jų tarpusavio skirtumai (ibid.). Toks sprendimas gali atskleisti individualios kultūros ypatybes, tačiau nėra veiksmingas sprendžiant ekvivalentiškumo klausimą. Visgi, taip išdėstyta informacija praverstų ieškant K1 ir K2 ekvivalentų, ypač esant dvikalbių tiriamų kalbų žodynų stygius.

³³ Panaši taksonomija taip pat pritaikoma vertimo ekvivalentams. Plačiau apie tai žr. Corpas Pastor (2003: 205–215), Leonavičienė (2010: 16–17).

familia) (juoda (šeimos) avis) sutampa sintaksiškai, leksiškai ir semantiškai (Copras Pastor 2003: 2007). Monika Sułkowska teigia, kad absoliutieji ekvivalentai ne tik perteikia atitinkamą reikšmę, bet ir išsaugo originalo kalbos stilių ir ekspresyvumą (Sułkowska 2017: 344). Šiam teiginiui sunku nepritarti, tačiau nevertėtų užmiršti, kad atliekami gretinamieji tyrimai vaizduoja absoliučią ekvivalentų retumą. Szerszunowicz darbuose taip pat pastebima abejonė dėl absoliučią ekvivalentų egzistavimo; tyrėja teigia, kad naujesnėje mokslinėje literatūroje absoliučiuosius ekvivalentus labiau priimta vadinti kvasiekvivalentais, nes semantiškai ir formaliai frazeologizmai gali būti labai panašūs, tačiau nėra identiški, o jų konotacinės ir denotacinės reikšmės nebūtinai privalo sutapti (Szerszunowicz 2016: 96–97).

Absoliučią ekvivalentų grupei dažniausiai priskiriami bendros kilmės frazeologizmai, pavyzdžiui, biblizmai ar iš graikų ir romėnų mitologijos kilę frazeologizmai (Szerszunowicz, Vidović Bolt 2014: 201), tačiau šis reiškinys nėra universalus. Birutė Jasiūnaitė aiškina, kad ne visų bendros kilmės frazeologizmų reikšmė vienoda, pavyzdžiui, biblizmų semantika lietuvių kalboje pakitusi bei palaipsniui įgauna kultūrinių bruožų, nebūdingų kitų kalbų (beveik) identiškos leksinės sandaros frazeologizmams³⁴ (Jasiūnaitė 2010, 11–13). Taigi, net universaliais laikomi frazeologiniai junginiai pasižymi kalbinės bendruomenės kultūrinės realijos atspindinčiomis savybėmis. Panašūs pavyzdžiai įrodo, kad mokslininkų abejonės dėl absoliučią ekvivalentų egzistavimo yra pagrįstos.

1.4.1.2. Daliniai ekvivalentai

Daliniais ekvivalentais (angl. *partial equivalents*) vadinami tokie K1 ir K2 frazeologiniai junginiai, kurių semantika beveik arba visiškai sutampa, tačiau skiriasi jų sintaksinė ar leksinė raiška (Szerszunowicz 2016: 99). Pavyzdžiui, „be naudos, niekais“ reiškiantis frazeologizmas *šuniui ant uodegos* ir rusų kalbos *kotu pod hvost* (katinui po uodega) galėtų būti laikomi daliniais ekvivalentais, nes nepaisant antonimiškų leksinių komponentų, frazeologiniai junginiai turi semantinių panašumų, mat rusų kalbos frazeologizmas taip pat vartojamas „veltui, niekais“ reikšmei išreikšti.

1.4.1.3. Nuliniai ekvivalentai

Nuliniai ekvivalentai (angl. *non-equivalents*) – kai K1 frazeologinis junginys neturi frazeologinio atitikmens K2 (Dobrovolskij, Piirainen 2021: 79). Kaip buvo minėta, tokio frazeologizmo vertimas priklauso nuo verčiamo diskurso pobūdžio, lemiančio skirtingų vertimo strategijų pritaikymą, o žodyne jo reikšmė glaustai paaiškinama. Lyginant kalbų sistemas ir kultūrinės reikšmės nulinių ekvivalentų frazeologiniai junginiai gali atskleisti kai kurias vienai kalbiniai visuomenei mažiau svarbias, o kitai – reikšmingas realijas. Tačiau tai nereiškia, kad panašias realijas apibūdinančio frazeologizmo stoka reiškia jų nesuvokimą (jau buvo minėta, kad

³⁴ Esama daugiau panašius rezultatus pateikiančių tyrimų, pavyzdžiui, gretinamasis Albina Kayumova anglų ir rusų kalbų biblizmų tyrimas. Plačiau apie tai žr. Kayumova (2011: 273–277).

frazeologinis junginys gali būti perfrazuotas arba keičiamas viena leksema, tad, galima teigti, kad tai būtent jis yra antrinis būdas apibūdinti konkrečius konceptus), tiesiog panašioje padėtyje netenkama stilistinės ir konotacinės reikšmės (Szerszunowicz 2016: 107).

Kaip matoma, sisteminės ekvivalentų paieškos orientuotos į frazeologizmo semantikos, sintaksinės ir leksinės formos perteikimą K2. Taigi, jei esama absoliučiuųjų sisteminių ekvivalentų, būtų logiška tikėtis juos vartoti kaip tokius visuose kontekstuose, tačiau, kaip jau aptarta, ši prielaida pasitvirtina gerokai rečiau. Kai kurių lingvistų nuomone, idiliškas absoliučiuųjų ekvivalentų pateikimas žodynuose neatitinka frazeologizmų vartojimų kontekstų, tad žodyne randami vienetai tiksliau yra pseudoekvivalentai (Szyndler 2014b, Dobrovol'skij, Piirainen 2021).

Kadangi tiek vertimo, tiek sisteminiai ekvivalentai pasižymi tam tikrais trūkumais, ieškoma kito būdo nustatyti tikruosius K1 ir K2 ekvivalentus. Funkciniai ekvivalentai t. y. K1 ir K2 vienodos reikšmės ir, optimaliausiu atveju, formos frazeologizmai galintys visuose kontekstuose neprarandant reikšmės pokyčių keisti vienas kitą (Corpas Pastor 2003: 254, Dobrovol'skij 2011: 10). Rasti tokius ekvivalentus padėtų išsami K1 ir K2 panašios formos ir (ar) reikšmės frazeologizmų analizė, kuri bus atliekama šio magistro darbo tiriamojoje dalyje.

1.4.2. Funkciniai ekvivalentai

Vienas iš gretinamosios frazeologizmų analizės tikslų – atsakyti į klausimą, kodėl ne visada K1 frazeologizmas gali būti keičiamas K2 sisteminiu ekvivalentu, o kitas – atlikti ekvivalentais laikomų frazeologizmų analizę ir nustatyti, kurie iš jų gali keisti vienas kitą nedarant poveikio kontekstiniais veiksniams (Dobrovol'skij 2011: 16). Šio tikslo įgyvendinimui tarsi suvienijami prieš tai minėti vertimo ir sisteminiai ekvivalentus, nes svarbi tampa tiek frazeologinio junginio forma, tiek jo pragmatiniai rodikliai, o, radus funkcinius universaliai vienas kitą keičiančius ekvivalentus, juos galima pritaikyti tiek verčiant, tiek rengiant žodynus. Sintaksinių, semantinių ir pragmatinių parametrų tyrimas padėtų preciziškiau aprašyti frazeologizmus, užčiuopti jiems būdingas savybes bei atskleisti K1 ir K2 frazeologizmų panašumus ir skirtumus (Corpas Pastor 2003: 255). Kaip mini Dobrovol'skij'us ir Piirainen (2021: 85–86), funkcinių ekvivalentų paieška grindžiama anksčiau laikytų absoliučiuųjų arba dalinių ekvivalentų skirtumų identifikavimu ir aprašymu, o susideda iš 3 pagrindinių žingsnių: sugrupuoti K1 ir K2 frazeologizmus pagal reikšmes, išskirti panašios reikšmės frazeologinius junginius bei palyginti, kokių vartosenų panašumų ir skirtumų aptinkama. Taip pat tokia analizė leistų nustatyti kelis (jei tokių esama) K1 frazeologizmo ekvivalentus K2 ir išgryninti jų vartosenos kontekstus (ibid. 86). Kaip matoma, mokslininkai labiau remiasi ne panašumais, o skirtumais. Viena vertus, K1 ir K2 frazeologinių junginių skirtumų paieška paremta metodologinė prieiga gali pasirodyti kiek perdėta, būtent rasti nesutapimai leidžia atskleisti universalias reikšmes ir frazeologizmus. Prieš tai panašumo principu analizuoti frazeologiniai junginiai nesuteikė tiek praktinės naudos, kiek buvo tikėtasi.

Toliau aptariami parametrai, pagal kuriuos nustatomi funkciniai frazeologizmų ekvivalentai taip pat vadinami neekvivalentais.

1.4.2.1. Semantiniai parametrai

Semantiškai galima tirti du frazeologinių junginių ekvivalentų tipus: leksinių dėmenų sudaromu vaizdiniu panašius, tačiau esminių semantinių skirtumų turinčius, o taip pat besiskiriančius leksine ir sintaksine sandara, bet semantiškai panašius K1 ir K2 frazeologizmus. Pastarųjų, Dobrovol'skij'us ir Piirainen vertinimu, absoliutusias ekvivalentiškumas beveik neįmanomas (Dobrovol'skij, Piirainen 2010: 85), o didesnę dėmesį reikėtų skirti panašios K1 ir K2 formos frazeologizmams, nes tokių junginių esą kur kas mažiau (Dobrovol'skij 2011: 17). Galima sutikti, kad K1 ir K2 leksinės ir sintaksinės formos nesutapimas suponuoja nevienodą vartosenos kontekstą, tačiau, kadangi vienas iš funkcinų ekvivalentų nustatymo privalumų yra tarpkultūrinių panašumų ir skirtumų identifikavimas, būtų nepateisinama neanalizuoti panašių frazeologizmų, tad šiame darbe tokie ispanų ir lietuvių kalbų frazeologizmai bus aptariami. Toliau pateikiami panašios formos, bet skirtingos reikšmės ekvivalentų tipai.

1.4.2.1.1. Netikrieji frazeologiniai draugai

Nepelnytai mokslininkų dėmesio nesulaukę **netikrųjų frazeologinių draugų**³⁵ (angl. *phraseological false friends*) (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 146–147) apibrėžiami, kaip K1 ir K2 panašūs arba identiški sintaksine ir leksine sandara, tačiau semantiškai besiskiriantys frazeologizmai (Dobrovol'skij 2011: 18). Agnieszka Szyndler pateikia ispanų ir lenkų kalbų iliustracinį pavyzdį; abiejose kalbose randamas struktūriškai ir leksiškai panašus frazeologinis junginys *levantarse con el pie izquierdo* ir *wstać lewą nogą* (atsikelti kaire koja), tačiau ispanų kalboje jis reiškia „nesisukti“, o lenkų – „būti blogos nuotaikos, piktas“ (Szyndler 2014b: 256–258). Taigi, lenkų kalbos *wstać lewą nogą* yra *levantarse por el pie izquierdo* pseudoekvivalentas, nepaisant to, žodynuose šie frazeologizmai pateikiami kaip absoliutieji ekvivalentai (ibid.). Toks struktūrinis panašumas yra atsitiktinis, kaip, pavyzdžiui, italų kalboje *gamba* reiškia „koja“, o ispanų – „krevetė“. Tačiau, svarbu paminėti, kad pavienės leksemos turi fonetinių ir grafinių panašumų (Pažūsis 2014: 21), kas nėra būdinga frazeologiniams junginiams. Netikrieji frazeologiniai draugai gali būti randami tos pačios kalbos variantuose arba daugiau nei dvėjose kalbose³⁶ (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 151–152).

³⁵ Lietuvių kalboje būta anglų–lietuvių kalbų leksinių vienetų pseudo ekvivalentų tyrimų. Plačiau apie tai žr. Stankevičienė (2002).

³⁶ Toks pastebėjimas verčia susimąstyti, kodėl, nepaisant kiekvienos kalbos leksinės įvairovės, skirtingi konceptai apibūdinami panašia leksine sandara. Šio darbo autorės spėjama, kad, kaip ir bibliozmai, panašios leksinės struktūros frazeologiniai junginiai galėjo turėti bendrą kilmę, o dėl atskirai kultūrai artimesnių naujai susiformavusių realiųjų tokių junginių reikšmė pakito. Galimai funkcinų ekvivalentų ir neekvivalentų paieška galėtų padėti atrasti naują tyrimo prieigą, padėsiančią rasti atsakymą į aukščiau išdėstytą klausimą.

1.4.2.1.2. Tarpkalbiniai kvazisinonimai

Tarpkalbiniais kvazisinonimais (angl. *cross-linguistic near-synonyms*) vadinami dviejų ar daugiau kalbų semantiniai kvaziekvivalentai, panašūs leksine struktūra ir ja kuriamu vaizdiniu, tačiau, be reikšmės panašumų, taip pat randama skirtumų (Dobrovol'skij 2011: 19). Dėl labai panašios reikšmės, tradiciškai tarpkalbiniai kvazisinonimai buvo laikomi absoliučiaisiais ekvivalentais (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 91), visgi esminis jų skirtumas tas, kad vienas iš frazeologizmų perteikia daugiau semantinio turinio nei kitas, gali turėti konotacinę reikšmę arba jungtis su skirtingam semantiniam laukui priklausančiomis leksemomis, tad kvazisinoniminiai frazeologizmai negali funkcionuoti kaip absoliutieji ekvivalentai visuose kontekstuose (Szyndler 2014b: 260).

1.4.2.1.3. Asimetrinė polisemija

Asimetrinė polisemija (angl. „*asymmetrical polysemy*“). Kai K1 (arba K2) frazeologizmo ekvivalentas K2 (arba K1) turi daugiau nei vieną reikšmę, Corpas Pastor teigimu, tokie frazeologizmai negali būti laikomi absoliučiaisiais ekvivalentais nepaisant to, kad viena iš reikšmių gali visiškai sutapti (Corpas Pastor 2003: 257), o panaši asimetrija būtinai turi būti aprašyta žodynuose (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 92). Be jokios abejonės, panašūs skirtumai neturi nelikti neužfiksuoti žodynuose (tiek aprašant vienos kalbos, tiek dvikalbę frazeologiją), tačiau jei bent viena reikšmė turi absoliutųjį ekvivalentą kitoje kalboje, šio darbo autorės manymu, polisemija nėra pakankamas pagrindas tokius junginius laikyti neekvivalentiškais. Dvikalbiuose žodynuose panaši polisemija nesukeltų keblumų; svarbu frazeologizmo lemos straipsnyje išskirti kelias reikšmes ir prie vienos iš jų pateikti K2 frazeologinį ekvivalentą. Mokslininkų darbuose nekalbama apie simetrinę polisemiją, t. y. kelių reikšmių K1 ir K2 frazeologizmų atitikimas. Šios problemos neaptarimas verčia manyti, kad tokie atvejai ypatingai reti bei sutinkami giminingose kalbose.

1.4.2.2. Pragmatiniai parametrai

Kaip žinoma, reikšmė kontekste gali būti labai įvairialypė, dėl to frazeologizmų pragmatinių ypatybių analizė gali praversti gretinant dviejų ar daugiau kalbų frazeologizmus. Dobrovol'skij'us ir Piirainen (2021: 98–100) kaip reikšmingas frazeologizmų pragmatines savybes išskiria:

- 1) Frazeologizmo stilistines ypatybes (jei K1 frazeologizmas turi stilistinę funkciją arba konotaciją, o K2 tokių ypatybių nėra, tokie frazeologiniai junginiai negali būti vartojami kaip ekvivalentai);
- 2) Frazeologinio junginio dažnumą ir žinojimą. (identiškos reikšmės ir sandaros frazeologiniai junginiai negali būti laikomi ekvivalentiškais jei vienoje iš analizuojamų kalbų jis nevartojamas arba nesuprantamas);
- 3) Kultūrinio komponento būvimas frazeologizmo sandaroje (jei K1 frazeologizmo leksinė sandara atspindi požodžiui suprantama atitinkamos kalbinės bendruomenės kultūrinę reikšmę,

semantiškai ir sintaksiškai panašus K2 frazeologinis junginys negali būti laikomas daliniu ekvivalentu, nes jame neišlaikomas kultūrinis komponentas);

4) Ilokucinė funkcija (jei K1 frazeologiniam junginiui būdinga ilokucinis aktas, o K2 (arba atvirkščiai) jos nėra, tokie frazeologizmai – pseudoekvivalentai). Taigi, jei K1 frazeologinis junginys vartojamas tam tikram adresanto tikslui ar norui išreikšti, o panašios reikšmės K2 frazeologizmui tokia funkcija nebūdinga, jų negalima laikyti ekvivalentais. Dobrovol'skij'us ir Piirainen pateikia neekvivalentiškus vokiečių *im kratext* (aiškiu tekstu) ir rusų kalbos *otkrytym tekstom* (atviru tekstu) frazeologizmus aiškindami, kad vokiškas frazeologizmas vartojamas adresantui norint pasitaisyti, paaiškinti prieš tai nevisiškai gerai suformuluotą teiginį, o rusų kalboje – konstatuojant tam tikrą teiginį (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 99–100)

1.4.2.3. Sintaksiniai parametrai

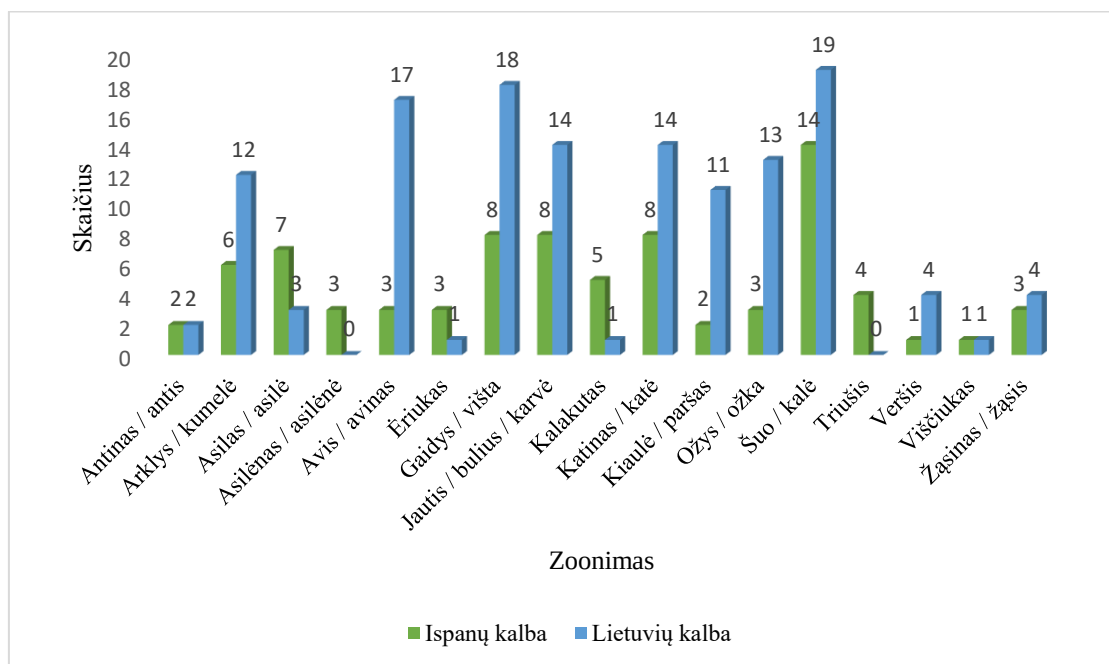
Funkcinių ekvivalentų beišskant taip pat privaloma atsižvelgti į sintaksinius frazeologinių junginių bruožus, o tiksliau frazeologizmo junglumo ypatybes, kokios struktūros sakiniuose jis gali funkcionuoti bei kokias patiria transformacijas (Dobrovol'skij, Piirainen 2021: 95–98).

Šiame darbe analizuojami frazeologizmai bus tiriami remiantis Dobrovol'skij'aus ir Piirainen pasiūlyta funkcinių ekvivalentų nustatymo metodologija. Plačiausiai aptarta semantinius kriterijus, kurių pagalba nustatomas frazeologinių junginių ekvivalentiškumo tipas. Būtent semantinės frazeologinių (bei laisvųjų) junginių savybės leidžia daryti prielaidą apie jų galimą ekvivalentiškumą, o jį nustatant pasitelkiama kitus – pragmatinius ir sintaksinius – tiriamų junginių požymius.

2. Ispanų ir lietuvių kalbų funkinių ekvivalentų nustatymo tyrimas

Zoomorfiniais frazeologizmais vadinami tokie frazeologiniai junginiai, kurių vienas iš komponentų yra zoonimas, t. y. gyvūno pavadinimas, bei kuriais apibūdinamas žmogus remiantis gyvūnų fiziniiais, fiziologiniais arba elgesio bruožais (Luque Nadal 2012: 67). Taigi, į tiriamąją medžiagą įtraukti tik individą ar jo atliekamą veiksmą apibrėžiantys frazeologizmai. Svarbu pabrėžti, kad, renkant empirinę medžiagą, rasta veiksmo atlikimo būdą apibūdinančių frazeologizmų. Tokie frazeologizmai tiesiogiai neapibrėžia nei žmogui būdingo elgesio ar savybės, nei jo atliekamo veiksmo, tačiau juose išryškėja, kokios gyvūnijos pasaulio savybės perteikiamos individui, tad panašius frazeologinius junginius taip pat nuspręsta įtraukti į tyrimą.

Ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai buvo renkami iš trijų žodynų: DFEM, DFDEA bei DiLEA, o lietuvių – iš FŽ ir LKFŽ. Iš viso surinkta 212 zoomorfinių frazeologinių junginių: 132 lietuviškų ir 80 – ispaniškų. Taip pat naudotasi ILLIKŽ, kuriame rasta kai kurių ispanų ir lietuvių kalbos zoomorfinių frazeologizmų ekvivalentų. Toliau pateiktoje diagramoje vaizduojami rezultatai:

1 pav. Ispanų ir lietuvių kalbų zoomorfiniuose frazeologizmuose rasti zoonimai

Atkreipiamas dėmesys, kad pateiktoje diagramoje zoonimų skaičius viršija rastų frazeologinių junginių skaičių, nes rasta frazeologinių junginių, kuriuose pavartotas daugiau nei 1 zoonimas. Ispanų kalbos *como el perro y el gato* ir jo lietuviško ekvivalento *kaip šuo su kate* bei lietuvių kalbos lyginamojo frazeologizmo *kaip kiaulė su žąsinu* sandaroje matomi 2 zoonimai, tad tokiu atveju zoonimai suskaičiuoti atskirai. Apibendrinant, 80-yje ispanų kalbos zoomorfinių frazeologizmų randami 81 zoonimas, lietuvių kalboje esama daugiau – 134 rastų 132-uose zoomorfiniuose junginiuose.

Pateiktoje diagramoje matoma, kad abiejose kalbose dominuoja *šuns / kalės* (isp. *perro / perra*) zoonimas: lietuvių kalboje rasta 19 atvejų, kas sudaro 14,29 % analizuojamų zoonimų, o ispanų kalboje tokių frazeologinių junginių užfiksuota 14, procentiškai 17,28 %. Taip pat 3 zoonimai – *gaidys / višta* (isp. *gallo / gallina*), *jautis / bulius / karvė* (isp. *buey / toro / vaca*) ir *katinas / katė* (isp. *gato / gata*) – zoomorfiniuose frazeologizmuose pavartoti po 8 kartus (9,88 %). Taigi, 4 daugiausiai pasireiškiantys individą apibūdinančiuose frazeologizmuose zoonimai sudaro beveik pusę (49,92 %) analizuojamos medžiagos.

Lietuvių kalboje 2 zoonimai – *gaidys / višta*, *šuo / kalė* – pasireiškia vienodai dažnai – kiekvienas iš zoonimų pavartotas po 18 kartų (13,58 %), *avis / avinas* kiek mažiau – 17 (12,78 %) kartų. Taip pat neženkliai atsilieka *jaučio / buliaus / karvės* ir *katino / katės* zoonimai – jų rasta 14 (10,53 %).

Lyginant abiejų kalbų duomenis išryškėja panašių tendencijų. *Šuns / kalės* zoonimas abiejose kalbose pasižymi dideliu produktyvumu. Panaši tendencija pastebima lyginant *jaučio / buliaus / karvės*, *gaidžio / vištos* bei *katino / katės* zoonimus. Tačiau esama ir skirtumų, pavyzdžiui, lietuvių kalbos zoomorfinėje frazeologijoje zoonimas *avis / avinas* yra vienas iš produktyviausių, o ispanų kalboje jis sudaro tik 3,7 % (rasti 4 zoonimai), kurių etimologija, kaip paaiškės, siejama su Biblija. Galima rasti ir priešingų atvejų; ispanų kalboje *asilėno / asilėnės* ir *triušio / triušės* zoonimai vartojami atitinkamai 3 (3,7 %) ir 4 (4,94 %), o lietuvių kalboje šie zoonimai nevartojami apibūdinant žmogų. Apibendrinant, galima daryti prielaidą, kad zoomorfiniai frazeologizmai paremti gyvūnų, su kuriais individas sąveikauja (arba sąveikavo) dažniau.

Abiejose kalbose esama gyvūno leksinio komponento sandaros frazeologizmų, apibūdinančių žmogaus amžių, charakterį, išvaizdą, būseną, judesį, veiksmą ir veiksmo atlikimo būdą, tačiau išryškėja dvi atliekamam tyrimui reikšimos tendencijos: 1) zoomorfiniu frazeologizmu išreiškiama panaši reikšmė nebūtinai sutampa leksine raiška (pavyzdžiui, ispanų kalboje darbštus, fizinį darbą gebantis atlikti individas apibūdinamas *asilo* arba *asilėno* zoonimais, o lietuvių kalboje – *jaučio* arba *arklio*) bei 2) skiriasi zoomorfiniais frazeologizmais perteikiamos reikšmės (pavyzdžiui, 21 lietuvių kalbos zoomorfinis frazeologinis junginys apibūdina žmogaus kvailumas ir neišmanymas, o ispanų kalboje tokios reikšmės frazeologizmų nerasta).

Aptarus esminius ispanų ir lietuvių kalbų zoomorfinių frazeologizmų panašumus ir skirtumus, toliau pristatomi kriterijai, pagal kuriuos atrinkti ispanų ir lietuvių kalbos frazeologizmai, aptariama, pagal kokius kriterijus jie analizuojami (2.1.), plačiau komentuojami ir pagal reikšmę sugrupuojami ispanų (2.2.) ir lietuvių (2.3.) kalbų zoomorfiniai frazeologiniai junginiai bei pateikiami gauti ekvivalentų tyrimo rezultatai (2.4.).

2.1. Metodologija

Šiame darbe taikomas kokybinis tyrimo metodas. Analizuojami frazeologizmai turėjo atitikti 2 kriterijus: 1) būti zoomorfiniai, ir 2) vartojami sakytinėje arba rašytinėje kalboje, tad į empirinį lauką įtraukti tik internetinės kalbos *Spanish Web 2018 (esTenTen18)* ir *Lithuanian Web 2014 (ltTenTen14)* tekstynuose rasti frazeologiniai junginiai. Pirmasis kriterijus svarbus norint atskleisti, kokie gyvūnų bruožai prilyginami žmonėms bei patikrinti jų universalumą. Iškelta antroji sąlyga, visų pirma, padeda į tyrimą neįtraukti jau nebevertinamų ir gimtakalbių vartotojams nebesuprantamų frazeologizmų, Dobrovol'skij'aus ir Piirainen (2021: 98) vertinimu, nepaisant panašios arba identiškos reikšmės ar leksinės ir sintaksinės sandaros, negalinčiais funkcionuoti kaip ekvivalentai. Taip pat pabrėžtina, kad rasti autentiški iliustraciniai pavyzdžiai gelbsti atsiskleidžiant frazeologinių junginių vartojimo kontekstus, o taip pat jų variantiškumą ir polisemiją, darančią įtaką ekvivalento tipo nustatymui. Šiame darbe nuspręsta remtis minėtais interneto kalbos tekstynais, nes jie yra naujesni bei jose sukaupia apie dvigubai daugiau medžiagos, nei, pavyzdžiui, *Dabartinės lietuvių kalbos* tekстыne arba ispanų kalbos tekстыne *Corpus de referencia de español actual*. Šiame darbe išsaugomas pavyzdžių autentiškumas, tad ortografinės, stilistinės ir kitos klaidos netaisomos. Išnašose pateikiami ispaniškų pavyzdžių vertimai į lietuvių kalbą. Dėl darbo apimties ribotumo, šiame tyrime neanalizuojami ispanų ir lietuvių kalbų diatopiniai frazeologizmų variantai.

Atrinkus tekstynuose rastus zoomorfinius frazeologizmus, sekta Dobrovol'skij'aus ir Piirainen (ibid.: 85–86) pasiūlyta funkcinių ekvivalentų nustatymo metodologija: 1) remiantis vienodais kriterijais, abiejų kalbų frazeologizmai skirstomi pagal reikšmę, 2) nepriklausomai nuo leksinės ir sintaksinės sandaros atrenkami panašios reikšmės frazeologizmai, galintys būti funkciniais ekvivalentais ir 3) detaliau aptiriamos jų semantinės, pragmatinės ir sintaksinės. Šiuo tyrimu nesiekama atskleisti visus frazeologizmų vartojimo kontekstus, o atskleisti panašios reikšmės frazeologinių junginių panašumus ir tarp jų užčiuopti esminius skirtumus, ypač relevantiškus sudarant dvikalbius žodynus ir pasirenkant atitikmenis.

Tekstynuose rasti zoomorfiniai frazeologizmai pasižymi nevienodu dažnumu, tad, savaime suprantama, gali neatskleisti visos rečiau pavartotų frazeologizmų semantinės, sintaksinės ir pragmatinės savybės, o tai apsunkina panašių atvejų komentavimą ir išvadų darymą. Kita vertus, kaip buvo minėta teorinėje darbo dalyje, vieni frazeologizmai kalboje keičia kitus, tad retesnė vartoseną gali byloti apie kalboje vyksiančius pokyčius ir palaipsninį tokio frazeologinio junginio išėjimą iš vartosenos. Taigi, šio darbo autorės komentarai ir pastebėjimai apie tekстыne rečiau pavartotus frazeologizmus neturėtų būti suprantami kaip vienareikšmiški argumentai, o įžvalgos, kurios, galėtų būti patvirtintos arba paneigtos atliekant tolimesnius, tokių junginių atpažinimą ir vartoseną analizuojančius tyrimus.

Toliau aptariama, kaip spręstos empirinę medžiagą iškilusios problemos. Keliuose žodynuose rastas tokios pačios formos ir reikšmės frazeologizmas buvo laikomas vienu vienetu. Taip pat susidurta su teorinėje magistro darbo dalyje (**1.3.1.4.**) aptarta frazeologinių junginių variantiškumo problema. Reikšmės pokyčiui įtakos neturinčius ir žodynuose vienodai apibrėžiamus morfologinius variantus turintys frazeologizmai buvo skaičiuojami kaip vienas vienetas, leksinius – kaip keli tuo atveju, jei varijavo zoomorfinis frazeologizmo komponentas, pavyzdžiui, frazeologizmas *de cordero degollado* (paskersto ėriuko, „liūdnas, melancholiškas“) turi du leksinius variantus (*de carnero degollado* (paskersto avino) ir *de ternero degollado* (paskersto veršio), tad rasti 3 tos pačios reikšmės, tačiau skirtingos leksinės sudėties frazeologizmai.

Kaitybinių ir darybinių bruožų turintys ir į frazeologizmų sandarą įeinantys zoonimų deminutyvai³⁷ nebuvo skaičiuojami kaip atskiri frazeologizmai, nes vertinamoji forma nekeičia leksemos denotacinės reikšmės, o tik prideda konotaciją. Visgi, būtent dėl galimos teigiamos arba neigiamos konotacijos atsiradimo, manoma, kad pravartu aptarti panašius pavyzdžius plačiau. Sangražinės formos, tokios kaip *poner burro [a un hombre]* ir *ponerse burro [un hombre]*, buvo skaičiuojami kaip skirtingi vienetai. Manoma, kad dėl semantinių vaidmenų pokyčių juos verta aptarti individualiai.

Darbo autorės manymu, vertėtų plačiau pakomentuoti frazeologijos žodynuose rastus, tačiau į tyrimą neįtrauktus frazeologizmus. FŽ pateikiamas gausus frazeologinių junginių skaičius, visgi daugumos nepavyko rasti tekstynuose. Pavyzdžiui, toks frazeologizmas, kaip *arklio širdį turėti* „būti negailestingam“ tekстыne nerandamas, o *ant šyvo arklio joti* „nesisukti“ tekстыne pasireiškia tik kaip laisvasis žodžių junginys, tad, akivaizdu, nelaikomas šio tyrimo objektu. Taip pat pastebėta, kad FŽ pateikta frazeologizmų definicija gali skirtis nuo to, kaip jie suprantami šiais laikais. Pažvelgus į tekстыne rastus *kaip katė su pele* „apie lakstantį iš vietos į vietą“ frazeologizmo vartojimo pavyzdžius, matomas naujos reikšmės atsiradimas:

- (1) *Čia dirbęs vienas ansktesnysis kunigas ėmė skleisti visokias apkalbas apie mane, todėl nepatikau kai kuriems kunigams, taigi po metų su trupučiu arkivyskupas Liudvikas Povilonis, turbūt norėdamas apraminti šias aistras, iškėlė mane į Gruzdžius. Tačiau po dešimties mėnesių arkivyskupas man sako: „Jei nebijai kariauti, grįžk atgal į Joniškį“. Taip ir sugrįžau. Kol to kunigo neiškėlė, tai gyvenome kaip katė su pele. Paskui prasidėjo normalus gyvenimas, ir štai jau daugiau kaip 30 metų ar Joniškyje. (ltTenTen2014 [žiūrėta 2022-03-03])*

(1) pavyzdyje frazeologizmas *kaip katė su pele* suprantamas kaip „ginčytis, nesutarti“, kas atskleidžia kol kas neužfiksuotą jo polisemiją (tekстыne rasta ir žodyne pateiktą apibrėžimą atitinkančių pavyzdžių). Pateikti pavyzdžiai dar kartą patvirtina teorinėje dalyje aptartas Kovalevskaitės ir Rimkutės (2017) išvagas, kad FŽ sandaroje esantys frazeologizmai nėra paplitę tarp lietuvių kalbos vartotojų, taigi, jo praktinė nauda gimtakalbiams, lietuvių kalbos mokiniams arba vertėjams abejotina. Toks pastebėjimas neneigia frazeologijos žodynų svarbos ir reikšmės.

³⁷ Plačiau apie tai žr. Martín García (2016: 416–422).

Priešingai, juose pateikiami frazeologizmai ir jų iliustraciniai pavyzdžiai fiksuoja svarbias lietuviškas realijas, ypač naudingas atliekant diachroninius ir etnolingvistinius tyrimus. Vis dėlto, atsižvelgiant į kalboje vykstančius pokyčius bei naujų frazeologinių junginių atsiradimą kalboje, būtų pravartu peržiūrėti esamus frazeologijos žodynus bei jų pagrindus išleisti naujesnį, frazeologinių junginių polisemiją ir reikšmės pokyčius atspindintį, o taip pat naujus frazeologizmus įtraukiantį žodyną.

Ispaniškuose frazeologijos žodynuose rastų, tekstynuose visiškai nevartojamų frazeologinių junginių rastas skaičius negausus. Galimai toks skirtumas tarp kalbų gali būti aiškinamas tuo, kad ispaniški frazeologiniai žodynai leidžiami dažniau, tad jų sandara koreguojama nuosekliau. Pavyzdžiui, naujausia, vis dar pildoma ispanų kalbos frazeologizmų žodyno elektroninė – DiLEA – versija išleista 2019-aisiais metais. Kol kas žodynas nepasižymi gausiu frazeologizmų skaičiumi, tačiau visi jie randami tekstyne arba kituose internetiniuose šaltiniuose.

Visgi, būtų klaidinga teigti, kad tekstyne nerasti frazeologizmai nebevartojami. Kaip teigia Dobrovol'skij'us (2015: 28–29), tekstynuose retai randama sakytinės kalbos elementų, tarp jų ir frazeologinių junginių. Taigi, vertėtų atlikti frazeologinių junginių atpažinimo ir vartosenos tyrimų, atskleisiančių tikrąją jų padėtį ir naujesnio frazeologijos žodyno poreikį. Šiame magistro darbe neatlikta panašių analizių, tad, dar kartą pabrėžiama, jog tekstyne nerasti frazeologizmai į tyrimą neįtraukti.

Tiek ispaniškuose, tiek lietuviškuose frazeologijos žodynuose kai kurių zooniminį komponentą turinčių frazeologizmų apibrėžimai nepakankamai detalūs, t. y. definicijoje trūksta pragmatinės informacijos, ar tokie frazeologizmai vartojami žmogui ar daiktui apibūdinti. Pvz., FŽ *melžiama karvė* apibūdinama kaip „nuolatinis pelnimosi, pragyvenimo šaltinis“, tačiau nspecifikuojama, ar toks pragyvenimo šaltinis gali būti žmogus, tad į šį klausimą atsakyti eilinį kartą pasitelkta tekstyno pagalba:

- (2) Ir dar – *apmaudu, kad viskas suvedama tik į komerciją, kainas, pelnus. Miškas ne melžiama karvė* - jo paskirtis mano manymu visai kita. (ltTenTen2014 [žiūrėta 2022-03-03])
- (3) Todėl, jog korporacijoms reikia, kad žmonės grįžtų ir grįžtų gydymams, vartotų daugiau ir daugiau vaistų. Pagydytas, sveikas žmogus - tai lėšų praradimas. Sergantis, dalinai "pasveikęs" pacientas tampa "*melžiama karvė*" ir yra užtikrintas pajamų šaltinis. (ltTenTen2014 [žiūrėta 2022-03-03])
- (4) Tadžikistano valdžiai turistai – lyg *melžiama karvė*. Už dviejų savaitių buvimą kalnuose vienam žmogui tenka pakloti apie 50 JAV dolerių (apie 140 litų). (ltTenTen2014 [žiūrėta 2022-03-03])

Pateikti pavyzdžiai iliustruoja skirtingus frazeologizmo vartojimo kontekstus, atskleidžiančius, kad jis gali referuoti į daiktą (2), žmogų (3) arba žmonių grupę (4). Taigi, šis frazeologizmas laikomas zoomorfiniu.

2.2. Ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologiniai junginiai

Rasti 80 ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai apibrėžia individo charakterį, išvaizdą, judesį, gyvenimo būdą, emocinę būseną bei elgesį ir jo apibūdiną. Kai kurie frazeologiniai junginiai

gali būti vartojami apibrėžiant daugiau nei vieną šiame darbe išskirtą semantinį lauką, kas taip pat būdinga rastiems lietuvių kalbos zoomorfiniams frazeologizmams. Lietuvių ir ispanų kalbų semantiškai panašių frazeologinių junginių vartosenos kontekstai bus aptariami plačiau, o, kadangi ekvivalentų neturintys junginiai nėra atliekamo tyrimo centras, jų vartosenos ir reikšmės ypatybės nebus aptariamoms detaliau.

Toliau aptiriamos ispanų kalbos zoomorfiniais frazeologiniais junginiais perteikiamos reikšmės, t. y. bandoma išryškinti, kokie gyvūnijos pasaulio bruožai priskiriami individui. Kadangi šiame darbe siekiama nustatyti funkcinis ekvivalentus, nuspręsta neaptarti kiekvieno zoonimo atskirai, o sugrupuoti juos pagal reikšmę. Funkciniu ekvivalentų paieška grindžiama ne tiek panašia leksine ar sintaksine sandara, o reikšmės principu. Dėl šios priežasties kur kas svarbiau išgryninti ispanų ir lietuvių kalbai bendras zoomorfiniais frazeologizmais perteikiamas reikšmes.

2.2.1. Išvaizda

1 lentelė. Išvaizdą apibūdinantys zoomorfiniai ispanų kalbos frazeologizmai

Amžius	<i>La edad del pavo</i> (kalakuto amžius) „(inf.) paauglystė“
Kūno padėtis	<i>A gatas</i> (keturiomis) „adv atsirėmęs į žemę rankomis ir keliais arba rankomis ir kojomis“
Oda	<i>Carne/piel de gallina</i> (vištos mėsa / oda) „f žmogaus odos išvaizda, dėl kurios ji panaši į nupešto paukščio odą ir kurią sukelia šaltis ar pojūtis, pvz. baimė“.
Svoris	<i>Como una vaca</i> (<i>más que una vaca</i>) (kaip karvė) „(col) lyginamoji konstrukcija vartojama norint pabrėžti moters apkunumą“
Veidas, akys	<i>De carnero degollado</i> (a medio morir) (paskersto avino) „adj (col, desp) [akys arba veidas] liūdnos ar melancholiškos išraiškos. Dažnai kalbant apie įsimylėjusį vyrą. Kartais vietoj AKYS arba VEIDAS gali būti vartojamas kitas ekvivalentinis n“
	<i>De cordero degollado</i> (paskersto ėriuko) „adj (col, desp) [akys arba veidas] liūdnos ar melancholiškos išraiškos. Dažnai kalbant apie įsimylėjusį vyrą. Kartais vietoj AKYS arba VEIDAS gali būti vartojamas kitas ekvivalentinis n“
	<i>De perro apaleado</i> (sumušto šuns) „adj (akys arba veidas) liūdnos ir maldaujančios išraiškos“
	<i>De ternero degollado</i> (rėčiau, de ternero) (paskersto veršio) „adj (col, desp) (akys arba veidas) liūdnos ar melancholiškos išraiškos. Dažnai kalbant apie įsimylėjusį vyrą. Kartais vietoj AKYS arba VEIDAS gali būti vartojamas kitas ekvivalentinis n“
	<i>Cara de perro</i> (šuns veidas) „f (col) priešiška ar nepritarianti veido išraiška“
	<i>[Estar] (colorada/encarnada/roja) como un pavo</i> ([būti] (raudonas/išraudeęs) kaip kalakutas) „[būti] išraudęs iš gėdos“
	<i>Subirsele el pavo a alguien</i> (kalakutas pasireiškia kažkam) 2. „išrausti“
	<i>Patas de gallo</i> (gaidžio letenos) „inf raukšlės arba vagelės išoriniuose akių kampučiuose“

Esama 12 zoomorfinių frazeologinių junginių, kuriais apibūdinama individo išvaizda. Į šią semantinę grupę nuspręsta įtraukti ir amžiaus kategoriją, nes, visų pirma, rastas tik 1 amžius reiškiantis frazeologizmas, tad nebūtų praktiška išskirti atskiros semantinės grupės o, visų antra,

amžius gali būti apytiksliai nuspėjamas remiantis žmogaus išvaizda, ypač veido bruožais. Tai įrodo ir frazeologinis junginys *patas de gallo*, įvardijantis vyresniame amžiuje išoriniuose akių kampuose atsirandančias raukšles.

1 lentelėje pateikiami duomenys vaizduoja, kad veidą apibrėžiančiais zoomorfiniais frazeologizmais apibūdinama liūdna (4 frazeologizmai), priešiška (1 frazeologizmas) veido išraiška arba veido išraudimas (2 frazeologizmai). Labiausiai išsiskiria liūdną išraišką vaizduojantys zoomorfiniai frazeologizmai, nes jais galima apibūdinti ne tik veidą, bet ir akis arba žvilgsnį, o taip pat frazeologizmų dėmenys *carnero*, *cordero* ir *ternero* gali turėti neigiamą konotaciją. Šis bruožas nėra privalomas panašios reikšmės *de perro apaleado* frazeologiniam junginiui, tačiau išvardyti frazeologizmai skiriasi tarpusavyje, mat *de ternero degollado* vartojamas rečiau, nei identiškos reikšmės *carnero* ir *cordero* zoonimų frazeologizmai. taigi, esant panašios reikšmės ir formos lietuviškam frazeologizmui, jis negalėtų būti visų keturių ispanų kalbos frazeologizmų ekvivalentu.

Pastebima, kad tas pats zoonimas gali atspindėti skirtingas reikšmes. Pavyzdžiui, *cara de perro* apibrėžiamas priešiškumas, o *de perro apaleado* – liūdna ir maldaujanti veido išraiška. Šiuo atveju reikšminga frazeologizmų kompozicinės reikšmės leksinė sandara, leidžianti kalbėti apie jų motyvacijos laipsnį. Vis dėlto, šis pastebėjimas svarbus tuo, kad esama panašios sandaros frazeologinių junginių, kuriuose tas pats zoonimas atspindi nevienodas savybes (2.3.7.).

Kaip teigiama lyginamojo frazeologizmo *como una vaca* definicijoje, juo apibrėžiamas moters apkūnumas, tačiau tekstyne rasti pavyzdžiai vaizduoja platesnį aptariamo frazeologizmo junglumo spektrą; frazeologizmas vartojamas ne tik su leksema *gorda* (stora), bet ir *gordo* (storas), tačiau pastarosios reikšmės pavyzdžių rasta mažiau.

2.2.2. Judesys

2 lentelė. Judesį apibūdinantys ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Lėtas	<i>Como el caballo del malo (más que el caballo del malo)</i> (kaip blogiuko arklys) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti lėtumą. Įprastai vartojama su <i>adj</i> lėtas “
Nerangus	<i>Como un pato</i> (kaip antys) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti, ypač eisenos, nerangumą“ <i>Pato mareado</i> (apsvaigęs antinas) „ <i>m (col)</i> nerangus, ypač judesyje, žmogus“
Greitas	<i>A matacaballo (mata caballo)</i> ³⁸ „ <i>adv (col)</i> paskubomis arba per greitai“ <i>A uña de caballo</i> (per arklio magą) „ <i>adv (col)</i> visu greičiu“ <i>Como caballo desbocado</i> (kaip pasileidęs arklys) „ <i>(f.)</i> greitai, paskubomis“ <i>Como gato por brasas</i> (kaip katinas per žarijas) „ <i>adv (raro)</i> visu greičiu, lyg kas bėgtų nuo nelaimės. Dažnai su <i>v</i> praeiti “ <i>Como un conejo</i> (kaip triušis) 1. „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti dažnai baimės

³⁸ *Mata caballo* arba *matacaballo* nepasireiškia laisvuosiuose junginiuose, taip pat žodyne nerandama leksemos definicijos.

	sukeltą bėgimo greitį“ (Huir) como gato escaldado (kaip nupliktas katinas) „adv (col) visu greičiu. Įprastai su v sprukti “
--	--

Ispanų kalboje rasta 9 zoomorfinių frazeologizmu, apibūdinančių greitą (6), lėtą (1) arba nerangų (2) individo judesį. Iš 6 greitį apibūdinančių frazeologinių junginių išsiskiria *como un conejo*, kuris apibūdina ne tik greitą bėgimą, bet ir jo kausatyvą, t. y. baimę, pastūmėjusią individą pasiskubinti. Triušis pasižymi baikštumu, tad šio frazeologizmo motyvą galima sieti su aptariamo gyvūno elgesiu natūralioje aplinkoje. *Caballo* (arklio) zoonimas, priešingai, be greičio vaizdavimo nesuteikia papildomos informacijos, galima suprasti, jog greitis – jo natūrali, kitų veiksmų įtakos nepatirianti savybė. Verta pabrėžti, jog ispanų kalboje zoomorfiniai frazeologizmai dažniau apibūdina greitą judesį (6 frazeologizmai), o lėtą (1 frazeologizmas) ir nerangų (2 frazeologizmai) – kiekybiškai mažiau. Galima spėti, jog daugiau gyvulių pasižymi greitesniu judėsiu nei žmogus, tad norint išryškinti individo spartumą, linkstama jį lyginti su gyvuliais.

Nerangumą apibūdinančių frazeologizmų definicijos skiriasi tuo, kad lyginamasis frazeologizmas *como un pato* pabrėžia nerangų arba negrąžtų veiksmo atlikimą, o *pato mareado* įvardija šiomis savybėmis pasižymintį agentą. Tekstyne randama pavyzdžių, vaizduojančių, kad pastarasis frazeologizmas taip pat gali būti vartojamas kaip lyginamasis frazeologizmas: „Luis anda **como un pato mareado**“³⁹ (*esTenTen18* [žiūrėta 2022-04-20]), tad šis skirtumas nėra distinktyvinis. Analizuojami pavyzdžiai atskleidžia, kad abu frazeologiniai junginiai vartojami panašiuose kontekstuose, t. y. apibūdinant individo nerangų judesį, ypač eiseną, bei dažnai jungiasi su leksemomis *andar* (eiti), *caminar* (vaikščioti), *moverse* (judėti). Pastebėta, kad nemokantis šokti arba nerangiai šokantis asmuo apibūdinamas *pato mareado* frazeologiniu junginiu: „[g]racias a las lecciones de baile de Johnny Castle, Baby consiguió pasar de ser un **pato mareado** a una buena bailarina“⁴⁰ (*esTenTen18* [žiūrėta 2022-04-20]). Taigi, be fizinių savybių apibūdinimo, šis frazeologizmas taip pat gali apibūrinti tam tikrų veiksmų atlikti nesugebantį arba nemokantį individą. Kaip matoma, žodyne atsispindi nerangumo požymis, tačiau nepastebima, kad būtų išryškintas agento nemokėjimas atlikti kai kuriuos veiksmus.

2.2.3. Charakterio savybės ir elgesys

Tarp individo elgesio matomas reciprokalinis ryšys: žmogaus charakterio bruožai daro įtaką jo elgesiui, o elgsena atspindi jo charakterį. Dėl tokio tarpusavio reikšmių persidengimo nuspręsta šiuos du bruožus sujungti į vieną semantinį lauką. Toliau pateikiami individo charakterį ir elgesį apibūdinantys zoomorfiniai frazeologiniai junginiai. Jų ispanų kalboje rasta 31.

3 lentelė. Charakterį ir elgesį apibūdinantys ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Amoralus	Cabra loca (pamišusi ožka) „f (col) lengvabūdiška ir grubi moteris. Dažnai kalbant apie
-----------------	--

³⁹ Luisas **nerangiai** [kaip apsvaigusis anties] eina.

⁴⁰ Johnny'is Castle'as pamokų dėka, Baby sugebėjo iš **neranguolės** [apsvaigusios anties] tapti gera šokėja.

	seksualinę moralę“ Oveja <i>descarriada</i> (paklydusi avis) „f iš deramo ar patogaus kelio nukrypęs žmogus“ Oveja <i>negra</i> (juoda avis) „f (col) „iš šeimos ar bendruomenės) neigiamai išsiskiriantis žmogus“ <i>Más puta que las gallinas</i> (didesnė kekšė nei vištos) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti laisvus moters įpročius“ Vaca <i>sin cencerro</i> (karvė be varpo) „f (col) netvarkingo ir betikslinio gyvenimo būdo moteris“
Baikštus	<i>Como un conejo</i> (kaip triušis) 2. „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti baikštų žmogaus charakterį ar elgesį“
Išsiskiriantis	Vaca <i>sagrada</i> (šventoji karvė) „f tam tikroje veikloje arba aplinkoje didelį prestižą turintis bei dėl to laikomas neliečiamas ir nekritikuotinas žmogus. Kartais despektyvinės reikšmės“
Ištikimas	<i>Como un perro</i> (kaip šuo) 1. „m (col) lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti žmogaus ištikimybę“ Perro <i>faldero</i> (<i>perrillo, perrito</i>) (prie sijono esantis šuo) „nuolat tarnybiškai kitą lydintis asmuo“
Kvailioti	<i>Hacer el ganso</i> (daryti žąsiną) 1. „elgtis ar kalbėti tikintis ką nors prajuokinti“ <i>Hacer el ganso</i> (daryti žąsiną) 2. „kvailioti, juokingai elgtis“ <i>Hacer el burro</i> (daryti asilą) „(inf.) padaryti ką nors kvailo ar nesąmoningo“ <i>Hablar por boca de ganso</i> (kalbėti žąsies burna) „infor. sakyti, ką pasiūlė kitas žmogus“
Nepakenčiamas	<i>Como una vaca en brazos</i> (<i>más que una vaca en brazos</i>) (kaip karvė rankose) „(col) lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti moters sunkų charakterį. Įprastai vartojama su <i>adj</i> sunkus“ <i>Más raro que un perro verde</i> (rečiau, <i>azul</i>) (keistesnis, nei žalias (mėlynas) šuo) „<i>humorist</i> lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti sunkų ar ekstravagantišką charakterį ar elgesį“
Nesutarti	<i>Como el perro y el gato</i> (rečiau, <i>como perro y gato</i>) (kaip šuo ir katė) „<i>adv</i> (col) nuolat besipykstant“
Paklusnus	<i>Como un cordero</i> (<i>corderito/corderillo</i>) (kaip ėriukas) „lyginamoji konstrukcija vartojama norint pabrėžti paklusnumą ar nuolankumą“
Pamišęs	<i>Como una cabra</i> (<i>más que una cabre</i>) (kaip ožka) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti žmogaus pakvaišimą. Dažnai vartojama su <i>v</i> pamišęs“
Pasipūsti	<i>Alzar</i> (<i>levantar</i>) <i>el gallo</i> (pasikelti gaidį) „v kalbėti arogantiškai“ <i>Hincharse/inflarse como un pavo</i> (paburkti/išsipūsti kaip kalakutas) „f didžiuoti, pasipūsti“ <i>Ponerse gallito</i> (tapti gaideliu) „v (col) arogantiškai elgtis ir priekabiauti“ <i>Subírsele el pavo a alguien</i> (kalakutas pasireiškia kažkam) 2. „pasipūsti“
Patyręs	Perro <i>viejo</i> (senas šuo) „m (col) patyręs žmogus“
Prisitaikantis	Caballo <i>de buena boca</i> (geraburnis arklys) „m (raro) prie visko lengvai prisitaikantis žmogus. Dažnai kalbant apie maistą“
Rizikingas	Caballo <i>blanco</i> (baltas arklys) „m (col) į nesaugų verslą investuojantis žmogus“
Ryžtingas	<i>Como una mula</i> (<i>un mulo</i>) (kaip asilėnė (asilėnas)) lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti žmogaus atkaklumą ir užsispyrimą arba atliekamo darbo krūvio intensyvumą“

	<i>Perro de presa</i> (medžiojamas šuo) „ <i>m (col)</i> atkaklus arba nenumaldomas žmogus“
Supykti	<i>Coger una perra</i> (paimti kalę) „ <i>v (col)</i> supykti arba verkti“
Užsispirti	<i>Coger una perra</i> (con algo) (paimti kalę (su kažkuo)), „ <i>v (col)</i> užsigeisti (kažko). Gali būti vartojama be papildinio“ <i>Ponerse burra</i> (tapti asile) „(<i>inf.</i>) užsispirti, priešintis“
Veidmainis	<i>Lobo con piel / pellejo de cordero</i> (vilkas ėriuko odoje / kailyje) „ <i>m</i> maloniai ar švelniai atrodantis asmuo ar esybė, iš tikrųjų yra piktas ar žiaurus“

Žmogaus charakterį apibrėžiantį semantinį lauką galima suskirstyti į teigiamus (ištikimas, paklusnus, prisitaikantis, ryžtingas) ir neigiamus (baikštus, nepakenčiamas, rizikingas, veidmainis) bruožus. Eilinį kartą žodyne pateiktame apibrėžime zoonimas *vaca* siejamas su moters apibūdinimu, tačiau tekstyne randama pavyzdžių, kuriuose šiuo zoomorfiniu frazeologizmu referuojama į vyrą. Kadangi ši panaši tendencija pastebėta aptariant individo apkūnumą, galima spėti, kad priešprieša tarp lyčių nebėra aktuali visiems anksčiau ja pasižymėjusiems frazeologiniams junginiams. **2.2.2.** buvo aptarta viena iš *como un conejo* reikšmių, kurioje baimė buvo vienas iš veiksmų, lemiančių padidėjusį individo bėgimo greitį. Taigi, analizuojami pavyzdžiai atskleidžia, kad *conejo* baikštumo bruožas vaizduojamas apibūdinant tiek žmogaus elgesio, tiek charakterio savybes.

Iš pateiktų reikšmių galima spręsti, kad *burro* ir *mulo* zoonimai žmonėms siejasi su jėga ir ryžtu, būtent dėl to esama gana šias savybes apibūdinančių zoomorfinių frazeologizmų. Esama tik viena reikšmė, kurioje zoonimu *burro* įvardinamas žmogaus kvailas, neapgalvotas elgesys. Lietuvių kalboje išryškinamos kitos asilo savybės, 3 rasti zoomorfiniai frazeologizmai su zoonimu *asilas*, kaip vaizduojama 15-oje lentelėje vartojamas apibrėžia individo neprotingumą.

Išskirtas semantinis laukas atskleidžia daugiau, neigiamas moters elgesio savybes vaizduojančių frazeologizmų. *Vaca, cabra* ir *gallina* zoonimais apibūdinamas jos nedoras gyvenimo būdas, pasileidimas bei tikslo ir krypties neturėjimas. 5-oje lentelėje pateikiama fizinė (tiksliau sakyti, fiziologinė) individo savybė – frazeologinis junginys *como una coneja* reiškia ne tik per didelį moters vaisingumą, bet ir implikuoja adresato neigiamą vertinimą (žodyno definicijoje vartojama vertinimą atskleidžianti „pernelyg“ leksema). Šis frazeologizmas dažnai jungiasi su leksema *parir* (gimdyti), tad juo išreiškiamas neigiamas dažnai pasikartojančio gimdymo vertinimas.

Perro zoonimo pavyzdžiai atskleidžia, priešingai nei **2.2.1.** aptartus, teigiamus šio gyvūno bruožus. Taigi, kaip matoma, *perro* išvaizdos ir elgesio santykis nevienodas. Išvaizdą siejama su priešišku, o būdas – su teigiamomis savybėmis.

2.2.4. Fizinės savybės

4 lentelėje pateikiami žmogaus fizinės savybės apibūdinantys frazeologizmai. Tokių frazeologinių junginių rasta 5.

4 lentelė. Fizinės savybės apibūdinantys ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Darbštus	<i>Burro de carga</i> (nešulinis asilas) „m y f (col) pernelyg daug, ypač fizinį darbą, dirbantis žmogus“ <i>Mulo de carga</i> (nešulinis asilėnas) „m (col) sunkiausius darbus atliekantis žmogus“
Stiprus	<i>Hecho un mulo</i> (como un mulo (una mula) (asilėnas (asilėnė) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti fizinę jėgą. Įprastai vartojama su v būti (<i>estar</i>)“ <i>Como (hecho) un toro</i> (kaip bulius) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti vyro stiprybę, įniršį ar drąsą. Kartais vartojamas kalbant apie moterį“
Vaisinga	<i>Como una coneja</i> (kaip triušė) „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti pernelyg didelį moters vaisingumą“

Individo fizinės savybės apibrėžiantys frazeologizmai atskleidžia priešpriešą tarp vyro ir moters vaizdavimo ispanų kalboje, ypač pastebimą *como un toro* frazeologiniame palyginime. Kaip matoma, frazeologizmo definicijoje pabrėžiama, kad juo galima apibūdinti ir moterį, tačiau įprastai vartojamas pabrėžiant vyro apibrėžime pateiktus bruožus. Toks realiųjų perteikimas kalboje gali būti aiškinamas *toro* ir *vaca* būdingoms savybėms. Atkreipiamas dėmesys, kad ispanų (ir lietuvių) kalboje giminė žymima ne morfologiškai, o skirtingomis leksemomis, kas atspindi abiejų gyvūnų vaidmenį ir svarbą. Patino fizinė jėga praverčia atliekant buitinius darbus, o patelės vaidmuo svarbus užtikrinant šeiminingus pieno pakankamumą, tačiau jos stambus sudėjimas nėra svarbus ir duodantis naudos. Taigi, spėjama, kad tai galėjo lemti neigiamą šių savybių vaizdavimą frazeologijoje ir jų priskyrimą moterims. Tuo tarpu vyro jėgos vaizdavimas nebūtinai siejamas su darbu. Pajėgumas dirbti vaizduojamas *burro* / *mulo de carga* definicijose, kuriuose, kaip matoma, lytis nėra relevantiška. Tačiau šie frazeologizmai pasižymi kitu semantiniu skirtumu; abiejuose frazeologizmuose pažymimas atliekamo darbo sunkumas, tačiau *burro de carga* vartojamas norint pabrėžti „pernelyg daug dirbantį“. Panašūs niuansai gali turėti reikšmės aptariant frazeologinių junginių ekvivalentus.

2.2.5. Veiksmas

5 lentelė. Veiksmą apibūdinantys ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Gintis	<i>(Defenderse) como gato</i> panza arriba ((gintis) kaip katė pilvu į viršų) „adv (col) iš visų jėgų arba beviltiškai. Su tokiais v kaip gintis ar priešintis “
Išsigelbėti	<i>Tener siete vidas como las gatos</i> (un gato/tener más vidas que un gato) (turėti septynias gyvybes kaip katės) „ištrūkti saugiam iš rimčiausių pavojų“
Persekioti	<i>Jugar al gato y al ratón</i> ⁴¹ (jugar al ratón y al gato) (žaisti katę ir pelę) „infor persekioti kitą ir, tuo pačiu metu, būti juo persekiojamam“
Sujaudinti	<i>Poner burro</i> [a un hombre] (paversti asilu [vyrą] „v (vulg) sujaudinti seksualiai“

Išskirta 4 veiksmą apibrėžiantys zoomorfiniai frazeologizmai. Individo veiksmas gali būti reciprokalinis (persekioti), nukreiptas į save (susijaudinti) arba į kitą (sujaudinti). Kaip matoma, zoonimas *gato* atspindi individui būdingą aktyvumą, o *burro* siejamas ne tik su fizine jėga ir

⁴¹ Zoonimas *ratón* neįtrauktas į šį tyrimą.

gebėjimu dirbti, bet ir su seksualiniu pajėgumu. Tiesa, kaip matoma, šis frazeologizmas vulgarus, tad dėl perteikiamo turinio jo vartosenos kontekstai kur kas ribotesni.

2.2.6. Veiksmo aplinkybė

Toliau pateiktoje lentelėje vaizduojamos rastų 12-os zoomorfinių frazeologinių junginių reikšmės.

6 lentelė. Veiksmo aplinkybę apibūdinantys ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Anksti	<i>Con las gallinas</i> (su vištomis) „adv (col) labai ankti. Įprastai vartojama su v gultis “
Be krypties	<i>Como una vaca sin cencerro</i> (kaip karvė be varpo) „adv (col) be krypties visiškai dezorientuotas“
Grubiai, jėga	<i>A cara de perro</i> (šuns veidu) „be nuolaidžiavimų ir apmąstymų, griežtai. Kalbant apie konfrontaciją. Taip pat vartojama kaip <i>adj</i> “ <i>A lo burro</i> „adv jėga ar nesublitiškai ir nesantūriškai“ <i>Como un cerdo</i> (kaip paršas) 1. „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti grubumą arba nešvarumą“
Paviršutiniškai	<i>A lo gato (como los gatos)</i> (kaip katinas) „adv paviršutiniškai ir beveik nenaudojant vandens. Įprastai su v prausti “
Daug	<i>Como un burro (una burra)</i> (kaip asilas (asilė)) „adv (col) daug. Įprastai su v dirbti “ <i>Como un cabrón</i> (kaip ožys) „adv (vulg) daug arba intensyviai“ <i>Como un cerdo</i> (kaip paršas) 2. „adv gausiai arba dideliais kiekiais. Vartojama su tokiais v kaip kraujuoti arba prakaituoti “ <i>Como un pollo (o más que un pollo)</i> (kaip viščiukas) „adv gausiai. Įprastai vartojamas su v prakaituoti “
Vienas	<i>Como un perro</i> (kaip šuo) 1. „adv (col) be niekeno pagalbos. Įprastai su v mirti “ <i>Como un perro</i> (kaip šuo) 2. „adv (col) be jokio dėmesio ar svarstymo“

Teorinėje darbo dalyje buvo akcentuota, kad frazeologizmai – tai vaizdingesnis būdas perteikti tam tikrą reikšmę, kuri gali būti pasakyta viena leksema arba laisvuju žodžių junginiu. Pastebima, kad veiksmo aplinkybės apibūdinančiuose frazeologiniuose junginiuose akcentuojami gyvūno elgesiui būdingą bruožai. Taip pat svarbu pažymėti, kad žodynuose pateikiamuose straipsniuose minimi šiais frazeologizmais dažniausiai apibūdinami veiksmas, tačiau jų gali būti kur kas daugiau. Pavyzdžiui, „grubumą arba nešvarumą“ apibūdinantis lyginamasis frazeologizmas *como un cerdo* priskirtas veiksmo aplinkybės semantiniam laukui, visgi svarbu pabrėžti, kad jis vartojamas skirtinguose kontekstuose, tad gali apibūdinti tiek individo atliekamą veiksmą, tiek elgesį.

2.2.7. Būseną

7 lentelė. Būseną apibūdinantys ispanų kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Blogas	<i>De perros</i> (šuniškas) „adj (col) labai blogas arba šlykštus. Įprastai apibūdinamas oras, gyvenimas arba nuotaika “
Nepatogiai	<i>Como gallina en corral ajeno</i> (kaip višta svetimoje aptvaroje) „adv (col) drovus tarp svetimų“

jaustis	žmonių ar nepažįstamoje aplinkoje“
Nugalėtas	<i>Como un conejo</i> (kaip triušis) 3. „lyginamoji konstrukcija, vartojama norint pabrėžti bejėgiškumą, su kuriuo kažkas nužodomas“ <i>Pillar (coger) el toro [a alguien]</i> (užklupti (pagauti) bulius [kažką]) „v (col) būti nugalėtam aplinkybių“
Susijaudinęs	<i>Ponerse burro [un hombre]</i> (pasiversti asilu [vyras]) „v (vulg) susijaudinti seksualiai“

Zoomorfiniais ispanų kalbos frazeologizmais vaizduojamas individo silpnumas, nepriteklis bei jo nugalėjimas, o tas reikšmės perteikiantys zoonimai, tai – *conejo*, *gallina* ir *perro*. Frazeologinių junginių su minėtais zoonimais motyvacija remiasi gyvūnų elgesiui būdingomis savybėmis. Jau buvo pabrėžta, kad zoonimu *burro* perteikiama individo stiprybė ir gebėjimas atlikti fizinius darbus. Kaip matoma, šiuo zoonimu vaizduojamas net tik fizinis stiprumas, bet ir seksualinis susijaudinimas

2.2.8. Kita

8 lentelė. *Finansinę padėtį apibūdinantys zoomorfiniai ispanų kalbos frazeologizmai*

Pasipelnęti	<i>Ordeñar la vaca</i> (melžti karvę) „v (col, desp) pasipelnęti“
Turtingas	<i>La gallina de los huevos de oro</i> (auksinius kiaušinius dedanti višta) „f tai, kas atneša didelį pelną“

Išskirtas papildomas kriterijus, kaip paaiškės, būdingesnis lietuvių kalbos zoomorfiniams frazeologizams. Tai – individo finansinės padėties ir su ja susijusių reiškinių apibūdinimas. Jau aptarta karvės nauda ūkyje atsispindi ir ispaniškoje frazeologijoje, tik ja apibūdinamas ne individas o nukreiptas prieš jį kito asmens veiksmas. Žmogus apibūdinamas pasitelkus *gallina* zoonimą. Tiesa, jo motyvacija remiasi Ezopo pasakėčiomis, o ne įprastai šiam naminiam paukščiui būdingomis savybėmis.

2.3. Lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Lietuvių kalboje zoomorfinių frazeologizmų rasta daugiau – 132. Logiška, kad didesnis frazeologizmus skaičius perteikia daugiau skirtingesnių reikšmių. Visgi, buvo tikėtasi rasti daugiau panašumų tarp analizuojamose kalbose rastų frazeologizmų. Nepaisant lūkesčių nepasiteisinimo, ši informacija irgi vertinga. Tai, kad ispanų ir lietuvių kalbose zoomorfiniais frazeologizmais perteikiamos reikšmės ne visada sutampa vaizduoja, jog šių kalbinių kultūrų realijos ir pasaulėžiūra skiriasi. Taip pat tai atsispindi ir tą pačią reikšmę apibūdinančiuose zoomorfiniuose junginiuose skirtingas zoonimas.

Tačiau zoomorfiniais frazeologizmais apibūdinami kitokie, nei ispanų kalboje akcentuojami žmogaus bruožai. Taigi, dėl negausaus sutampančios reikšmės frazeologizmų skaičiaus, ženklai sumažina galimų ispanų-lietuvių kalbos ekvivalentų skaičių.

2.3.1. Išvaizda

9 lentelė. *Išvaizdą apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai*

Amžius	<i>Katės amžius</i> „ilgas gyvenimas“
---------------	---------------------------------------

	<i>Vištos amžių pragyvenęs „dar jaunas, neišmanėlis“</i>
Kūno sudėjimas	<i>Apkūnus, didelis:</i>
	<i>Kaip arklys 4. „apie didelį“</i>
	<i>Kaip bulius „apie riebų, nupenėtą“</i>
	<i>Kaip jautis 1. „apie didelį“</i>
	<i>Kaip karvė „apie didelį, nerangų“</i>
	<i>Lieknas, mažas:</i>
	<i>Arklio galva 2. „sudžiūvėlis“</i>
	<i>Kaip gaidys „apie mažą“</i>
Nepatrauklumas, netvarkingumas	<i>Šlapia višta „apie prastos išvaizdos moterį“</i> <i>(Kaip) arklių pristovėtos „apie nešvarias ausis“</i> <i>Kiaulės snukis „neig. nevaleika“</i> <i>Paskutinis veršis „neig. nevykėlis, apsileidėlis, žioplis“</i>
Trumpalaikės išvaizdos apibūdinimas	<i>Kaip antis „apie šlapią“</i> <i>Kaip Sekminių karvė „apie labai išsipuošusį“</i> <i>Kaip višta „apie sušlapusį“</i> <i>Žąsies oda</i>
Žvilgsnis	<i>Kaip karvė į naujus vartus „apie nustebusio žvilgsnį“</i> <i>Kaip katės „apie meiliai žiūrintį“</i> <i>Kaip ožys į naujus vartus „nustebęs, nieko nesuprasdamas“</i>

Empirinėje medžiagoje išskirta 20 žmogaus išvaizdą lietuvių kalbos zoomorfinių frazeologizmų. Lietuvių kalboje, kaip ir ispanų, zoonimų komponentais apibrėžiamas individo amžius, kūno sudėjimas ir žvilgsnis, tačiau šiuos bruožus nusakančių frazeologizmų reikšmės nėra identiškos. Pavyzdžiui, abiejose kalbose esama frazeologizmų, apibrėžiančių žmogaus apkūnumą, tačiau, LKFŽ ir FŽ definicijose (išskyrus *kaip kumelė* apibrėžimą) nepažymima, ar frazeologinio junginio vartoseną priklauso nuo lyties.

Vienas iš žodynuose neužfiksuotų reikšmės pokyčių pastebėtas analizuojant (*kaip*) *arklių pristovėtos* varstosenos pavyzdžius. Tekstyne vaizduojamas neprisižiūrėjimas, tačiau neišryškinamos nei ausys, nei bet kuri kita kūno dalis: „O gal ji šį kartą liuoktelėjo į lovą prieš tai nenusipraususi po dušu ar neišsivaliusi „**arklių pristovėtos**“ burnos...“ (<http://vyras.balsas.lt/3607-Kodel-vyrai-imituoja-orgazmus/>, apud *ltTenTen14* [žiūrėta 2022-03-18]). Taigi, matoma, kad šio frazeologinio junginio reikšmė tapo bendresnė, nereferuojanti į vieną žmogaus kūno dalį, o pabrėžianti nešvarumą ir neprisižiūrėjimą.

Šalia nustebusį žvilgsnį apibrėžiančio lyginamojo frazeologizmo *kaip karvė į naujus vartus* randamas identiškos sintaksinės konstrukcijos, tačiau vietoj *karvės*, *ožio* zoonimą turintis junginys – *kaip ožys į naujus vartus*. Kadangi jo frazeologinę aplinką sudaro tokios leksemos, kaip *žiūrėti*,

žiopsoti ir *spoksoti*, šio darbo autorės nuspręsta abu frazeologizmus laikyti sinonimiškais ir klasifikuojant priskirti prie žvilgsnį apibrėžiančių frazeologinių junginių⁴².

Lietuvių kalbos frazeologijoje atsispindi trumpalaikės išvaizdos apibūdinimas. Tokiais frazeologiniais junginiais apibrėžiama įprastai nebūdinga individui išvaizda, tokia kaip pasipuošimas arba, atvirkščiai, šlapumas.

2.3.2. Judesys

10 lentelė. *Judesį apibrėžiantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai*

Judriai	<i>Kaip avis įkirpta į uodegą</i> „vlg. apie nerimstantį“
Lėtai	<i>Žąsies žingsniu</i> „lėtai“ <i>Kaip višta</i> „apie kypuojantį, sunkiai einantį“
Nerangiai	<i>Kaip karvė ant ledo</i> „nerangiai“

Lietuvių kalboje taip pat apibūdinamas individo judėjimas, tačiau šis semantinis laukas mažiau produktyvus, nei ispanų kalboje; tiek zoomorfinių frazeologinių junginių, tiek tekstyne pateiktų pavyzdžių rasta mažiau. Svarbu paminėti, kad lyginamasis frazeologizmas *kaip višta* randamas tekstyne, tačiau jo reikšmė pakitusi.

Frazeologinis junginys *žąsies žingsniu* galėtų būti lyginamas su ispaniškuoju *como el caballo del malo*, tačiau pastarasis implikuoja ne tik negreitą judesį, bet ir šią individo savybę, lemiančią neskubėjimą atliekant visokiariopus veiksmus. Taigi, šis frazeologizmas gali būti interpretuojamas kaip judesio, veiksmo aplinkybės ar individo charakterio ir būdo apibūdinimas. FŽ *žąsies žingsniu* straipsnyje pateiktas apibrėžimas taip pat gaima suprasti plačiau, tačiau tekstyne pateikti tik 3 jo iliustraciniai pavyzdžiai, kuriuose apibūdinamas individo judesys, būtent dėl to šį frazeologizmą priskirti prie asmenybės judesio apibūdinimų.

2.3.3. Charakterio savybės ir elgesys

11 lentelė. *Charakterį ir elgesį apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai*

Akiplėšiškumas	<i>Kaip kiaulė</i> 1. „apie begėdį“ <i>Kaip kiaulė</i> 3. „apie nemandagų“ <i>Kiaulės akys/drąsa</i> „akiplėšiškumas“ <i>Kiaulės akis turėti</i> „būti akiplėšai, begėdžiui“
Amoralus	<i>Paklydusi avelė</i> „nusidėjėlis“
Apsimetinėti	<i>Į avies kailį įsisiausti</i> „veidmainiauti, apsimesti“ <i>Ėriuko kailiu prisidengti</i> „rodytis švelniam“ <i>Vilkas avies kailyje</i> „apie užsimaskavusį nedorėlį“
Drąsus	<i>Kaip gaidys</i> „apie drąsų“
Irzlus	<i>Kaip katė</i> 1. „apie staiga užpykstantį“

⁴² Tekstyne taip pat rastas žvilgsnį apibūdinantis *kaip avinas į naujus vartus* lyginamasis frazeologizmas. Kadangi jis neaptiktas nei FŽ, nei LKFŽ, į tyrimą jo nuspręsta neįtraukti. Tačiau tai tik pabrėžia būtinybę atlikti tekstynų duomenimis paremtus tyrimus, rasti ir užfiksuoti naujai susidarius arba iš kitų kalbų skolintus (tyrėjos spėjimu, rastas variantas turėtų būti rusų kalbos kalkė) frazeologizmus.

	<i>Kaip katės uodega</i> „apie irzlų žmogų“
Meilus	<i>Kaip katė</i> 3. „apie labai meilų“ <i>Kaip katinas</i> 2. „meilus“
Naivus	<i>Kaip veršis</i> 1. „apie naivuolį“
Niekam tikęs	<i>Kaip iš ožio pieno (tekio)</i> „apie naudos neduodantį“ <i>Kaip (kiek) iš ožio pieno</i> „apie naudos neduodantį“ <i>Kaip iš žilo ožio</i> „apie naudos neduodantį“ <i>Paršo koja</i> „neig. nenaudėlis“ <i>Šlapia višta</i> „niekam tikusi“ <i>Šuns kailis (kumpis)</i> „nenaudėlis“ <i>Šuns</i> vietoje „prastas, niekam tikęs“
Paklusnus	<i>Kaip avinėlis</i> „apie ramų, tylų, lėtą“ <i>Kaip avis</i> 1. „apie tylų, ramų“ <i>Melžiama karvė</i> 1. „nuolaidus, paklusnus žmogus“
Pasipūtęs	<i>Kaip kalakutas</i> „apie pasipūtusį, išdidų“ <i>Pilnas ožio</i> „užsispyręs“
Plepus	<i>Kalės liežuvį įsisiūti</i> „pasidaryti plepiam“ <i>Šunims lodyti</i> „apie prastą, mėgstantį plepėti darbininką“
Šykštus	<i>Kaip šuo ant šieno (kupetos)</i> „apie šykštuolį“

Iš 29 rastų zoomorfinių frazeologinių junginių išsiskiria *kiaulės* zoonimas, mat juo apibūdinamos neigiamos

Pastebima, jog ispanų ir lietuvių kalboje esama antoniminių frazeologizmų, pavyzdžiui, ispanų kalboje apibrėžiamas baikštumas ir teigiamos, individą išskiriančios savybės, o lietuvių kalboje frazeologizmu apibūdinamas drąsus, o taip pat niekam tikęs žmogus.

Zoonimu ožys perteikiamas individo užsispyrimas (13 lentelėje pateikiama daugiau pavyzdžių, kuriuose vaizduojamas bandymas palaužti ir nugalėti šį žmogaus bruožą).

2.3.4. Fizinės savybės

12 lentelė. Fizinės savybės apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Darbštus	<i>Kaip jautis</i> 3. „apie daug, sunkiai dirbantį“ <i>Kaip juodas arklys</i> „apie sunkiai dirbantį“ <i>Kaip (juodas / margas) jautis</i> „apie daug ir sunkiai dirbantį“
Daug mažai valgantis	<i>Kaip antis</i> vienu grobu „besotis“ <i>Kaip arklys</i> 2. „daug (valgo)“ <i>Kaip jautis</i> 2. „apie daug valgantį“ <i>Kaip katė</i> 2. „apie mažai valgantį“ <i>Kaip šuo mulq</i> „labai greitai (praryti)“ <i>Kaip veršis</i> 2. „apie smarkiai geriantį“ <i>Kaip viščiukas</i> „mažai (valgo)“

Silpnas	<i>Kaip gaidys</i> „apie silpną“ <i>Kaip kumelė</i> 2. „apie nieko nedarbiančią“
Stiprus	<i>Jaučio sprandas</i> „stipruolis“ <i>Jaučio sveikatą turėti</i> „būti labai stipriam“
Sveikata	<i>Gaidžio sveikata</i> „liguistas“ <i>Kaip arklys</i> 1. „sveikas, stiprus“

Kaip anksčiau minėta, ispanų *vaca* zoonimą turintys frazeologizmai akcentuoja nepakankamai patrauklią moters išvaizdą, o *vaca*, *cabra* ir *gallina* – nepadorų gyvenimo būdą. Panašus reiškinys įžvelgiamas ir lietuvių kalbos zoomorfinėje frazeologijoje. Lyginamojo frazeologizmo *kaip kumelė* definicijose vartojama žymėtoji moteriška giminė, o juo apibrėžiama moters tinginystė ir negebėjimas dirbti. Tekstyne peržvelgti šio lyginamojo frazeologizmo pavyzdžiai atskleidžia dvi tendencijas: 1) lyginamasis frazeologizmas vartojamas retai (rasta 14 pavyzdžių) bei 2) tinginystės ir nedarbštumo reikšmė remiantis šiuo zoomorfiniu frazeologizmu perteikiama tik vieną kartą. Taip pat vertėtų pabrėžti, kad rastuose pavyzdžiuose vartojant šį lyginamąjį frazeologizmą buvo arba kreiptasi į moterį, arba ji, tiksliau, jos kūno sudėjimas, buvo apkalbama, taigi, jame galima įžvelgti ir neigiamos konotacijos.

Lietuvių kalboje išryškėja priešprieša tarp *gaidžio* ir *arklio*. *Arklio* zoonimas perteikia ne tik darbštumo, bet ir stiprumo ir geros sveikatos bruožus. *Gaidys*, priešingai, vaizduoja individo silpnybes, tokias kaip fizinės jėgos nebūvimą bei silpną sveikatą. Toks gaidžio savybių išryškinimas gali pasirodyti sunkiai tikėtinas, nes, šiuo zoonimu, kaip bus pateikiama 13-oje lentelėje, akcentuojamas žmogaus išdidumas arba drąsa. Vis dėlto, taip pat esama šio naminio paukščio kvailumą ir nereikšmingumą išryškinančių zoomorfinių frazeologizmų. Šis pastebėjimas tarsi rodo, kad vienas ir tas pats zoonimas gali būti vartojams skirtingoms reikšmėms išskirti.

Lyginant ispanų ir lietuvių kalbų zoomorfiniais junginiais perteikiamas reikšmės matoma, kad abiejose kalbose akcentuojamas gebėjimas dirbti, tad šių reikšmių galimas ekvivalentiškumas bus aptariamas **2.4.** poskyryje.

2.3.5. Veiksmas

13 lentelė. *Veiksmą apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai*

Įkiūti	<i>Ožka prieis prie vežimo</i> „įklius“
Išdrįsti	<i>Kiaulės akis pasiimti</i> „išdrįsti“
Išvaryti	<i>Šunimis palydėti</i> „išvyti“
Kūprintis	<i>Į ožio ragą riestis</i> „kūprintis“
Kovoti, nugalėti	<i>Į ožio ragą suriesti / suvaryti</i> 1. „nugalėti“ <i>Į ožio ragą suriesti / suvaryti</i> 2. „suvarginti, prispausti“ <i>Į ožio ragą suvaryti</i> 3. „nuginčyti“ <i>Ožį varyti</i> 2. „stengtis palaužti užsispyrimą“

Mušti(s)	<i>Kaip šunį</i> „smarkiai (mušti)“ <i>Kaip šunys</i> „smarkiai (muštis / bartis)“ ⁴³
Nesutarti	<i>Kaip kiaulė su žąsiniu</i> „apie nesutariančius, nesusikalbančius“ <i>Kaip šuo su kate</i> „apie nesutariančius“
Nujausti	<i>Šuns uoslę turėti</i> „nujausti“
Pasileisti	<i>Į šuns dienas išeiti</i> „pasileisti“
Sušalti	<i>Į ožio ragą</i> „labai (sušalti, sustirti)“
Verkti	<i>Šuns balsu kaukti (staugti/šaukti)</i> „gailiai verkti“

Veiksmą apibrėžiančioje zoomorfinių frazeologizmų grupėje dominuoja *ožio* zoonimas, kuriuo išreiškiamas jo užsispyrimas, stiprumas. *Šuns* zoonimu vaizduojami skirtingi veiksmai, tokie kaip „pasileisti“, „nujausti“, „išvyti“ arba „prieš kitą naudoti fizinę jėgą“. Tačiau pažodinė frazeologizmų reikšmė vis dar padeda suprasti jų motyvaciją. Randami 2 nesutarimą įvardijantys lyginamieji frazeologizmai, iš kurių, *kaip šuo su kate* bus aptariamas diskutuojant apie funkcinis ekvivalentus.

2.3.6. Veiksmo aplinkybė

14 lentelė. Veiksmo aplinkybę apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Anksti	<i>Su (pirmaisiais) gaidžiais</i> „paryčiais, anksti“
Išdidžiai	<i>Gaidžio</i> statumu „išdidžiai“
Meiliai	<i>Kaip katinas</i> 1. „meiliai“
Prastai	<i>Ožio</i> balsu „prastai (dainuoja, gieda)“
Sunkiai	<i>Kaip arklys</i> 3. „smarkiai (dirba)“ <i>Už juodą arklį</i> „sunkiai (dirba)“ <i>Kaip šuo</i> „smarkiai, labai“ <i>Kaip šuo ant girnų</i> „nepatogiai“
Veltui	<i>Šunimi</i> loti „veltui kalbėti“

Veiksmo aplinkę apibūdinančių frazeologizmų grupėje randami 2 frazeologizmai, kurių apibrėžime pateikta ne tik aplinkybė „sunkiai, smarkiai“, bet ir išskiriama frazeologinė aplinka – „dirbti“. Į jų semantinę sandarą įeina arklio zoonimas, kuriuo, kaip vaizduojama 12 lentelėje, apibūdinamas individo stiprumas ir pajėgumas dirbti.

2.3.7. Mentalinės savybės

15 lentelė. Mentalines savybes apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Kvailumas	<i>Akla višta</i> „apie neišmanančią, neišsilavinusią moterį“ <i>Arklio galva</i> 1. „kvailys, neišmanėlis“ <i>Asilo galva</i> „kvailas“ <i>Asilo brolis</i> „kvailys“ <i>Avies galva</i> „žioplys, kvailys“
------------------	--

⁴³ Jau anksčiau minėta, kad sangražinius variantus skaičiuojama kaip atskirus frazeologinius junginius: *kaip šunį* ir *kaip šunys*.

	<i>Avies sapnas</i> 2. „neig. kvėša, neišmanėlis“ <i>Avino galva</i> 1. „neišmanėlis“ <i>Dieno avinas</i> „kvailys“ <i>Dievo avinėlis</i> „žioplys“ <i>Kaip avinas</i> „visai (kvailas)“ <i>Kaip avis</i> 2. „apie neprotingą“ <i>Kaip avių banda</i> „pakrikęs, be tvarkos“ <i>Kaip gaidys</i> „apie kvailą“ <i>Kaip kiaulė apie debesį</i> „apie neišmanantį“ <i>Kaip višta be galvos</i> „apie nesupratingą žmogų“ <i>Paskutinis asilas</i> „visai kvailas“ <i>Veršis nelaižytas</i> „neig. liurbis, mulkis, ištižęs, niekam tikęs žmogus“ <i>Vištos galvą turėti</i> „būti kvailam“ <i>Vištos protas</i> „neišmanėlis“ <i>Žąsies galva</i> „neišmanėlis“
Prasta atmintis	<i>Avies sapnas</i> 1. „neig. užuomarša“ <i>Avino galva</i> 2. „užuomarša“ <i>Kaip višta</i> „apie greitai užmirštantį“ <i>Kaip vištos</i> „apie prastą atmintį“
Veidmainis	<i>Avies kailyje</i> „veidmainiškas“ <i>Nekaltas avinėlis</i> „kuklumo simbolis, apsimetėlis“

Tarp analizuotų ispanų kalbos zoomorfinių frazeologizmų nerasta individo mentalines savybes apibrėžiančių junginių. Lietuvių kalboje, atvirkščiai, randami 23 frazeologizmai, apibūdinantys žmogaus kvailumą. Dėmesį traukia, kad žmogaus neišmintingumą reiškiančiuose suprantamas kaip hierarchiškai žemesnis. Arklys ir asilas lietuvių frazeologijoje taip pat reiškia darbštų arba daug ir sunkiai dirbantį žmogų, tad yra pagrindo manyti, jog fizinė jėga asocijuojasi su žemu intelektu.

2.3.8. Būseną

16 lentelė. Būseną apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Atkakliai	<i>Katės nagais</i> „atkakliai (laikytis ko)“ <i>Katino nagais</i> (laikytis) „būti tvirtai nusistačius“
Girtas	<i>Kaip kiaulė</i> 2. „apie girtą“
Neigiamos būsenos apibūdinimas	<i>Iš šuns dalies</i> „be išteklų, vargingai (gyventi)“ <i>Šyvu arkliu važiuoti</i> „blogai gyventi, nesisekti“ <i>Šuns vietoje</i> „paniekintas, ujamas“
Nenustygti vietoje	<i>Kaip katė su pele</i> „apie lakstantį iš vietos į vietą“ <i>Kaip katinas su pūsle</i> „apie nuolat bėgiojantį, nerimstantį vietoje“
Nusibosti	<i>Šunimi smirdėti</i> „nusibosti“

9 asmens būseną apibūdinantys zoomorfiniai frazeologizmai kiek skiriasi

2.3.9. Kita

17 lentelė. Finansinę padėtį apibūdinantys lietuvių kalbos zoomorfiniai frazeologizmai

Turtingas	<i>Auksinė karvutė</i> „nuolatinis pelnimosi šaltinis“ <i>Aukso kiaulė</i> „neig. turtuolis“ <i>Aukso ožys</i> „turtuolis“ <i>Melžiama karvė</i> 2. „nuolatinis pelnimosi, pragyvenimo šaltinis“
------------------	---

Lietuvių kalboje esama zoomorfinių frazeologinių junginių, apibūdinančių žmogaus finansinę padėtį. 2 frazeologizmuose pavartotas *karvės* zoonimas, kuris taip pat būdingas ispanų kalbos zoomorfinei frazeologijai. Atsižvelgiant į tai, kas jau buvo pasakyta apie *karvės* kaip naminio gyvulio naudą, suprantama, kad tiek lietuvių, tiek ispanų kalboje jis – motyvuotas.

2.4. Ispanų ir lietuvių kalbos ekvivalentiški zoomorfiniai frazeologizmai

Aptarus ispanų ir lietuvių zoomorfinių frazeologizmų semantines ypatybes, galima gvildinti jų ekvivalentiškumo problematiką. Analizuojamas empirinis laukas, pasirodo, nepasižymi gausiu panašios reikšmės frazeologizmų skaičiumi, dar mažiau sutinkama panašios formos ir reikšmės frazeologinių junginių.

Šiame darbe nuspręsta remtis Dobrovol'skij'aus ir Piirainen (2021) pasiūlyta semantine funkcinų ekvivalentų nustatymo klasifikacija, kuri grindžiama panašumų, o ypač skirtumų, tarp panašios reikšmės frazeologizmų identifikavimu. Taigi, šiame ekvivalentiški ir panašios reikšmės, tačiau tam tikrais skirtumais pasižymintys frazeologizmai sugrupuoti į:

- 1) Funkcinius ekvivalentus (nepriklausomai nuo sintaksinių ir pragmatinių veiksnių, visuose kontekstuose vienas kitą keisti galintys ispanų ir lietuvių kalbų frazeologizmai);
- 2) Tarpkalbiniai kvazisinonimai (leksine sandara bei semantiškai panašūs, bet neidentiški ispanų ir lietuvių kalbų frazeologizmai);
- 3) Asimetrinė polisemija (tos pačios reikšmės ispanų ir lietuvių kalbų frazeologizmai, iš kurių vienas yra poliseminis, o kitas - ne);
- 4) Semantiniai ekvivalentai (leksine sandara besiskiriantys, tačiau tą pačią reikšmę perteikiantys ispanų ir lietuvių kalbų frazeologizmai);
- 5) Nuliniai ekvivalentai (lietuviškų ekvivalentų neturintys ispanų kalbos frazeologizmai).

Nuliniai ekvivalentai nebus plačiau aptariami išskyrus tuos atvejus, kai, iš pirmos pažiūros, ispanų ir lietuvių kalbos frazeologiniai junginiai atrodo turintys panašumų, tačiau, atlikus išsamią analizę, paaiškėja jų neekvivalentiškumas. Taigi, dėl reikšmės nevienodumo, jų negalima priskirti semantinių ekvivalentų grupei. Svarbu pabrėžti, kad šiame magistro darbe analizuojami zoomorfiniai ispanų ir lietuvių kalbų ekvivalentai, tad tai nereiškia, jog jų neturintys ispanų kalbos frazeologizmai negali turėti panašios reikšmės, tačiau kitokių leksinių komponentų frazeologinio ekvivalento lietuvių kalboje.

Kadangi frazeologiniai junginiai sugrupuoti pagal reikšmę, nebus aptariami panašios arba identiškos formos, tačiau skirtingos reikšmės junginiai t. y. netikrieji frazeologiniai draugai. Aptariant funkcinis ekvivalentus buvo užsiminta, kad šiam ekvivalentų tipui sutelkiama nepakankamai daug dėmesio, tad gali susidaryti įspūdis, jog šiame darbe elgiama panašiai. Šio darbo autorės nuomone, tiriant netikruosius frazeologinius draugus vertėtų skirti daugiau dėmesio frazeologinių junginių etimologijai bei aptariant šį klausimą, pateikti galimas priežastys, lėmusias identiškos sandaros ir formos junginių skirtingą reikšmę. Kadangi šiame darbe frazeologizmų etimologijai neskirta pakankamai dėmesio, darbo autorės nuomone, tik pristatyti tokius junginius būtų nepakankama.

Prieš aptariant nustatytus frazeologinius ekvivalentus svarbu pabrėžti, kad rasta panašios reikšmės, tačiau skirtingos funkcijos sakinyje turinčių frazeologinių junginių. Pavyzdžiui, *ordeñar la vaca* (melžti karvę) ir *melžiama karvė*, tačiau veiksmožodinis ispanų kalbos frazeologizmas reiškia „v (*col, desp*) pasipelnęti“, o daiktavardinis lietuvių – „nuolatinis pelnimosi, pragyvenimo šaltinis“. Tokie atvejai nebus komentuojami, nes tai – ne funkciniai, o vertimo ekvivalentai.

2.4.1. Funkciniai ekvivalentai

Kaip tvirtina Dobrovol'skij'us (2011: 10–11), neženklaus funkcinis ekvivalentų skaičius aiškinamas kaip sunkiai tikėtinas dviejų kalbų frazeologizmų leksinių, semantinių ir pragmatinių veiksnių identiškas. Toks teiginys savaime suprantamas, nes kuo daugiau kriterijų iškeliamas, tuo sunkiau rasti juos atitinkančius frazeologizmus (jei būtų užsibrėžta atlikti daugiau nei 2 kalbų gretinamąją analizę, tikimybė nustatyti funkcinis ekvivalentus būtų dar mažesnė). Šiame darbe rasti 4 funkciniai frazeologiniai ekvivalentai. Toliau jie bus komentuojami plačiau.

- *Como un cordero* (*corderito, corderillo*) – *kaip avinėlis* / *kaip avis*

2.2.3. ir **2.3.3.** poskyriuose buvo aptartas nemenkas individo charakterį apibūdinančių frazeologinių junginių skaičius, tačiau tik *como un cordero* (*corderito, corderillo*) (kaip ėriukas) ir *kaip avinėlis* ir *kaip avis* pasižymi semantiniais panašumais.

Žmogaus nuolankumas ir ramus charakteris ispanų kalboje įvardijamas vartojant *como un cordero* (*corderito, corderillo*) frazeologinį palyginimą, o lietuvių – *kaip avinėlis* arba *kaip avis*. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* pateikta *avinėlio* definicija „1. ėriukas. 2. bažn. nekaltas ir nebylūs atnašas“ vaizduoja, jog *avino* deminutyvas – *avinėlis* – patyręs leksikalizaciją, tad abiejų kalbų leksinė ir sintaksinė struktūra suteikia pagrindą teigti, jog tai – lietuvių ir ispanų kalbų zoomorfinių frazeologizmų funkcinis ekvivalentų atvejis. Visgi, šiam teiginiui įrodyti arba paneigti būtina aptarti du klausimus: ar abu frazeologizmai gali būti vartojami tokiuose pačiuose kontekstuose bei koks yra frazeologizmo *kaip avis* santykis su *como un cordero*. Teorinėje darbo dalyje buvo kalbama apie frazeologinio junginio polisemiją, tačiau neužsiminta, ar vienas K1 frazeologizmas

gali turėti kelis K2 frazeologinius ekvivalentus, ypač jei kalba eina apie tokį retą reiškinį, kaip funkciniai ekvivalentai.

3-oje ir 11-oje lentelėse pateikiami apibrėžimuose išryškėja ėriuko elgesiui būdingos savybės, tačiau tarp jų pastebimas skirtumas. Ispanų kalboje individas apibūdinamas kaip paklusnus, o lietuvių lietuvių kalboje šiuo lyginamuoju frazeologizmu išryškinamas jo ramumas ir tylumas (*kaip avis*) bei ramumas, tylumas ir lėtumas (*kaip avinėlis*). Taigi, nors definicijose įžvelgiamas žmogaus nekonfliktiškumas, akcentuojamos jo skirtingos charakterio savybės.

Lietuvių kalboje (5) ir (6) pavyzdžiuose pastebimas paklusnaus individo apibūdinimas, nors iš FŽ apibrėžimo ši reikšmė nėra inferuojama:

- (5) *Taip, mano duktė Justina pranoks ir mamą, pasakė Natalė. Leidžiu galvą nukirsti, kad Andrius neatsispirs šių laikų panelės kerams, klausys jos kaip avinėlis.* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-04])
- (6) *Equilibrium (2002) – gražus, geras ir kokybiškas futuristinis filmas apie pasaulį, kuriame visi žmonės valdomi kaip avinėliai, o visa kas gražu – naikinama ir paliekama už miesto-lagerio sienų.* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-04])

(5) pavyzdyje referuojama į vieną asmenį, o (6) – į žmonių grupę. Pateiktuose pavyzdžiuose įžvelgiamas ne tik lyginamuoju frazeologizmu *kaip avinėlis* apibrėžiamas individo paklusnumas, bet ir pavaldumas. Kadangi (6) pavyzdyje atsiskleidžiama mažai kontekstinės informacijos, su frazeologizmu besijungiantis *klausyti* galėtų būti interpretuojamas kaip „atsižvelgti, kreipti dėmesį į kito asmens nuomonę“ arba „paklusti, būti *po padu*, vykdyti kito asmens paliepimus“. Pateiktame (6) pavyzdyje lyginamasis frazeologizmas jungiasi su veiksmazodžiu valdyti, tad galima inferuoti, jog apibūdinama žmonių grupė ne tik paklusni, bet ir pavaldi, nesipriešinanti, nesavarankiška ir manipuliuojama.

Frazeologinis junginys *kaip avis* – kaip prieš tai aptartas *kaip avinėlis* – gali perteikti paklusnumo ir nesipriešinimo reikšmę:

- (7) *Tai neturi nieko bendro su mūsų saugumu. Tai skirta mūsų dresiravimui, kad kai ateis mūsų sunaikinimo metas. Mes būtume demoralizuoti ir prarastume žmogišką pavidalą. Žmonės ten suvarys kaip avis, kurias atves ožys-tarpininkas iš Futbolo lygos kaip tarpininkas.* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-04])

Ispanų kalboje randamas *como un cordero* frazeologinio junginio *como un corderito*⁴⁴ variantas:

- (8) *En lugar del escenario lógico, en el que el cliente demanda y la industria, en la medida de sus posibilidades, le ofrece lo que se le pide, estamos en el inverso. La industria ofrece lo que se le antoja y cómo se le antoja, en la mayoría de los casos con productos defectuosos, y pretende que el consumidor apechugue con ello, sumiso como un corderito.*⁴⁵ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-04])

Iš kontekstinės informacijos galima inferuoti neigiamą frazeologizmo konotaciją; daugumai ir stipresnei jėgai pasiduodantis individas vertinamas neigiamai. Manoma, kad lietuviški lyginamieji

⁴⁴ DFDEA nepateikiama diatopinių frazeologinių junginių, frazeologizmo straipsnyje deminutyviniai variantai pateikiami skliaustuose. Kaip aiškina žodyno autoriai, toks variantų pateikimas nenurodo frazeologizmo reikšmės pokyčio (Seco et al. 2005).

⁴⁵ Vietoj logiško scenarijaus, kai klientas reikalauja, o pramonė pagal savo galimybes siūlo tai, ko iš jos prašoma, mes esame atvirkštinėje padėtyje. Pramonė siūlo tai, ką nori ir kaip nori, dažniausiai defektus turinčius produktus, ir tikisi, kad vartotojas su tuo susitarkys ir bus paklusnus *kaip ėriukas* [DIM] [*kaip avinėlis*].

frazeologizmai *kaip avis* ir *kaip avinėlis* galėtų keisti ispanišką frazeologizmą nepridedant ir neatimant juo perteikiamos informacijos.

Abiejų kalbų aptariami frazeologizmai vartojami su leksemomis *ramus*, *romus* (*manso*) ir *nuolankus* (*dócil*) bei apibūdina individo charakterį arba elgesį. Taip pat pabrėžiama, jog tekstyne rasta Župerkos išskirtų lyginamųjų frazeologizmų be temos (lyginamojo dalyko) ir lyginamojo pagrindo. Tokia išvalga įrodo, jog šie frazeologizmai globaliai paplitę, vartojami, atpažįstami ir vartojami.

Tiek ispanų, tiek lietuvių kalboje rasta pavyzdžių – (9), (10) –, kuriuose *como un cordero* ir *kaip avinėlis* gali pasižymėti neigiama konotacija:

(9) *Deprimente, nebuloso, desesperanzador. Zapatero se comportó como un cordero víctima propiciatoria del PP, pero no aclaró nada de su plan de lucha contra ETA en el terreno de la estrategia.*⁴⁶ (*esTenTen18* [žiūrėta 2022-04-04])

(10) Jūsų vaikas yra **kaip avinėlis**, nevarioja anksčiau išvardintų narkotikų? Gal jis sėdi prie kompiuterio ir visą dieną mokosi? Mokosi? Ir jūs tuo tikite? Internetas: kaip kad nelegalūs narkotikai gali būti milteliai ar tabletės ir t.t, taip ir čia yra visokių pagundų ir priklausomybės formų. (*ltTenTen14* [žiūrėta 2022-04-04])

(9) kritikuojamas Ispanijos politinio veikėjo galintis pasirodyti apgaulingas elgesys. Lietuvių kalboje vaizduojamas panašus atvejis – kaip avinėlis naudojamas ironiškai pašiepiant tėvų naivumą ir per didelį pasitikėjimą savo vaiku.

Frazeologinis junginys *kaip avis* – poliseminis, tačiau nepaisant tuo, kad „apie tylų, ramų“ reikšmė FŽ pateikiama pirmoji, tekstyne randama daugiau pavyzdžių, atitinkančių „apie neprotingą“ apibrėžimą. Taip pat verta pabrėžti, kad šio ir ispaniškojo frazeologizmo leksinė sandara nėra identiška, tad jau rasti 2 esminiai skirtumai neleidžiantys *kaip avis* laikyti *como un cordero* funkcinio ekvivalentu. Dėl to, šio darbo autorės nuomone, tinkamesnis *como un cordero* (*corderito*, *corderillo*) ekvivalentas būtų *kaip avinėlis*. Kaip matoma, priėmus šį sprendimą, frazeologinių junginių leksinė ir sintaksinė struktūra išlieka identiška, o nepaisant lietuviškuose frazeologiniuose žodynuose neidentifikuotos „paklusnumo“ reikšmės, tekstyne gausu ją atspindinčių pavyzdžių. Taigi, galima daryti išvadą, kad analizuojami zoomorfiniai frazeologizmai – funkciniai ekvivalentai.

- *Lobo con piel / pellejo de cordero* – vilkas avies kailyje

ILLIKŽ pateiktas frazeologizmo *lobo con pellejo de cordero* ekvivalentas – *vilkas avies kailiu*, tačiau FŽ ir LKFŽ randamas tik *vilkas avies kailyje* frazeologinis junginys. Tekstyno duomenys vaizduoja dažnesnę žodynuose pateikto frazeologizmo vartoseną; jo rasta 27, o *vilkas avies kailiu* – 3 pavyzdžiai. Ispanų kalboje taip pat patikrinta rastų frazeologizmų dažnumą; pasirodo, kad *lobo con pellejo de cordero* vartosenos pavyzdžių tekstyne nerasta, o *lobo con piel de cordero* esama 320.

⁴⁶ Liūdnas, miglotas, beviltiškas. Zapatero'as elgėsi **kaip ėriukas** [**kaip ėriukas**], Liaudies partijos auka, tačiau nepaaiškino savo prieš ETA kovos plano strategijos.

Lietuvių ir ispanų kalbos tiriamų zoomorfinių frazeologizmų apibrėžimuose aiškinama identiška reikšmė – juose nurodoma, kad blogas žmogus viešai slepia savo tikrąją esybę vaidindamas padorų. Atidžiau pažvelgus į tekstynę pateikiamus pavyzdžius išaiškėja, kad vilkas avies kailyje ir lobo con piel de cordero – absoliutieji ekvivalentai. Ispanų kalboje šis frazeologizmas vartojamas su tokiomis leksemomis, kaip *traicionar* (išduoti), *engañar* (apgauti), *resultar ser* (būti iš tikrųjų (kuo)). Taip pat dažnai juo apibūdinami politiniai veikėjai: „Pablo Iglesias es **un lobo con piel de cordero**, la gente no es tonta, saben lo que han hecho y lo que les ata.⁴⁷ (esTenTen2018 [žiūrėta 2022-04-24])“. Šiame pavyzdyje vaizduojamas neigiamas panašaus apgaulingo elgesio ir tokiu elgesiu pasižyminčio individo vertinimas.

Lietuvių kalboje tendencija išlieka ta pati – *vilkas avies kailyje* pasitelkiamas politikų slaptiems kėslas ir nedorumui apibūdinti, o, dažniausiai, vartojamas su leksema *būti*.

Šio darbo autorės nuomone, analizuojama frazeologizmų pora gali būti vadinama funkciniais ekvivalentais. Svarbu pabrėžti bendrą šių frazeologinių junginių kilmės šaltinį – Ezopo pasakėčią *Vilkas avies kailiu*, kurioje vaizduojama ši klastinga vilko savybė.

- *Como una vaca (más que una vaca – kaip karvė*

Lietuvių kalboje esama daugiau frazeologizmų, apibrėžiančių individo apkūnumą, tad pirmiausia atkreiptas dėmesys į identiškos leksinės sandaros lyginamąjį frazeologizmą *kaip karvė*. visų pirma tekstynę peržvelgti jo vartosenos kontekstai. Pastebima, kad *kaip karvė* gali apibūdinti žmogaus stambumą bei sustorėjimo veiksmą, o frazeologinio junginio aplinką sudaro tokios leksemos, kaip *sustorėti* ir *stora*, kas taip pat būdinga *como una vaca* analizuotiems pavyzdžiams, kuriuose frazeologinis junginys buvo vartojamas su leksemomis *engordar* ir *gorda*. Kadangi viena iš lyginamųjų frazeologizmų funkcijų – pabrėžti tam tikrą reiškinį, darbo autorės išskirta frazeologinė aplinka padeda nustatyti neigiamą abiejų junginių konotaciją. Pragmatiniai rodikliai taip pat nevaizduoja ryškių skirtumų; abiejų kalbų tekstynuose randamas panašus frazeologizmo pavyzdžių skaičius, kas suponuoja jo atpažįstamumą. Taip pat pastebėta, jog, kaip ir ispanų kalboje, *kaip karvė* vartojamas apibūdinant moters, ne vyro, apkūnumą.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad abu frazeologizmai yra absoliutieji funkciniai ekvivalentai, galintys be reikšmės pokyčių keisti vienas kitą visuose kontekstuose.

FŽ pateikta lyginamojo frazeologizmo *kaip karvė* definicija gali kelti abėjonių dėl jo ir *como una vaca* ekvivalentiškumo, mat lietuvių kalboje frazeologizmas apibūdinamas „apie didelį, nerangų“. Šio darbo autorės nuomone, „apie didelį“ suprantama kaip korektiškesnis „storas“ apibūtinimas, tačiau, kaip buvo minėta, tekstynę randamas būtent *storas* difemizmas. Antrasis

⁴⁷ Pablo'as Iglesias'as – **vilkas avies kailyje**, žmonės nėra kvaili, žino, ką padarė ir kas juos sieja.

definicijos komponentas – „nerangu“ – atsispindi *kaip karvė ant ledo* lyginamajame frazeologizme, tekstyne vartojamam būtent pabrėžiant šį individo bruožą.

- *Como el perro y el gato – kaip šuo su kate*

Dar viena lyginamųjų frazeologizmų pora identiška leksinė sandara, tačiau skiriasi sintaksiškai, nes ispanų kalboje *perro* ir *gato* dėmenys sujungiami jungtuku, o lietuvių kalboje – prepozicija, tad hierarchiniame sintaksiniam medyje šios dvi struktūros nebūtų vaizduojamos identiškai. Teorinėje magistro darbo dalyje buvo minėta, kad funkciniai ekvivalentai neprivalo būti tokios pačios leksinės ir sintaksinės sandaros. Relevantiškiausias veiksnys – frazeologinių junginių semantiniai bruožai.

Semantiškai tiek lietuvių, tiek ispanų kalboje vaizduojamas nesutarimas tarp dviejų individų. Tokio elgesio kauzatyvas gali būti išreikštas (11) arba vaizduojamas kaip apibrėžiamiems asmenims būdinga savybė (12), (13):

- (11) *Rafa Benítez y Jose Mourinho han mantenido una tensa relación desde que ambos coincidieran en la Premier League entrenando a Liverpool y Chelsea, respectivamente. Hace mucho tiempo de aquello, pero continúan llevándose como el perro y el gato, lanzándose dardos envenenados siempre que tienen la oportunidad.*⁴⁸ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-25])
- (12) *Ray Tango y Gabe Cash, son dos policías rivales de Los Ángeles con una sola cosa en común: cada uno piensa que es el mejor en su profesión. Juntos son como el perro y el gato.*⁴⁹ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-25])
- (13) *Savimi pasitikinti ir visuomet žinanti ko nori knygų redaktorė ir leidėja Margarita Teit vieną dieną sulaukia nemalonios staigmenos. Jungtinių Amerikos valstijų migracijos tarnybos budrumo dėka, kaip paaiškėja, nelegaliai Amerikoje gyvenančiai Margaritai gresia deportacija į gimtąją Kanadą. Veikli ir laiko žodžiams nešvaistanti moteris iš karto sugalvoja išeitį ir pareigūnams pareiškia, jog yra susižadėjusi su savo asistentu Endriumi. Tiesą sakant, Margarita su Endriumi visuomet bendravo kaip šuo su kat. Ir toliau negalėdami pakęsti vienas kito, Margarita ir Endrius privalo sukandę dantis vaidinti savo pasirinktus vaidmenis, nes juos seka budri Amerikos migracijos tarnybos pareigūnų akis. (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-25])*

Kai kauzatyvas neišreikštas, ispanų kalboje aptariamas lyginamasis frazeologizmas jungiasi su *ser* (būti), *llevarse* (sutarti), *discutir* (ginčytis) leksemomis, o lietuvių – *sugyventi* ar *bendrauti*.

Taigi, dėl vartosenos panašumų manoma, kad šie frazeologiniai junginiai gali būti laikomi funkciniais ekvivalentais.

2.4.2. Tarpkalbiniai kvazisinonimai

Klasifikuojant frazeologinius junginius pagal semantines ypatybes suprasta, kad tarpkalbinių kvaziekvivalentų grupė nebus gausi. Visgi iš žodynų renkant zoomorfinius frazeologinius junginius, susidarė įspūdis, kad ispanų ir lietuvių kalbose esama daugiau panašios, bet ne identiškos reikšmės zoomorfinių frazeologizmų.

⁴⁸ Rafa Benítez'as ir Jose Mourinho palaikė įtemptus santykius nuo to laiko, kai susitiko Anglijos „Premier“ lygoje treniruodami atitinkamai *Liverpool* ir *Chelsea* komandas. Nors tai nutiko seniai, jie ir toliau sutaria **kaip šuo su kate** [**kaip šuo ir katė**], tik galimybei pasitaikius, svaitydami vienas į kitą nuodų smiginį.

⁴⁹ Ray'us Tango ir Gabe'as Cash'as yra du konkuruojantys Los Andželo policininkai, turintys vieną bendrą bruožą: kiekvienas mano, kad yra geriausi savo profesijoje. Kartu jie yra **kaip šuo su kate** [**kaip šuo ir katė**].

- *Con las gallinas – su (pirmaisiais) gaidžiais*

Leksine sandara pateikti frazeologizmai turi akivaizdžių bendrumų, vienintelis juos skiriantis bruožas – to paties naminio paukščio lytis; į ispanų kalbos frazeologizmo sandarą įeina *gallina* (vištos), o lietuvių kalboje – gaidys. Taigi, tam antonimiškumo laipsnis įžvelgiamas leksiniuose frazeologizmų komponentuose. Kalbant apie jų reikšmę, *con las gallinas* suprantamas kaip „anksti gultis“, o *su (pirmaisiais) gaidžiais* – „anksti keltis“.

2.4.3. Asimetrinė polisemija

- *Oveja descarriada – paklydusi avis / avelė*

Ispanų *oveja descarriada* „asmuo nukrypęs nuo deramo ar patogaus moralinio kelio“ ir lietuvių kalbos frazeologinis junginys *paklydusi avelė* „nusidėjėlis“ ekvivalentiškai leksine ir sintaksine sandara. Tačiau dėl lietuviško komponento *avis* deminutyvinės raiškos, morfologiniu aspektu jų ekvivalentiškumas nėra absoliutus. Visgi, svarbu paminėti, kad tekstynuose taip pat rastas *paklydusi avis* variantas. Kadangi komentuojant frazeologinių junginių tyrimo prieigą buvo nuspręsta aptarti vertinamųjų ir nevertinamųjų formų atvejus, iš pradžių buvo palyginti tekstynuose rasti *paklydusi avelė* ir *paklydusi avis* vartosenos kontekstai. Paaiškėjo, jog abu variantai vartojami panašiuose kontekstuose, joks iš jų nepasižymi skirtinga konotacija, tad tai leidžia daryti prielaidą, jog abu frazeologiniai junginiai gali būti laikomi ispaniškojo *oveja descarriada* ekvivalentais. Frazeologizmų bendra kilmė – Naujasis Testamentas – leidžia numanyti apie jų vartosenos kontekstų panašumą.

Semantiškai lietuvių kalbos frazeologizmo definicija – „nusidėjėlis“ – apibrėžia konkrečius kontekstus, kuriuose galėtų būti pavartotas aptariamas frazeologinis junginys, t. y. pažeidžiant Dešimt Dievo įsakymus, kas savaime implikuoja nedorą, amoralų ir dažnai visuomenei nepriimtina elgesį. Ispaniškojo frazeologizmo apibrėžimas gana panašus, tačiau iš jo negalima inferuoti, kad nuokrypis nuo moralinio kelio grindžiamas nuodėme. Nuodėmė siejama su krikščioniškų vertybių dogmų nepaisymu, o moralinis kelias gali būti interpretuojamas ne kaip religijos vertybių atspindys, o kaip tam tikroje visuomenėje susiformavusios elgesio taisyklės. Taigi, abiejų kalbų frazeologiniai junginiai išryškina neigiamą individo elgesį, tačiau rastuose apibrėžimuose jis suprantamas nevienodai. Svarbu atskleisti, ar aptariamų frazeologinių junginių rasti pavyzdžiai atspindi žodyną apibrėžimus.

Tekstyne rasti *oveja descarriada* vartosenos pavyzdžiai atskleidžia, kad nuokrypis nuo deramo moralinio ar patogaus kelio gali implikuoti nuodėmingą individo elgesį (14), tad lietuvių kalbos *paklydusi avelė* galėtų būti laikomas jo absoliučiuoju ekvivalentu. Galima daryti prielaidą, jog abiejuose kalbinėse bendruomenėse krikščioniškos vertybės vis dar atsiskleidžia šių kultūrų pasaulėžiūroje, tad amoralumo ir nuodėmės konceptai turėtų būti suprantami panašiai. Komentuotina dar viena šios frazeologizmų poros absoliutųjį ekvivalentiškumą įrodanti įžvalga;

lietuvių kalbos *paklydusios avelės* frazeologinis junginys gali būti vartojamas pabrėžiant individo elgesį, susijusį ne su nusidėjimu, o su tam tikrų vertybių nepaisymu. (15) pavyzdyje matomas nuokrypis nuo deramo kelio (būvimo tėvynėje):

(14) *Manson había salido de la cárcel por última vez en 1967 <...>. Para entonces ya había pasado la mitad de su vida entre rejas. Hijo de madre alcohólica y padre aparentemente desconocido, llevó una vida de **oveja descarriada** desde la infancia, que pasó en varios correccionales.*⁵⁰ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-03-25]).

(15) *Biurokratiją savo pašaukimu laikantys ministerijų klerkai kuria veiksmų planus, kandidatai į prezidento postą žarsto pažadus, akademikai filosofuoja, pensininkai maldauja savo vaikų mokyti jų anūkus lietuvių kalbos, patriotai ragina išstoti iš Europos Sąjungos. Ir viskas vardan kilnaus tikslo: kad tik susigrąžintume į gimtinę kuo daugiau **paklydusių avelių** ir neleistume pasprukti dar esančioms čia* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-03-25]).

Taip pat pastebima, kad rastuose pavyzdžiuose šių frazeologinių junginių semantinį lauką sudaro tokie konceptai, kaip *atgaila* ir *grįžimas į deramą kelią*:

(16) *¿Y la pequeña Daniela? "Es muy graciosa, me dice que quiere ser mayor para salir en la bici cuando yo corro y algunos días hasta tengo que dar una vuelta corriendo a la casa con ella cuando vuelvo de entrenar". ¿Y hay hueco para que mamá también pueda disfrutar del deporte? "¡Era la **oveja descarriada** pero ha vuelto al buen camino!", suelta Chema. "No me gustaba mucho correr, pero me he ido enganchando con gente a mi alrededor y ahora ya soy una runner de salir 2-3 veces a la semana y hago la San Silvestre o la Carrera de la Mujer. Hay días que mientras Chema se ocupa de la cena yo salgo a correr".*⁵¹ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-03-25])

(16) pavyzdys vaizduoja kiek kitokias nei aukščiau aptartas frazeologizmų semantines ypatybes; iš jo neįmanoma inferuoti, kad individo elgesys kertasi su moralinėmis arba krikščioniškomis vertybėmis. anksčiau bėgioti nemėgęs žmogus vertinamas kaip „kitoks“, išsiskiriantis iš daugumos. Tokių vartosenos pavyzdžių tekstyne esama daugiau, tad yra pagrindo išskirti antrą šio frazeologizmo reikšmę „nuomone ar elgesiu iš daugumos išsiskiriantis žmogus“. Lietuviškas frazeologizmas *paklydusi avelė* nevartojamas panašiam kontekste. Taigi, pasirodo, kad ispaniškas frazeologizmas *oveja descarriada* gali keisti lietuviškąjį visuose rastuose pavyzdžiuose, tačiau lietuviško frazeologizmo apibrėžimas per siauras, tad jis ne visada galėtų būti vartojamas visuose *oveja descarriada* kontekstuose. Pasirodo, kad ši frazeologizmų pora – asimetrinės polisemijos atvejis.

Grįžtant prie tinkamiausio *oveja descarriada* ekvivalento, darbo autorės nuomone, *paklydusi avelė* būtų tinkamesnis, nei *paklydusi avis*. Toks sprendimas grindžiamas remiantis teorinėje dalyje aptartais pragmatiniais parametrais. Visų pirma, *paklydusi avelė* vartojamas dažniau, nei jo variantas. Ispanų kalbos frazeologizmas taip pat gana dažnas, tad šiuo atveju dažnumas yra relevantiškas. Kaip buvo pabrėžta, asimetrinė polisemija nesudaro keblumų pateikiant tokius frazeologizmus ir jų ekvivalentus žodynuose. Sudarant dvikalbį ispanų – lietuvių frazeologizmų

⁵⁰ 1967-aisiais Manson'as išėjo iš kalėjimo <...>. Iki tol, pusę savo gyvenimo jis buvo praleidęs už grotų. Alkoholikės motinos ir nežinomo tėvo sūnus nuo vaikystės dėl **palaido gyvenimo būdo** [**paklydusios avelės**] leido dienas pataisos įstaigose.

⁵¹ O mažoji Daniela? „Ji labai juokinga, ji man sako, kad nori būti vyresnė, kad galėtų važiuoti dviračiu, kai aš bėgiuju, o kai kuriomis dienomis, grįždamas iš treniruotės, privalau nubėgti ratą su ja“. O ar motinai tenka mėgautis sportu? „Ji **nesportavo** [**buvo paklydusi avelė**] bet grįžo į teisingą kelią!“ sako Chema'as. „Man nelabai patiko bėgioti, tačiau pripratau prie mane supančių žmonių, o dabar esu 2-3 kartus per savaitę pabėgioti išeinanti bėgikė bei dalyvauju San Silvestre'ės arba Moterų lenktynėse. Būna dienų, kol Chema'as ruošia vakarienę, aš einu pabėgti.“

žodyną būtų svarbu pabrėžti, kad pirmoji *oveja descarriada* reikšmė turi absoliutųjį ekvivalentą. Jei antroji reikšmė ekvivalentų neturi, galima apsiriboti tokio frazeologizmo semantines ypatybes išryškinančių pavyzdžių.

- *Como un perro – kaip šuo*

Lyginamojo frazeologizmo kaip šuo definicijoje – „smarkiai, labai“ – neapibrėžiama individo ištikimybė, tačiau analizuojamame tekстыne rasta pakankamai pavyzdžių, įrodančių jo ir *como un perro* ekvivalentiškumą.

Ispanų kalbos lyginamasis frazeologizmas vartojamas su tokiomis leksemomis, kaip *seguir* (sekti), *fiel* (ištikimas), *estar al lado de [alguien]* (būti šalia [kažkieno], palaikyti), tad šiuo frazeologiniu junginiu įvardijamos tiek agento savybės, tiek atliekamas veiksmas. Lietuvių kalbos lyginamasis frazeologizmas taip pat jungiasi su leksema *ištikimas* arba *ištikimai*, tad šios semantiškai sutampa. Dėl polisemijos šie frazeologizmai negali būti laikomi funkciniais ekvivalentais, tačiau, kaip buvo minėta teorinėje darbo dalyje, tai nesudarytų nepatogumų pateikiant šias reikšmes dvikalbiame žodyne.

Antroji *como un perro* reikšmė referuoja į bejėgišką veiksmą arba būseną, o ypač mirtį. Ši reikšmė taip pat atspindi lietuvių kalboje. *Kaip šuo* vartojams su tokiomis leksemomis, kaip *mirti*, *nudvėsti*, kas implikuoja neigiamą lyginamojo frazeologizmo konotaciją: „Buvo jis mėgėjas sintetinti amfetaminą, bet nenorėjo niekam dirbti, niekam mokėti, visus siuntė velniop, vaizdavo baisiai kietą tipą, o nudvėse **kaip šuo**.“ (*ltTenTen2014* [žiūrėta 2022-05-02]). Šiame pavyzdyje taip pat galima įžvelgti individo vienišumą, kas vaizduojama ir ispaniškojo frazeologizmo reikšmėje, galinčioje turėti neigiamą konotaciją: „-Me quitaste aquello que más amaba... Morirás **como un perro**... Tú y toda tu gente... Pagareis con intereses.“⁵² (*esTenTen2018* [žiūrėta 2022-05-02]).

Randamas pavyzdys (17), kuriame lyginamasis frazeologizmas *como un perro* vaizduoja skurdo sukeltą mirtį:

- (17) *¿Que tenemos que copiar de un país en el que un niño puede coger un arma para matar a sus compañeros de clase? o ¿Que uno se puede morir como un perro si no tiene dinero para pagarse un medico ante la mirada impasible de sus conciudadanos 'que lo ven normal'?*⁵³ (*esTenTen2018* [žiūrėta 2022-05-02])

Panašių pavyzdžių lietuvių kalboje nerasta, tad galima teigti, kad antroji ispanų kalbos aptariamo frazeologizmo reikšmė atspindi daugiau niuansų, kurių nepastebėta *kaip šuo* lyginamajame frazeologizme, tad šis atvejis vaizduoja tarpkalbinį kvaziekvivalentiškumą.

Trečioji ispaniško frazeologizmo reikšmė lietuviškuose tekstynuose nerandama, tad reikšmių asimetriškumas išlieka svarbiu šių frazeologizmų bruožu.

⁵² -Atėmėi tai, ką aš mylėjau labiausiai... Numirsi **kaip šuo**... Tu ir visi tavo žmonės... Brangiai už tai sumokėsite.

⁵³ Ką mes turime kopijuoti iš šalies, kurioje vaikas gali paimti ginklą tam, kad nužudytų savo klasės draugus? Ar kad žmogus gali mirti **kaip šuo**, jei neturi pinigų susimokėti gydytojui abejingų bendrapiliečių akivaizdoje, į tai žvelgiančių kaip į normalų reiškinį?

- *Subírsele el pavo a alguien*

Jau buvo minėta, kad *kalakuto* zoonimas frazeologizme gali apibūdinti dažniausiai neigiamai išsiskiriančias žmogaus elgesio arba charakterio ypatybes, ko nepastebima lietuvių kalboje. Tačiau be šios reikšmės, *kalakutas* ispanų kalboje apibrėžia tam tikrų emocijų paveiktą žmogaus išvaizdą arba pasipūtusį elgesį. Šios dvi reikšmės iliustruojamos poliseminiame frazeologizme *subírsele el pavo a alguien*, reiškiančiame individo elgesį 1) „didžiuoti“ ir jo veide įžvelgiamą būseną – 2) „išrausti“. Esama daugiau žmogaus pasikėlimą bei išraudusį veidą apibūdinančių frazeologinių junginių, pavyzdžiui, *hincharse/inflarse como un pavo* apibrėžiamas kaip „didžiuoti, pasipūsti“, o *[estar] (colorada/encarnada/roja) como un pavo* „būti išraudusiam iš gėdos“.

Lietuvių kalboje randamas lyginamasis frazeologizmas *kaip kalakutas* „apie pasipūtusį, išdidų“, tačiau iš pateiktos definicijos susidaro įspūdis, kad jis atitinka tik pirmąją *subírsele el pavo a alguien* ir *hincharse/inflarse como un pavo* reikšmę. Vis dėlto, tekstyne randama pavyzdžių, taip pat vaizduojančių išraudimo, veide atsispindinčią reikšmę. Tiesa, išraudęs veidas gali būti gėdos (18) arba pykčio (19) rezultatas:

- (18) *Kodėl Jėzus pataria vargšams atiduoti dar ir apatinį apsiaustą? Juk tai reiškia ne ką kita, kaip visiškai išsirengti ir nuogut nuogutėliui išbėgti iš teismo rūmų! Įsijauskime į skolininką ir galėsime įsivaizduoti, kokį kikenimą turėjo klausytojams sukelti šis Jėzaus reikalavimas. Štai prieš mus stovi kreditorius, raudonas iš susinepatoginimo **kaip kalakutas**, laikydamas vienoje rankoje Tavo apsiaustą, o kitoje – Tavo apatinius rūbus. Staiga Tu apvertei viską aukštyn kojomis! Dar prieš valandėlę neturėjai vilties laimėti proceso, nes įstatymai palankūs tik kreditoriui. Bet Tu nesileidai žeminamas, o kartu išradingai ir pamokomai protestavai prieš sistemą, galinčią prie tokių įsiskolinimų privesti. (ltTenTen2014 [žiūrėta 2022-04-08])*
- (19) *Toliau komiteto nariai dar kartą pareikalavo, kad atvyktų vyriausybinių komisija. Įsižeidę ir raudoni **kaip kalakutai**, viršininkai pasišalino. (ltTenTen2014 [žiūrėta 2022-04-08])*

Taip pat svarbu paminėti, kad lyginamuoju frazeologizmu apibūdinamas tiek individo nevalingai atliekamas veiksmas, tiek būseną. Ši įžvalga itin svarbi, nes FŽ nepateikiama lyginamojo frazeologizmo frazeologinė aplinka.

Ispanų kalboje dominuoja pirmoji frazeologizmo *subírsele el pavo a alguien* reikšmė. Antrosios reikšmės pavyzdžių randama mažiau, tačiau, kaip buvo pastebėta, *[estar] (colorada/encarnada/roja) como un pavo* semantiškai perteikia vienodą reikšmę – individo būsenos apibūdinimą:

- (20) *Señores, sin ninguna duda han sido las intervenciones punzantes, acertadas y oportunas en las que la señora Díez que, con su cuerpo menudo, su desparpajo y su facilidad de palabra, viene consiguiendo, cada vez que interpela a nuestro señor Rajoy, que se le alteren los nervios, **se le suba el pavo** a la cara y se le acentúe la miopía.⁵⁴ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-08])*
- (21) *Después de repetir varias veces esto, una tarde se me acercó al banco donde yo me sentaba, con aire agresivo.-¿Usted es vasco? -me preguntó.-Sí, señor.-¿Usted no ha notado que hay muchos vascos torpes y con la mandíbula colgante?-No, señor.-Pero ¿de veras no ha notado usted la torpeza de los vascongados? Esta insistencia y la risa de los condiscípulos me indignó y le dije secamente:-No, señor; no he notado que los*

⁵⁴ Ponai, be jokios abejonės, tai buvo aštrus, taiklus ir tinkamas įsikišimas, kuriuo savo mažu kūnu, pasitikėjimu savimi ir lengvumu išsakant mintis, kaskart kreipdamasi į mūsų Rajoy'ų, ponía Díez pasiekia jo nervų krinkimą, **išraudimą [užšoktų kalakutas ant veido]** ir trumparegistės išryškinimą.

*vascongados sean más brutos que los de Guadalajara. Toda la clase se echó a reír de una manera escandalosa. Don Benito se puso rojo como un pavo, y me dijo: -Después de clase hablaremos.*⁵⁵ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-08])

Kaip demonstruojama pateiktuose pavyzdžiuose, abiejose kalbose vaizduojamas tam tikrų emocijų išprovokuotas ir jas atspindinčias nevalingas individo išvaizdos pokytis, taip pat atspindintis nekontroliuojamą būseną.

Kadangi rasti 2 tos pačios reikšmės ispaniški frazeologizmai, nustatant ekvivalentą būtina pasitelkti papildomus kriterijus t. y. sintaksinį. Lyginamasis frazeologizmas *rojo como un pavo* apibūdina nevalingą būseną, o *subírsele el pavo a alguien* yra nevalingai vykstantis veiksmas, galintis, tačiau neprivalantis turėti netiesioginį objektą. Lyginamosios konstrukcijos *kaip kalakutas* apibūdina žmogaus būseną (), (), tad galima teigti, jog šie frazeologiniai junginiai yra absoliutieji ekvivalentai. Abejonių gali kelti ispanų kalbos frazeologizme lyginamojo vaizdo būvimas (*rojo* „raudonas“), tačiau žodyne jis žymimas kaip fakultatyvus frazeologinio junginio dėmuo, tad suponuojama, kad jo nebuvimas nedaro įtakos teisingai frazeologizmo interpretacijai.

Grįžtant prie pasikėlusio individo elgesio apibūdinimo, analizuoti iliustraciniai pavyzdžiai atskleidžia, jog pasipūtimą reiškiantys frazeologizmai yra aukštesnės socialinės padėties rezultatas, o kaip esminį skirtumą tarp tiriamų kalbų frazeologizmų galima išskirti konotacijos laipsnį. Lietuvių kalboje lyginamasis frazeologizmas *kaip kalakutas* dažniau pasižymi neigiama konotacija, atspindėdamas prieštarinę adresanto vertinimą (), ispanų kalboje taip pat randama panašių pavyzdžių, tačiau vartojant *subírsele el pavo a alguien* frazeologizmą (). Priešingi bruožai būdingi *hincharse/inflarse como un pavo*, kuris vartojamas kaip teigiamų aplinkybių rezultatas ir gali būti suprantamas ne kaip pasipūtimas, o pasididžiavimas ():

(22) *Ahora mismo estoy en un cole haciendo una sustitución, y hoy me he enterado que varios padres han escrito una carta a la directora para que me quede en el cole... me he hinchado como un pavo!!! jajaja qué tonta soy!!* (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-08])

(23) *Cómo se notan las ganas que tienes de pisar moqueta... Yo desde luego si fuera Lambán, pactaba con el PP antes que con Podemos, porque se les ha subido el pavo antes de coger sillón... vaya ansias de poder!* (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-08])

(24) *Ką padarysi :) yra blogi ir geri studentai ir yra blogi ir geri dėstytojai. Tiesa pastebėjau, kad kuo žmogus daugiau pasiekęs, tuo jis šiltesnis ir laisviau bendraujantis. Na o štai jauni doktorantai, tai paprastai pučiasi kaip kalakutai :) Aišku yra ir išimčių :) (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-08]).*

Dėl skirtingos konotacijos *hincharse/inflarse como un pavo* ir *kaip kalakutas* negali būti laikomi ekvivalentais. Panašios konotacijos ir semantikos lietuviškas lyginamasis frazeologizmas panašesnis į *subírsele el pavo a alguien* frazeologizmą. Kadangi pastarasis ispanų kalbos frazeologizmas poliseminis,

⁵⁵ Kelis kartus tai pakartojęs, vieną popietę agresyviai prisiartinio prie suoliuko, kuriame sėdėjau. -Jūs esate baskas? - paklausė manęs. -Taip, pone. -Ir jūs nepastebėjote, kad yra daug nerangių ir atvėpusių žandikaulius turinčių baskų? - Ne, pone. -Bet ar tikrai nepastebėjote baskų nerangumo. Toks primygtinumas ir klasiškų juokas mane įsiutino ir jam atrėžiau: -Ne, pone, nepastebėjau, kad baskai būtų kvailesni nei Gvadalaros gyventojai. Visa klasė skandalingai prapliupo juokais. Ponas Benito išraudo [pasidarė raudonas kaip kalakutas] ir man pasakė: -Po pamokų pasikalbėsime.

- *Jugar al gato y al ratón – kaip katė su pele*

Aptariant tyrimo metodologiją buvo atkreiptas dėmesys į šio lietuviškojo frazeologizmo susidariusią polisemiją, nebūdinga panašios leksinės sandaros ir reikšmės ispaniškajam frazeologiniam junginiui.

Analizuojamas lietuviškas frazeologizmas kai kuriuose kontekstuose galėtų būti laikomas ispaniškoje ekvivalentu. Visų pirma, *kaip katė su pele* jungiasi su veiksmažodžiu *žaisti*, kuris vienas iš ispanų kalbos frazeologizmo dėmenų. Visų antrą, jų vartosenos kontekstai panašūs: atliekantis veiksmą agentas stipresnis, o pacientui įprastai tenka pasyvesnis, nesipriešinantis vaidmuo.

FŽ pateikta frazeologizmo definicija – „apie lakstantį iš vietos į vietą“ – taip pat atsispindi tekstyne, tad lietuvių kalboje kaip *katė su pele* ispanų kalbos frazeologiniam junginiui nebūdinga polisemija.

2.4.4. Semantiniai ekvivalentai

Semantinių ekvivalentų pavyzdžių surinkta daugiau, nei kitų, nes šis tipas grindžiamas frazeologizmų reikšmės panašumu, o jo forma gali skirtis.

- *Burro de carga – kaip (juodas / margas) jautis*

Kadangi *burro de carga* definicijoje apibrėžiama pernelyg dirbantį individą, lietuvių kalboje galima pasiūlyti lietuvių kalbos lyginamojo frazeologizmo *kaip (juodas / margas) jautis* atitikmenį. Analizuoti tekstyno pavyzdžiai atskleidžia, kad *kaip juodas jautis* vartojamas su darbo sunkumą ir gausą pabrėžiančiomis leksemomis *arti, dirbti*.

(25) *Y como los cocineros somos **burritos de carga** la mayoría tiramos como podemos. He perdido tres relaciones por mi trabajo, he reducido mi vida social a lo justo y necesario porque muchas veces lo único que te apetece es ducharte y dormir.*⁵⁶ (esTenTen2018 [žiūrėta 2022-05-02])

Iš pateikto pavyzdžio nesunkiai inferuojama, jog dėl pernelyg didelio darbo krūvio, virėjai dirba daugiau nei turėtų. Iš pirmo žvilgsni, į lietuvių kalbą jis galėtų būti verčiamas, kaip šio darbo autorės pasiūlyta, vartojant lyginamąjį frazeologizmą *kaip (juodas / margas) jautis*, tačiau šis variantas iki galo neperteiktų originalo kalboje perteikiamos reikšmės. *Burrito* (asiliukas) yra *burro* (asilas) deminutyvas. Ispanų kalboje randama šio gyvūno (*burrito*) homoforma – daiktavardis *burrito* (buritas), reiškiantis „įdarytą paplotėlį“. Kadangi analizuojamo pasakymo adresantas – virėjas, spėjama, kad *burro* deminutyvas pavartotas neatsitiktinai. Taigi, šiuo atveju kontekstinė reikšmė lemia šių frazeologizmų neekvivalentiškumą.

- *Como un pato, pato mareado – kaip karvė ant ledo*

Tiriamose kalbose randama judesį apibrėžiančių frazeologizmų, tačiau jose vartojami zoonimai skiriasi: ispanų kalbos frazeologijoje individo negrakštumas lyginamas su *pato* (*antimi*) –

⁵⁶ Kadangi mes, virėjai dirbame **kaip jaučiai** [**esame apkrovos asilai**], sukamės, kaip galime. Dėl darbo praradau tris santykius, socialinį gyvenimą sumažinau iki teisingo ir reikalingo, nes daug kartų vienintelis dalykas, kurio nori, yra nusiprausti po dušu ir miegoti.

como un pato ir *pato mareado* – o lietuvių ši savybė būdinga *karvės* zoonimui – *kaip karvė ant ledo* – taigi, leksine sandara abiejų kalbų frazeologiniai junginiai nevaizduoja ekvivalentiškumo. Vis dėlto, žodynuose pateiktuose definicijose išskiriamas individo nerangumas, tad reikšmės požiūriu įžvelgiama panašumų, o funkcinių ekvivalentų paieška privalo remtis būtent semantiniu, o ne struktūriniu panašumu. Kadangi skirtumas tarp *pato mareado* ir *como un pato* išryškintas 2.2.2., telieka pažvelgti į lietuviško frazeologizmo vartosenos kontekstus ir reikšmes.

Kaip karvė ant ledo apibrėžia nerangiai atliekamus veiksmus: „Matei kaip Kristė šoka? **Kaip karvė ant ledo!**“ (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-20]). Taigi, remiantis šiuo pavyzdžiu galima teigti, kad *como un pato* gali būti lietuviškojo junginio semantiniu ekvivalentu.

Tačiau randama daugiau *kaip karvė ant ledo* reikšmių pavyzdžių. Šiuo lyginamuoju frazeologizmu apibūdinama konkrečių veiksmų sukelta negrąžti individo išvaizda:

(26) *Ką padarysi :) yra blogi ir geri studentai ir yra blogi ir geri dėstytojai. Tiesa pastebėjau, kad kuo žmogus daugiau pasiekęs, tuo jis šiltesnis ir laisviau bendraujantis. Na o štai jauni doktorantai, tai paprastai pučiasi kaip kalakutai :) Aišku yra ir išimčių:)* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-08]).

(27) *Aš, tuo tarpu, gan dažnai parindavausi, kad ant aukštakulnių atrodau kaip karvė ant ledo ir šiaip nepaeinu, rūkyti elementariausiai nemoku, rūbams pinigų netrūko, bet trūko tinkamos pakabos aka figūros, vyresnių draugų tikrai neturėjau ir net neįsivaizdavau, kaip tokie surandami.* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-20])

Panašus pavyzdys randamas ir ispanų kalboje, tačiau juose pavartotas ne *como un pato*, o *pato mareado* frazeologizmas:

(28) *Alaida se calzó unos zapatos plateados de tacón alto adornados con perlas. -Me caeré, soy una patosa. Claro que no, sólo tienes que mirar al frente, bien erguida y caminar. Practica un poco, que si no vas a parecer un pato mareado.*⁵⁷ (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-20])

Taigi, kai pasakyme išreiškiamas kauzatyvas, ispanų kalboje linkstama vartoti *pato mareado* frazeologinį junginį, kuris jungiasi su būseną arba išvaizdą apibūdinančiais veiksmažodžiais, tokiais kaip *parecer* (atrodyti). Aptariamas lietuvių kalbos frazeologizmas pasižymi panašiu junglumu, () pavyzdyje *kaip karvė ant ledo* vartojamas su *atrodyti* veiksmažodžiu. Visgi, svarbu pabrėžti, kad vargu, ar () pavyzdyje pateiktas frazeologizmas galėtų būti keičiamas lietuviškuoju atitikmeniu, nes ispanų kalbos pateiktame pavyzdyje pavartota leksema *patosa* – darybinė forma, sudaryta iš *pato/-a* (antinas / antis) ir iš daiktavardžio į būdvardžio žodžių klasę keičiančio bei bazės reikšmės gausą žyminčio sufikso *-oso/-a* (*pato* > *pat* -oso/a_{adj} > *patoso/-a*). Taigi, sufiksas *-oso/-a* išryškina individo gremėzdiškumą, kas leidžia daryti prielaidą, jog (28) pavyzdyje *pato mareado* frazeologizmas buvo pavartotas stilistiniais tikslais, t. y. siekiant sustiprinti reikšmę. Šis atvejis dar kartą pabrėžia, kad semantiškai panašūs K1 ir K2 frazeologizmai nebūtinai gali keisti vienas kitą visuose kontekstuose.

Pastebėta, kad lietuviškas lyginamasis frazeologizmas vartojamas ne tik apibrėžiant individo judesį, bet ir daugiau atliekamų fizinių veiksmų, tad vartojamas su tokiomis leksemomis, kaip *čiuožti*, *atlikti darbą*, etc. Kaip buvo minėta, frazeologinis junginys *como un pato* vartojamas

⁵⁷ Alaida apsiavė perlais dabintus aukštakulnius. -Aš krisiu, esu nerangi. Žinoma, ne, svarbiausia, turi žiūrėti į priekį ir eiti iškelta galva. Pasipraktikuok, kitaip **atrodyti nerangiai** [būsi panaši į apsvaigusį antiną].

pabrėžiant individo nerangumą, tad jis galėtų būti *kaip karvės ant ledo* semantiniu ekvivalentu. Visgi, analizuotas *pato mareado* frazeologizmas apibrėžia ne tik nerangumą, bet ir nemokėjimą atlikti tam tikrų veiksmų, tad, kaip vaizduojama (28) pavyzdyje, jis irgi gali būti vartojamas *kaip karvės ant ledo* atitikmuo.

Šio darbo autorės sprendimu, panašūs atvejai priskirti prie semantinių ekvivalentų grupės, aprėpiančioje semantiškai panašius, tačiau neidentiškus frazeologizmus. Leksinės sandaros veiksnys šiam ekvivalentų tipui nerelevantiškas.

- *Carne / piel de gallina – žąsies oda*

Gali kilti abejonių, ar aptariama ispanų ir lietuvių kalbų žodžių kombinacija – frazeologizmas. Magistro darbo autorės nuomone, pažodinė junginio reikšmė skiriasi nuo 1 lentelėje pateiktos ispaniškojo frazeologizmo definicijos, mat ši vaizduoja baimės ar išgąščio arba tokių veiksmų kaip šaltis sukeltą naminio paukščio primenančią odos būklę. Taigi, ši kelių leksemų kombinacija yra pastovi, sakinio nesudaranti ir, nepaisant vis dar įžvelgiamos motyvacijos, perprasminotos reikšmės. Taigi, frazeologizmas.

Priešingai nei ispaniškas frazeologizmas, *žąsies oda* nepateikiamas lietuviškuose žodynuose, tačiau tekstyne rasti vartosenos pavyzdžiuose nesiskiria nuo *la carne / piel de gallina* vartojimo kontekstų. Ispanų kalboje analizuojamas frazeologizmas vaizduoja subjekto nekontroliuojamo veiksmo rezultata (tiek išvaizdos, tiek būsenos pokytį), o dažniausiai vartojamas su nevalingai vykstantį veiksmą apibrėžiančiu veiksmažodžiu *poner(se)* (darytis, tapti) arba su tokiomis kaip *todavía / aún tener* (vis dar turėti) laikiną būseną ir ją išduodančią išvaizdą nurodančiomis leksemomis. Lietuvių kalbos internetinės kalbos tekstyne vyrauja panašios tendencijos; šaltis ir šurpas – tokios žmogaus išvaizdos kauzatyvai, Beje, vienas iš rastų pavyzdžių galėtų pasitarnauti kaip galimai tinkama definicija įtraukiant šį frazeologinį junginį į atnaujintą lietuvių kalbos frazeologijos žodyno versiją: „[ž]ąsies oda – tai būklė, kai oda pašiurpsta nuo šalčio ar stiprių emocijų“ (*ltTenTen14* [žiūrėta 2022-03-11]).

Taigi, kaip matoma, pažodinė ispanų ir lietuvių kalbų aptarto junginio reikšmė skiriasi, tačiau leksemų sudaromas vaizdinys identiškas, nes remiamasi naminių paukščių išvaizda. Taigi, galima teigti, jog ši frazeologizmų pora laikytina semantiniais ekvivalentais. Dobrovolskij'us ir Piirainen (2021: 93–94) linkę manyti, jog dėl nevienodo vaizdinio, semantiniai ekvivalentai ne visada gali būti vertimo ekvivalentais. Galima sutikti su šiuo teiginiu, ypač jei konkrečiame kontekste norima referuoti į frazeologizmo pažodinę formą, todėl jų absoliutusias ekvivalentiškumas neįmanomas. Viena vertus, lingvistų įžvalga taikli, tačiau, kita vertus, tekstyne nerasta panašių pavyzdžių, tad šiame darbe analizuojami frazeologizmai nelaikomi absoliučiaisiais ekvivalentais ne dėl neuniversalios vartosenos, o dėl leksinės sandaros skirtumų.

2.4.5. Nuliniai ekvivalentai

Šiame darbe aptariami tik tos frazeologizmų grupės, kurios reikšmės požiūriu atrodo esą ekvivalentai, tačiau analizė atskleidžia priešingus dalykus.

- *La edad del pavo* – *katės amžius* / *vištos amžių pragyvenęs*

Ispanų *la edad del pavo* bei lietuvių kalbos *katės amžius* ir *vištos amžių pragyvenęs* zoomorfiniais frazeologizmais apibūdinamas žmogaus amžius. Rasti frazeologiniai junginiai įvardija paauglystės arba jaunystės amžiaus laikotarpį. Verta pabrėžti, kad tiek ispaniškuose, tiek lietuviškuose žodynuose rasta senatvę reiškiančių frazeologizmų – *ser más antigua (vieja) que andar a gatas* „[būti] labai senas“ ir *tener más espolones que un gallo* „[desp.] būti senas ar per senas“ ispanų kalboje bei *šuns metų* „senas“ lietuvių kalboje –, tačiau tekstynuose neaptikta autentiškų jų vartosenos pavyzdžių, tad, pagal išsikeltus metodologinius reikalavimus, tokie junginiai į tyrimą nebuvo įtraukti.

Ispanų kalboje „paauglystę“ reiškiantis *la edad del pavo* asocijuojasi su šiam amžiaus laikotarpiui būdingomis savybėmis, t. y. emociniu nestabilumu, pakitusiu, dažnai neigiamai vertinamu, elgesiu bei besikeičiančiomis charakterio savybėmis. Tekstyne randama pavyzdžių, vaizduojančių šio frazeologinio junginio polisemiją; *la edad del pavo* gali įvardyti tarp vaikystės ir suaugusiojo amžiaus išsidėsčiusį individo gyvenimo tarpsnį, kuriam neretai būdingas infantilumas bei neracionalus elgesys (29) bei paauglystei būdingus bruožus (30) galinčius pasireikšti ir kituose amžiaus laikotarpiuose (31):

(29) *Cuando tienes la edad del pavo y te dicen que tienes un tumor, necesitas ayuda e información.*⁵⁸ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-02]).

(30) *El televisivo Flipy es un adolescente en la edad del pavo que sigue a su amor, Violeta, hasta el campamento en el que trabaja.*⁵⁹ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-02])

(31) *<...> que algunos seguimos en la edad del pavo, a pesar de haber pasado ya de los treinta y que hay mucho salido por aquí.*⁶⁰ (esTenTen18 [žiūrėta 2022-04-02])

(29) pavyzdys leidžia suprasti, kad aptariamas individo amžiaus laikotarpis lydimas aukščiau minėtomis elgesio ir charakterio savybėmis, o iš (30) pavyzdžio galima inferuoti, jog frazeologizmu *la edad del pavo* pabrėžiamas paauglystės problematiškumas, o individo elgesys ir charakteris tampa itin pastebimas. Būtent (31) pavyzdys leidžia daryti išvadą, kad šie paauglystės bruožai gali pasireikšti ir kituose amžiaus tarpsniuose. Taigi, antroji *la edad del pavo* reikšmė galėtų būti apibrėžta kaip „neigiamas, nebrandus, būdingas paauglystei, individo elgesys ir charakteris“.

Individo jaunystės semantinį pogrupį lietuvių kalboje sudarantys zoomorfiniai frazeologiniai junginiai leksine ir sintaksine sandara nėra identiškai ispaniškajam frazeologizmui. Viena vertus,

⁵⁸ Kai esi **paauglys** [kalakuto amžiuje], o tau nustatytas auglys, tau reikia pagalvos ir informacijos.

⁵⁹ **Sunkų paauglystės etapą išgyvenantis** [kalakuto amžiaus] paauglys televizijos vedėjas Flipy seką savo mylimąją Violetą į stovyklą, kurioje ji dirba.

⁶⁰ **<...>** kad kai kurie iš mūsų vis dar **ožiuojasi** / **nesubrendę** [kalakuto amžiaus] nepaisant perkoptų 30 metų ir seksualinių patirčių geismo.

katės amžius sutampa sintaksiškai, tačiau skiriasi leksiniais komponentais. Kita vertus, frazeologizmo *vištos amžių pragyvenęs* leksinė sandara primena *la edad del pavo*, nes tiek *višta*, tiek *kalakutas (pavo)* priklauso vištinių būriui, tačiau lietuviškuoju frazeologizmu įvardijamas ne tik amžiaus laikotarpis, o jame esantis individas.

Platesnio komentaro vertas *katės amžius* frazeologizmas. Tekstynė buvo rastas tik vienas šio frazeologinio junginio pavyzdys, kas apsunkina galimą jo vartosenos interpretaciją. Visgi pastebima, kad rastame pavyzdyje aptariamo frazeologinio junginio reikšmė skiriasi nuo FŽ pateikiamos „ilgas gyvenimas“ definicijos:

(32) *Koks tas piemuo – kelnes vos paneša. Kokie dabar vaikai – dar tik katės amžių turi, o jau apie vedybas galvoja. Tai piemeni dar krekenos nuo lūpų nenudžiūvo, o jau vaizduoja paną. Tu dar vaikas tebesi – vos iš kiaušinio išriedėjęs, o jau mane seną pamokyti nori.* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-02])

(32) pavyzdyje išaiškėja frazeologinio junginio *katės amžius* semantinis pokytis, kurį galima apibrėžti kaip „paauglystę“ arba „jaunystę“. Frazeologizmas vartojamas neformaliame, vulgare primenančiame kontekste, tad iš jo gali būti inferuojamas neigiamas vertinimas, implikuojantis individo nebrandumą ir patirties trukumą. Ispanų kalbos frazeologiniuose žodynuose pateikiamose *la edad del pavo* definicijose neminima neigiamos konotacijos. Ją galima įžvelgti darbo autorės išskirtoje papildomoje frazeologizmo reikšmėje, tačiau ji implikuoja ne amžių, o paauglystėje pasireiškiantį maištingą elgesį ir nebrandumą. Taigi, matoma, kad frazeologizmai pasižymi tam tikrais panašumais, tačiau jų reikšmė nėra identiška.

Nepaisant tam tikrų semantinių persidengimų – jaunas individo amžius ir jam būdingi nesubrendimą reiškiantys bruožai – aptariami frazeologizmai negali būti laikomi ekvivalentais. Tai lemia ne tik reikšmės nesutapimai, bet ir pragmatiniai rodikliai. Kaip matoma, *la edad del pavo* pasižymi polisemija, o jo vartosenos pavyzdžių tekstynė gausi, kas įrodo jo paplitimą ir vartoseną. Rastas *katės amžius* pavyzdys ne tik vaizduoja FŽ pateiktos reikšmės pokytį, bet ir retą jos vartoseną. Kadangi esama daugiau lietuviškų frazeologizmų, kurių vartoseną tekstynė reta, būtų pravartu juos surinkti ir ištirti, ar tokie junginiai tebesuprantami gimtakalbių kalbos vartotojų. Kol panašių tyrimų skaičius negausus, aptariami *katės amžius* ir *la edad del pavo* nelaikomi ekvivalentiškais.

Tekstynė rastas *vištos amžių pragyvenęs* „dar jaunas, neišmanėlis“ frazeologizmo variantas *išaugti iš vištos amžiaus*. Darbo autorės nuomone, svarstyтина, ar veiksmažodžiai *pragyventi* ir *išaugti* neturėtų būti priskiriami frazeologinei aplinkai, nes jie prideda papildomą reikšmę (specifikuoja, ar individas jaunas ir neišmanėlis, ar jau peržengė kitą amžiaus etapą) nekeisdami likusių – *vištos amžius* – dėmenų reikšmės. Jei minėti veiksmažodžiai priklausytų frazeologiniai aplinkai, šis frazeologizmas atitiktų sintaksinę *la edad del pavo* struktūrą. Toliau pateikiamas rasto frazeologinio junginio pavyzdys, vaizduojantis ne tik individo jaunystę, bet ir neprotingumą:

(33) *Būti kūrva ir valkiotis po vokiečių gatve pusgirtė per savo kūrviško atspalvio mergvakarį, ar nesivalkioti. Tekėti ar netekėti. Gimdyti ar negimdyti. Būti kekše ar vienuole. Tad linkiu gerb. “fronto” lyderėm išaugti iš kūdakuojančių vištelių amžiaus ir pažvelgti į moterį ir jos problemas iš esmės. Mažiau kūdakuoti, o daugiau šviesti ir šviesti, ten kur reikia, o ne ten kur tiek laisvių.* (ltTenTen14 [žiūrėta 2022-04-02])

Pateiktas pavyzdys ir žodyno definicija leidžia teigti, kad *vištos amžius* negali būti laikomas *la edad del pavo* ekvivalentu. Deminutyvinė lekšemos *višta* raiška suteikia frazeologizmui neigiamą konotaciją, kas apriboja galimus frazeologizmo vartojimo kontekstus. Semantiškai aptariamas frazeologinis junginys referuoja į jaunystę – po paauglystės einantį žmogaus gyvenimo tarpą. Galiausiai, semantiškai ispaniškasis frazeologizmas nepabrėžia žmogaus neišmanymo, o akcentuoja individo emocijų ir elgesio kaitą.

Pasirodo, kad *la edad del pavo* neturi lietuviškojo funkcinio ekvivalento, nes, nepaisant tam tikrų semantinių ir formaliųjų sutapimų, pragmatiniai aptartų lietuviškų frazeologizmų rodikliai gerokai apriboja jų vartosenos kontekstus.

Dėl magistro darbo apimties ribotumo ne visi zoomorfiniai frazeologizmai aptarti nuosekliai. Tačiau tyrime norėta pabrėžti funkcinių ekvivalentų paieškos procesą ir jų lyginimo eigą.

Išvados

Šiame darbe analizuoti frazeologiniai junginiai turėjo atitikti pastovumo, reikšmės perprasminimo, žodžių kombinacijos ir funkcionavimo sakinyje kriterijus. Kiti bruožai, tokie kaip frazeologinių junginių dažnumas ar variantiškumas nebuvo laikomi būtinais ir relevantiškai atskiriant frazeologizmą nuo laisvojo žodžių junginio.

Šiame darbe tirti naminių gyvūno komponentų zoomorfiniai ispanų ir lietuvių kalbų frazeologizmai. Siekta atskleisti ispanų ir lietuvių kalbų zoomorfinių frazeologizmų reikšmes ir identifikuoti, ar šiose kalbose esama funkcinių ekvivalentų, t. y. tokių frazeologizmų, kurie, nepriklausomai nuo konteksto, nedarant įtakos reikšmei gali būti keičiami vienas kitu. Taip pat bandyta sužinoti, kaip turėtų būti verčiami ekvivalentų neturintys frazeologiniai junginiai.

Galima daryti tokias išvadas:

1. Dažniausiai vartojamas zoonimas ispanų zoomorfinėje frazeologijoje – *šuo*. Jis sudaro 15,07 % analizuotų ispanų kalbos zoomorfinių junginių.
2. Lietuvių kalboje tokių zoonimų būtų 3 – *šuo / kalė, avinas / avis, gaidys / vista*. Jie sudaro beveik pusę (44,52 %) lietuvių kalbos frazeologizmų.
3. Reikšmės požiūriu zoomorfiniai frazeologizmas suskirstyti pagal individą apibūdinančius bruožus: išvaizdą, judesį, charakterį ir elgesį, veiksmą, veiksmo aplinkybę, mentalines savybes (jei tokių rasta), būseną ir *kitą* – šį pogrupį sudarė individo finansinę padėtį apibrėžiantys zoomorfiniai frazeologizmai.
4. Pagal išskirtas reikšmes pastebėta, kad bendros reikšmės frazeologizmų nėra daug: dominuoja žmogaus nederamo elgesio, nerangumo, odos būklės, pasikėlimo, nesutarimo, ištikimybės, paklusnumo ir veidmainystės reikšmės.
5. Radus panašios reikšmės zoomorfinius frazeologizmus, imtasi juos tirti pagal teorinėje darbo dalyje pristatytą funkcinių ekvivalentų nustatymo metodą, grindžiamą net ik panašumų, bet ir skirtumų atskleidimu. Taigi, tekстыne ieškota autentiškų frazeologinių junginių vartosenos pavyzdžių.
6. Atlikta analizė atskleidė, kad ispanų ir lietuvių kalbų funkciniais ekvivalentai linkę būti bendros kilmės arba universalios reikšmės frazeologizmai, tačiau, kaip buvo spėjama šio magistro darbo įvade, kiekviena kalbinė visuomenė frazeologiniais junginiais apibūdina jai svarbias realijas, tad netgi joms sutapus, pavartotas zoonimas nebūtinai turi būti identiškas (pavyzdžiui, aptartas asilo darbštumo ir jėgos ispanų bei kvailumo – lietuvių kalboje).
7. Į klausimą, kaip reikėtų versti ekvivalentų neturinčius zoomorfinius frazeologizmus teorinėje dalyje pateikė Dobrovol'skij'us ir Piirainen. Kiekvienas frazeologizmas gali būti

perfrazuotas arba keičiamas viena leksema, tačiau tik pragmatinis kontekstas, ne cituojami lingvistai ir ne šio darbo autorė, gali sufleruoti optimaliausią pasirinkimą.

8. Funkcinių ekvivalentų paieška – ilgas ir daug dėmesio reikalaujantis procesas. Svarbu paminėti, kad frazeologinio junginio sandara ne visada turi esminę reikšmę, tad šio darbo autorės atliktas tyrimas galėtų (ir turėtų) būti plečiamas ir koreguojamas. Vienas iš tokių būdų, konkretaus koncepto pasirinkimas (pavyzdžiui, *laimė*, *pyktis*, *pagalba*), jį išreiškiančių frazeologizmų paieška ir analizė. Tokiu būdu egzistuoja didesnė tikimybė nustatyti funkcinius frazeologinius ekvivalentus.

9. Šio tyrimo rezultatų praktinis panaudojimas taip pat galėtų būti taikomas rengiant dvikalbius frazeologinius žodynus, kuriuose būtų fiksuojami ekvivalentiniai frazeologiniai junginiai, o taip pat esminiai jų lygiagrečių vartoseną ribojantys frazeologizmų skirtumai. Kaip žinoma, dvikalbiai žodynai naudingi mokiniams, vertėjams, o taip pat gretinamosios kalbotyros arba etnolingvistikos mokslininkams, tad toks projektas būtų naudingas tiek mokslinė, tiek praktinė prasme.

Santrumpos

DFEM – Diccionario fraseológico del español moderno

DFDEA – Diccionario fraseológico documentado del español actual, Locuciones y modismos

DiLEA – Diccionario de locuciones idiomáticas en español

FR – Frazeologijos žodynas

LKFŽ – Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas

ILLIKŽ – Ispanų – lietuvių lietuvių – ispanų kalbų žodynas

Šaltiniai

1. Ermanyte, I., Kazukauskaitė, O., Naktinienė, G. 2001, *Frazelologijos žodynas*, Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internetu: <https://ekalba.lt> [žiūrėta 2022-05-24].
2. Paulauskas, J. (2003). *Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas*. Kaunas: Šviesa.
3. Penadés Martínez, I. (ed.) (2019). *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual*. <http://www.diccionariodilea.es>.
4. Rascón, A. (2002). *Lietuvių–ispanų kalbų žodynas*, Vilnius: Žodynas.
5. Seco, M., Andrés, O., Ramos, G. (2004). *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar.
6. Varela, F. & Kubarth, H. (1994). *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.
7. Lithuanian Web 2014 (ltTenTen14). Prieiga internetu: <https://www.sketchengine.eu/lttenten-lithuanian-corpus/>.
8. Spanish Web 2018 (esTenTen18). Prieiga internetu: <https://www.sketchengine.eu/estenten-spanish-corpus/>.

Literatūros sąrašas

1. Alvarado Ortega, M. (2008). Sobre el concepto de variación fraseológica. *ELUA*, 0(22), 9–21. <https://doi.org/10.14198/ELUA2008.22.01> [žiūrėta 2022-01-25].
2. Bielinskienė, A., Kovalevskaitė, J., Rimkutė, E., & Vilkaitė, L. (2017). Kolokacijų ir frazeologizmų atpažinimo kriterijai. *Kalbų studijos*, (31), 83–101. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.31.18710> [žiūrėta 2021-10-19].
3. Bielinskienė, A., Kovalevskaitė, J., Rimkutė, E., & Vilkaitė-Lozdienė, L. (2019). Lietuvių kalbos pastoviųjų junginių gramatinis variantiškumas. *Kalbų studijos*, (34), 91–110. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.34.21214> [žiūrėta 2022-01-17].
4. Butkutė, L. (2010). *Okazionaliųjų frazeologizmų stilistinės išgalės publicistiniame stiliuje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
5. Colson, J. P. (2008). Cross-linguistic phraseological studies: An overview. In S. Granger & F. Meunier (Eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective* (pp. 191-206). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
6. Corpas Pastor, G. (1996). *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
7. Corpas Pastor, G. (2003). *Diez años de investigaciones en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Madrid & Frankfurt am Main: Iberoamericana & Vervuert.

8. Dobrovol'skij, D. O. (2015). Корпусы текстов и двуязычная фразеогрaфия. *Вестник Новосибирского государственного педагогического университета*, 5(27), 23–37. <http://dx.doi.org/10.15293/2226-3365.1505.02> [žiūrėta 2022-01-27].
9. Dobrovol'skij, D. (2011). Cross-linguistic equivalence of idioms: does it really exist. *Linguo-cultural competence and phraseological motivation*. In A. Pamies & D. Dobrovol'skij (Eds.), *Linguo-cultural competence and phraseological motivation* (pp. 7–24). Baltmannsweiler: Schneider Verlag.
10. Dobrovol'skij, D., & Piirainen, E. (2010). Idioms: Motivation and etymology. *Yearbook of Phraseology*, 1(1), 73–96. <https://doi.org/10.1515/9783110222623.1.73> [2022-03-24].
11. Dobrovol'skij, D., & Piirainen, E. (2018). Conventional Figurative Language Theory and idiom motivation. *Yearbook of Phraseology*, 9(1), 5–30. <https://doi.org/10.1515/phras-2018-0003> [žiūrėta 2022-02-01].
12. Dobrovol'skij, D., & Piirainen, E. (2021). *Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives* (2-iasis). Berlin & Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110702538> [žiūrėta 2022-03-09].
13. García-Page, Sánchez M. (2008). *Introducción a la fraseología española: estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
14. García Rodríguez, J. (2019). *Las unidades fraseológicas del español y el catalán con elementos de la naturaleza: estudio cognitivo-contrastivo y propuesta de un diccionario electrónico de fraseología bilingüe*. Doktoro disertacija. Universitat Autònoma de Barcelona.
15. Goskheteliani, I., & Szerszunowicz, J. (2016). Culture-bound food terms in a contrastive perspective. *Białostockie Archiwum Językowe*, (16), 127–146. <https://doi.org/10.15290/baj.2016.16.08> [žiūrėta 2021-09-18].
16. Granger, S., & Paquot, M. (2008). Disentangling the phraseological web. In S. Granger & F. Meunier (Eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective* (pp. 27–46). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
17. Gries, S. T. (2008). Phraseology and linguistic theory: A brief survey. In Granger, S. & Meunier, F. (Eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective* (pp. 2–26). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
18. Ishida, P. (2008). Contrastive idiom analysis: The case of Japanese and English idioms of anger. In S. Granger & F. Meunier (Eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective* (pp. 275–291). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
19. Jakaitienė, E. (2009). Frazeologija, arba žodžiai pastoviuosiuose junginiuose. In *Leksikologija: studijų knyga* (pp. 279–307). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

20. Jasiūnaitė, B. (2010). *Šventieji ir nelabieji frazeologizmoje ir liaudies kultūroje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
21. Juknevičienė, R. (2017). Idioms. In *English phraseology and corpora: An introduction to corpus-based and corpus driven phraseology* (pp. 25–33). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
22. Kayunova, A. (2011). Contextual translation of English phraseological units into the Russian language. In A. Pamies, L. Luque Nadal & J. Pazos Breña (Eds.), *Multi-lingual phraseography: Second Language Learning and Translation Applications* (pp. 273–277). Baltmannsweiler: Schneider Verlag.
23. Koike, K. (2003). Las unidades fraseológicas del español: su distribución geográfica y variantes diatópicas. *Epos: Revista de filología*, (19), 47–65.
24. Konickaja J. (2021). Russian and Lithuanian Phraseological Units with Component бeпeзa / beržas: Linguocultural and Ethnolinguistic Aspects. *Slavistica Vilnensis*, 66(2), 93–108. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2021.66\(2\).73](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2021.66(2).73) [žiūrėta 2022-03-30].
25. Korostenskienė, J., & Tarnauskaitė, G. (2015). A contrastive analysis of equine idioms in English, Spanish and Lithuanian. *Verbum*, (6), 123–134. <https://doi.org/10.15388/Verb.2015.6.8812> [žiūrėta 2021-11-16].
26. Kovalevskaitė, J., & Rimkutė, E. (2017). Frazeologizmai ir posakiai tekстыne: kokie pučia vėjai?. *Gimtoji kalba*, (8), 3–13.
27. Lachur, Cz. (2004). Pośrednie płaszczyzny językowe. In *Zarys językoznawstwa ogólnego* (pp. 205–230). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
28. Lakoff, G. (1987). Radial categories. In *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind* (pp. 91–114). University of Chicago press.
29. Leonavičienė, A. (2010). Frazeologizmų samprata ir vertimas. In *Vertimo atodangos: teorija ir praktika: prancūzų – lietuvių kalba* (pp. 157–172). Kaunas: Technologija.
30. Leonavičienė, A. (2014). *Kultūrinių teksto reikšmių interpretacija ir vertimas*. Kaunas: Technologija.
31. Leonavičiūtė, G., & Kuzminskaitė, D. (2021). Culture-Specific Items' Translation Into Lithuanian: "One Hundred Years of Solitude" By Gabriel García Márquez. *Sustainable Multilingualism*, 18(1), 185–209. <https://doi.org/10.2478/sm-2021-0009> [žiūrėta 2022-04-06].
32. Luque Nadal, L. (2012). *Principios de culturología y fraseología españolas. Creatividad y variación en las unidades fraseológicas*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
33. Keinys, S. (Ed.) (2021). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius : Lietuvių kalbos institutas. <http://doi.org/10.35321/dlkz.%20Prieiga%20internete:%20https://ekalba.lt> [žiūrėta 2022-04-04].

34. Marcinkevičienė, R. (2010). *Lietuvių kalbos kolokacijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
35. Martín García, J. (2016). Aumentativos y diminutivos. In J. Gutiérrez-Rexach (Ed.), *Enciclopedia de Lingüística Hispánica* (pp. 416–422). London: Routledge.
36. Mellado Blanco, C. (2015). Parámetros específicos de equivalencia en las unidades fraseológicas (con ejemplos del español y el alemán). *Revista de filología*, (33), 153–174. Prieiga internetu: <http://riull.ull.es/xmlui/handle/915/4591> [žiūrėta 2022-04-19].
37. Melnikienė, D., & Jankauskaitė, M. (2012). Iliustraciniai pavyzdžiai dvikalbiuose žodynuose: kolokacijos. *Verbum*, 3, 79–90.
38. Milaševičienė, L., & Bražienė, N. (2015). Šeštųjų žodyno plėtimo frazeologizmais problemas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, (2), 37–48.
39. Montoro del Arco, E.T. (2005) *Aproximación a la historia del pensamiento fraseológico español: las locuciones con valor gramatical en la norma culta*. Doktoro disertacija. Granada: Editorial de la Universidad de Granada.
40. Pažūsis, L. (2014). *Kalba ir vertimas*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
41. Pažūsis, L., Maskaliūnienė, N., Darbutaitė, R., Klioštoraitytė, R., Mankauskienė, D., Miškinienė, I., & Paura, M. (2014). *Vertimo studijų žodynas*. Vilnius: Lodvila. Prieiga internetu: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2014_Vertimo_studiju_zodynas.pdf [žiūrėta 2022-04-23].
42. Pejović, A. (2011). Las comparaciones estereotipadas en la fraseología española y serbia: análisis contrastivo. In A. Pamies, L. Luque Nadal & J. Pazos Breña (Eds.), *Multi-lingual phraseography: Second Language Learning and Translation Applications* (pp. 157–166). Baltmannsweiler: Schneider Verlag.
43. Penadés Martínez, I. (2012). *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá.
44. Penadés Martínez, I. (2015). Implicaciones de la frecuencia de uso de las locuciones en la elaboración de un diccionario. *ELUA*, 0(29), 253–277. <https://doi.org/10.14198/ELUA2015.29.11> [2022-02-24].
45. Penadés Martínez, I. (2019). 14. Fraseología. In E. Ridruejo (Ed.), *Manual de lingüística española* (pp. 432–452). Berlin & Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110362084-016> [žiūrėta 2021-09-29].
46. Pikčilingis, J. (1975). Žodžių vartojimas perkeltine reikšme. In *Lietuvių kalbos stilistika II* (pp. 237–336). Vilnius: Mokslas.

47. Ramonienė, M., Brazauskienė, J., Burneikaitė, N., Daugmaudytė, J., Kontutytė, E., & Pribušauskaitė, J. (2012). *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
48. Ruiz Gurillo, L. (1997). Aspectos de fraseología teórica española. Valencia: Universitat de València.
49. Sinclair, J. (2004). Foundations. In *Trust the Text* (pp. 7–48). London & New York: Routledge.
50. Sosiński, M. (2006). *Fraseología comparada del polaco y del español: su tratamiento en los diccionarios bilingües*. Doktoro disertacija. Granada: Editorial de la Universidad de Granada.
51. Stankevičienė, L. (2002). English-Lithuanian lexical pseudo-equivalents. *Kalbotyra*, 52(3), 127–136.
52. Suárez Cuadros, S. J. (2006). *Análisis comparativo de las unidades fraseológicas que incluyen un zoomorfismo en los idiomas ucraniano y español*. Doktoro disertacija. Granada: Editorial de la Universidad de Granada.
53. Sułkowska, M. (2017). Frazeotranslacja oraz jej znaczenie w kształceniu i doskonaleniu tłumaczy. *Rocznik Przekładoznawczy*, (12), 341–353. <https://doi.org/10.12775/RP.2017.021> [žiūrėta 2021-09-22].
54. Szerszunowicz, J. (2016). *Lakunarne jednostki wielowyrazowe w perspektywie międzyjęzykowej*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
55. Szerszunowicz, J., & Vidović Bolt, I. (2014). Kulturowe znaczenie komponentu frazeologizmu a jego międzyjęzykowa ekwiwalencja. *Białostockie Archiwum Językowe*, (14), 195–216. <https://doi.org/10.15290/baj.2014.14.12> [žiūrėta 2021-09-18].
56. Szyndler, A. (2014a). *Zoomorfismos fraseológicos del español y del polaco: un estudio contrastivo desde el punto de vista de la lingüística cultural*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
57. Szyndler, A. (2014b). Aproximación al proceso de desautomatización en la fraseología española y polaca. *Estudios de Lingüística*. *ELUA*, 0(28), 267–297. <https://doi.org/10.14198/ELUA2014.28.12> [žiūrėta 2021-12-17].
58. Timofeeva, L. (2016). Locuciones. In J. Gutiérrez-Rexach (Ed.), *Enciclopedia de Lingüística Hispánica*. (pp. 679–688). London: Routledge.
59. Timofeeva, L. (2012). Sobre la traducción fraseológica. *ELUA*, 0(26), 405–432. <https://doi.org/10.14198/ELUA2012.26.15> [žiūrėta 2022-02-04].
60. Timofeeva, L. (2008). *Acerca de los aspectos traductológicos de la fraseología española*. Doktoro disertacija. Alicante: Universidad de Alicante.
61. Velasco Méndez, J. (2010). La aportación de V. V. Vinogradov al desarrollo de la fraseología rusa. *Eslavística Complutense*, 10, 125–134.

62. Vilkaitė, L. (2016). Formulaic language is not all the same: comparing the frequency of idiomatic phrases, collocations, lexical bundles, and phrasal verbs. *Taikomoji kalbotyra*, (8), 28–54. <https://doi.org/10.15388/TK.2016.17505> [žiūrėta 2022-01-20].
63. Volungevičienė, S. (2013). *Kolokacijų vertimo problemos: gretinamoji vokiečių-lietuvių kalbų studija*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
64. Zuluaga Ospina, A. (1975). La fijación fraseológica. *Thesaurus: boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 30(2), 225–248.
65. Župerka, K. (2012). *Stilistika*. (3-iasis patais. ir papild. leid.) Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Summary

This thesis investigates the functional equivalence of zoomorphic idioms in Spanish and Lithuanian.

The object of this work is zoomorphic idioms of Spanish and Lithuanian in domestic animals. The work aims to find out which zoononyms are productive in Spanish and which in Lithuanian phraseology, what human features are described by zoomorphic idioms of the studied languages, and whether functional equivalent zoomorphic compounds can be found and also their type. It is also intended to answer the question of how the translation should be presented when the idiom of the zoomorphic component of domestic animals has no equivalent in another language.

The research data consists of 212 zoomorphic phraseologisms: 80 in Spanish and 132 in Lithuanian. The method of qualitative research is used in the work.

The detailed study of the zoomorphic idioms in the studied languages reveals the existing difference between the meanings of the idioms. The zoomorphic idioms which have the same etymology reveal a possible functional equivalence. Some of the studied items despite their similar meaning cannot be used in the same context due to their pragmatic or syntactic features.

The domestic animals' zoonyms are close-related to the areal culture, thus most of the analyzed idioms do not have a zoomorphic equivalent.